

tv-15naš TOVARIS

Št. 4
30. januarja 1986
Leto XXIV

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Pred karavlo »Edvard Kardelj – Krištof Bevc« nad Ratečami je bila v soboto slovesnost, posvečena 76-letnici rojstva velikana socialistične revolucije, po katerem se imenuje ta dom graničarjev pod tromejo Italije, Avstrije in Jugoslavije. Slovesnosti so se udeležili član predsedstva SFRJ Stane Dolanc, predstavniki družbenopolitičnega življenja jeseniške občine in krajevi skupnosti Kranjska gora in Rateče ter JLA. O življejski in delovni poti revolucionarja in državnika Edvarda Kardelja je govoril načelnik štaba poveljstva Ljubljanskega armadnega območja generalpolkovnik Mirko Mirtič, ki je med drugim poudaril:

»Tovariši graničarji, pri opravljanju take odgovorne naloge, kot je varovanje državne meje, vzdržujete in utrjujete vezi z obmejnimi prebivalstvom ter tako v praksi uresničujete Kardeljevo misel, da so najvarnejše tiste meje, ki jih čuva ves narod. Ko

opravljate te skupne naloge, pa vi, tovariši graničarji, pomagajte obmejnimi prebivalcem pri prenekanterem: pravilu, zlasti še ob vremenskih in elementarnih nesrečah, ter tako pomembno prispevate k utrjevanju bratstva in enotnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti. Prepričan sem, da vam bosta ime in dela Edvarda Kardelja spodbuda pri odgovornem delu zdaj na meji in pri ustvarjalnem delu, ko bosta odslužili vojaški rok«.

Po govoru generala Mirtiča so v kulturnem programu nastopili otroci z OŠ »Jeseniško-Bohinjski odred« iz Kranjske gore in iz zagrebške vzgojnovarstvene ustanove »Marijan Čavić«, ki so tod na počitnicah. Po slovesnosti sta se Stane Dolanc in general Mirko Mirtič zadržala v prijateljskem pogovoru z graničarji in gosti.

Tekst: Staš

Foto: vojak – novinar Bedžet Haljiti.

S posveta z občinskimi predsedniki svetov za tradicije pri OK SZDL

O pojavih nacionalizma

Na pobudo in v organizaciji Sveta za tradicije NOB in revolucije ter spomeniško varstvo pri predsedstvu RO SZDL Slovenije je bilo pred dnevi organizirano posvetovanje s predsedniki občinskih svetov za tradicije pri občinskih konferencah SZDL, o načrtu delu na tem področju v prihodnjem obdobju, hkrati pa sta bili na dnevnem redu dve temi, ki sta po mnenju sveta pri predsedstvu RK SZDL ta čas potrebni posebne obravnave: prva je nacionalizem in druga – zgodovinsko pisje. Za prvo temo je prispeval razmišljanje dr. Savin Jogan, o zgodovinsko pisju in zgodovinskih temah pa je spregovoril dr. Dušan Biber. Tokrat bomo ostali kar pri prvem in skušali v skrajšanem sestavku zajeti osnovne misli dr. Jogan.

Medtem ko je partija že zbrala širše ocene in pripravila smernice, pa Socialistična zveza delovnega ljudstva Slovenije še ni naredila konkretnega analitičnega pregleda o stanju in pojavih nacionalizma v naši republiki. Za Slovenijo je dolga leta veljalo, da značilnih nacionalističnih izpadov ni bilo, je dejal uvodoma dr. Jogan, razen sem ter tja v publicistiki. V zadnjem času, od leta 1981–82 pa se je položaj spremenil. Od leta 1982 do konca leta 1985 je bilo v Sloveniji zabeleženih približno 360 različnih javnih pojavov z nacionalistično vsebino in šovinističnim obeležjem. Polovico teh so povzročili pripadniki slovenske narodnosti, polovico pa pripadniki drugih narodov in narodnosti, živeči pri nas. Pri tem je Savin Jogan opozoril, da se je to razmerje proti koncu lanskega leta že močno prevesilo in so bili v zadnjem času povzročitelji takšnih dejanj (v osemdesetih odstotkih primerov) Slovenci.

Pojavne oblike nestrpnosti in nacionalističnih manifestacij so različne: od napisov in letakov do nošenja simbolov... V prvi vrsti pa se kažejo takšni pojavi v odnosu slovenskih občanov do pripadnikov drugih narodov in narodnosti – iz drugih republik.

Lani se je število spopadov po gostilnah in drugih javnih mestih v primerjavi s prejšnjim obdobjem, skoraj podvojilo. Res je sicer, da gre za različno intenziteto in oblike, vendar gre pri vseh za podcenjevanje drugih, iskanje krivde in razlogov za naš slabši gospodarski položaj, zlasti pri tistih, ki so prišli v Slovenijo iz drugih republik...

Vsi te pojavi so po slovenskih občinah tudi različno razporejeni, je opozoril Jogan in povedal, da jih je najmanj (oziroma jih ni) prav na Jesenicah, v Lendavi in v obalnih občinah, kar kaže na dejstvo, da so v njih znali uveljaviti sožitje in oblike normalnega povezovanja med narodnostmi.

Dve osnovni značilnosti zaznamujeta te pojave: prva je ta, da prihaja skoraj praviloma do konfliktov med mladimi ljudmi in v zadnjem času (tako ugotavljajo raziskave), med nezaposlenimi ter takšnimi, ki so že sicer stari znanci raznih organov pregona, kršilci javnega reda...

Več teh »aktivnosti« se je navezalo na splošno znano slovensko turistično akcijo »Slovenija, moja dežela« z lipovim listom, ki je na nek način pridobil nacionalistični prizvok. Predvsem pa se na osnovno zamisel turistične akcije pojavljajo »aplikacije«, med katerimi se je denimo znašel tudi napis »meja je na Kolpi«...

Morda bo kdo pripomnil, da obseg teh in podobnih aktivnosti ni zaskrbljujoč, vendar pa ni čisto nič spodbudno dejstvo (če uporabimo Joganov podatek), da je bilo v Ljubljani v eni noči raztresenih 1800 letakov z nacionalistično vsebino, ki navsezadnje kaže na določeno organiziranost in določeno ozadje ter klimo, ki je prisotna tudi pri drugih, ne le pri mladih.

Ob ocenjevanju političnega razpoloženja, je poudaril dr. Jogan, moramo upoštevati, da so naša pogosta negotovanja in kritike določenih pojavov brez odziva. Tako je s hitrim zniževanjem življenjskega standarda, zmanjševanjem realne perspektive mladih za zaposlovanje, za ostajanje pokojnin... tako je bi-

lo v zadnjem času z dokaj glasnimi razpravami o obrestih (ali jih je morda treba celo obdavčiti...). To so vse stvari, ki vnašajo v ljudi nemir in določeno negotovost. Pred novim letom je bilo spet slišati glasove o ponovni uvedbi depozita za prehod prek državne meje (kar ni bilo iz trte izvito, saj se je o tem čisto resno razpravljalo na zvezni ravni).

Vse te stvari na določen način blokirajo perspektive posameznika pa tudi dele skupnosti (če omenimo na primer depozit ali bančne obresti).

Lansko leto je skoraj v celoti potekalo v znamenju razprav o nerazvitih, ki so bile z druge strani spremljane tudi z občutkom, da je ta pomoč že tako obsežna, da onemogoča normalno reprodukcijo gospodarstva, še zlasti če vemo, da je imela Slovenija že leta 1983 kar 78 odstotkov odpisanih sredstev in opreme za proizvodnjo.

Vse to pa so, je dejal dr. Savin Jogan, objektivni okvirji, ki prispevajo k ustvarjanju določene klime. Ni torej naključje, da se v zadnjem času pojavlja v poudarjeni meri tako imenovano mezno obnašanje, ko se ljudje zavzemajo za ohranjanje realne vrednosti standarda, pri čemer ne pomislijo na potrebo po razvoju podjetja, tovarne... in tudi ne na nujno zadovoljevanje širših družbenih potreb. Deloma se kaže to tudi v vrsti prekinitev dela, oziroma stavkah. Pojavlja se tudi »beg v privatnost«, odpovedovanje sprejemanja funkcij ali pa nedejavnost.

Tretje iz sklopa teh vprašanj, na katerega zlasti opozarjajo psihologi, je občutek nemoči in brezperspektivnosti, pri čemer ljudje čutijo, da ne morejo večji meri vplivati na svoj položaj in perspektivo. Takšna občutja pa vodijo v reakcijo – v frustracije – iz katerih vodijo zasilni in navidezni izhodi, ki včasih udarijo tudi po delavcih iz drugih republik, ki so pravzaprav še v najmanjši meri krivi za ekonomske odnose in razme-

re ter položaj posameznih narodov v Jugoslaviji.

Torej gre za splet okoliščin in situacij, je dejal Savin Jogan, ki bi jih morali zelo skrbno in širše politično analizirati in pogledati v ozadje ter oceniti njihovo realno težo. V zadnjem času se ob obravnavi kritične analize političnega sistema pojavljajo tudi teze, ki so za Slovence kot izrazito majhen narod, še posebej občutljive; tu so tudi nekatera prizadevanja, ki gredo v želji po čimbolj trdni jugoslovanski enotnosti včasih prek ustavnih okvirov in razburjajo.

Kritiziranja, kombinatorike in privatnih ocen imamo v »kavarniških pogovorih« vse polno, »cestno javno mnenje« se oblikuje, medtem ko krajevne organizacije SZDL in politika storijo premalo in se z akcijo vse prepočasno odzivajo na sporne probleme. Namesto da bi zajela vsa ta vprašanja v razprave, jih tam tudi razjasnjevala in konstruktivne kritike naslavljalna na prave naslove...

Posebno vprašanje v tem sklopu (ki posledično govori o nacionalizmu), je še podčrtal Jogan, je vprašanje šole, ki se je nekako umaknila na »neutralen teren« in se izmika obravnavanju takšnih tem ter tako ne opravlja svoje vloge pri oblikovanju narodnostne zavesti in normalnih odnosov mladih do pripadnikov drugih narodov in narodnosti – da bi jih povezala v kreativno kritično obnašanje mladih ljudi.

Centralni komite slovenske ZK je ob vseh teh vprašanjih poudaril, da lahko iščemo rešitve za izhod iz sedanjega stanja predvsem v drugačnem vsebinskem razvijanju samoupravljanja, pri čemer bodo delavci v resnici odločali o svojem delu in njegovih rezultatih, o presežnih vrednostih in razvijanju samoupravne povezanosti ter tudi o javnosti dela v političnem življenju. Vse to je pri nas še preslabotno razvito in zato tudi vpliva na stanje, kakršno je.

B. Ž. J.

Nova specialna brigada

Ustanovni zbor piscev zgodovine NOB in revolucije

Več mesecev so se zavzeto pripravljali na ta težko pričakovani zbor. Inicijativni odbor za ustanovitev društva piscev zgodovine NOB in revolucije na slovenskih tleh je pripravil program in pravila, se o vsem potrebnem pogovoril z vodstvi merodajnih družbenih organizacij ter sestavil spisek potencialnih članov društva – ljudi, ki so se bodisi poklicno bodisi ljubiteljsko že ubadali s pisanjem o velikem času na naši poti skozi zgodovino. Našteli so jih prek 150. Nekateri imajo za seboj vrsto knjig, drugi morda le nekaj spominskih zapisov, vsi pa še veliko delovnih načrtov in nalog, kajti popis in razčlenitev vsega, kar se je dogajalo v boju in revoluciji, še zdaleč nista končana... kljub neizmernemu številu že popisanih listov.

Novoustanovljeno društvo bo zastavljeno delo seveda nadaljevalo, ne da bi dosledjšno razporeditev sil kakorkoli spreminjalo. Skušalo ga bo le še bolj in bolje organizirati, dajati posameznim avtorjem več opore in spodbude ter se pri družbenih organizmih, založbah in v javnosti zavzemati za višje ovrednotenje opravljenega dela.

O vsem tem sta uvodoma nadrobneje spregovorila – kot vodilna iniciatorja – Milan Guček in Lado Ambrožič – Novljan.

Milan Guček

Čemu in zakaj društvo piscev zgodovine narodnoosvobodilnega boja in revolucije? Že dalj časa smo vsi zainteresirani ugotavljali, da zadeve okoli zgodovinskega naša še ne tako davne preteklosti le ne tečejo tako, kot si naša skupnost želi in pričakuje in kot bi morale spričo pomembnosti te dejavnosti izrednega družbenega pomena. Poleg stotine drugih obširnih ali manj poglobljenih knjig, publicističnih del ali zgolj prispevkov v periodičnem tisku, je pred nedavnim izšla tudi že šestdeseta knjiga iz knjižnice NOV in POS ter petero pa iz Knjižnice OF. Vse ogromno delo doslej so opravili večidel nekdanji borci in starešine obravnavanih vojaških enot ter aktivisti zaokroženih organizacijskih območij ljudske oblasti in OF.

(nadaljevanje na zadnji strani)

Pogovor z dipl. ing. Marjanom Osoletom

»Megalomanstvo nam nepopravljivo tiči v krvi!«

Tozdovska vodstva postajajo odtujeni centri moči

Zreški »UNIOR« je zrasel iz skromnih razmer; še pred slabega pol stoletja je njegova kladiva gnal vaški potok, bili so nekakšna polobratna delavnica, ki je zmogla narediti kvečjemu deset istih proizvodov. Ostali bi na istem, če ne celo zatonili v pozabo, ti pohorski, zreški kovači, da niso v občini začeli biti plat zvona.

Takrat je prišel v Zreče, med pohorske kovače, ing. Marjan Osole. Kot prisilni upravitelj. Brez sentimentalnosti, toda z veliko mero poslušnosti za stroko in razmere, v kakršnih so se znašli pohorski kovači. Bili so to prelomni trenutki za zreško kovaško srenjo.

Danes ima zreški »UNIOR« sloves solidne, renomirane tovarne, znane po kvaliteti svojih izdelkov ne le v evropskem, pač pa kar v svetovnem prostoru. Zlasti na avtomobilskem trgu, kjer nastopajo s svojimi odkovki v domala vsaki avtomobilski hiši, predvsem v Evropi. Tako je tudi doma, v Jugoslaviji. Za nekdanjo hribovsko vasico, ki je še pred štiridesetimi leti živovarila brez perspektiv, je to ogromno.

TV-15: »Zreče so se v teh nekaj desetletjih temeljito spremenile – ni dvoma, da je to v veliki meri zaslug »UNIORJA«.

Marjan Osole: »Predvsem smo se morali spopasti z mentaliteto pohorskega človeka, ki ni znal razmišljati industrijsko. Posledice so še: še vedno nam primanjkuje kvalificiranih delavcev. Mnogo opravil, ki v svetu zahtevajo kvalificirano delovno silo, opravljamo z nekvalificiranimi delavci. Stvari rešujemo s krajšimi tečaji, s priučevanjem. V svetu je naš posel še vedno polobratna narava. Mi skušamo takšen način proizvodnje spremeniti, proces industrializirati do skrajnih meja, zato veliko vlagamo v kadre. Pred leti smo ustanovili kovinarsko šolo. Zadnji dve leti se nam ta investicija že obrestuje. Prihajajo prvi pravi kadri. To je pomemben kapital za Zreče in Zrečane.

Pomembno je, da smo kadrovske politiko načrtovali skladno z investicijami. Vsak, ki bo prišel iz šole, bo imel na voljo tudi delovno mesto! Za vseh pet obratov, ki jih imamo, tukaj vzgajamo ljudi. V prihodnosti bomo šli v hladno kovanje, proizvodnjo sinter delov, strojgradnjo, imamo dve novi orodjarni. Napredujemo, čeprav v marsičemu še zaostajamo za spodobnimi tokovi. Ne želimo biti v evropskem in svetovnem prostoru zgolj z odkovki, v avtomobilski industriji. Ljudem pod Pohorjem ni nič vsiljenega. Seveda: brez njihovega pristanka takšen razvoj ne bi bil mogoč. Zaradi investicij so včasih imeli nekoliko nižje osebnih dohodke, vendar jim je bilo jasno, da se morajo čemu odpovedati. Sedaj z veseljem gledajo na razvoj, med drugim tudi na turistično rekreativni center Roglo.

TV-15: »Kovaška industrija gotovo tudi ni brez vpliva na okolico?«

Marjan Osole: »Drži. Ukvarjamo se z galvanskimi prevlekami, kromiranjem, kaljenjem, s postopki torej, kjer se uporabljajo kemikalije. Tudi termične obdelave so, kjer se dela s solmi. Možnosti za onesnaževanje okolja je torej dovolj. Vendar z ekološkimi problemi nimajo kaj prida opraviti. Pri preprečevanju onesnaženja smo pri nas gotovo v samem vrhu. Povsod imamo urejene ustrezne naprave. Opravili smo tudi s fenoli. Kurimo z zemeljskim plinom. V našem potoku so vse tja do konjškega mostu postvri. Bili smo med prvimi, ki smo za drage denarje kupili reciklažne naprave.«

TV-15: »Včasih človeka preganja občutek, da smo preindustrializirani?«

Marjan Osole: »To je relativno. Včasih varuhi narave pa tudi kmetijci zaženo vik in krik zaradi nekaj kvadratov zemlje, na obe očesi pa so pripravljani zamažati, ko gre za ogromne neobdelane površine – in slabo gospodarjenje s prostorom. Nas tukaj so prostorski načrtovalci nekoliko ukanili in so nam prostor omejili. Morali smo poseči nekoliko bolj v dol-

no, žal tudi na kmetijske površine. Toda ni bilo škode. Pri nas zelo malo ljudi živi od kmetijstva. Kljub temu je bilo nekaj pripomb. Le koliko bi jih moralo biti ob delu, da ob kar znatnem delu dobre ravninske zemlje Jugoslavija uvaža žito iz gorate Avstrije. Sicer pa se strinjamo: z industrializacijo smo ponekod močno pretiravali. Dolgove plačujemo!«

TV-15: »Vi ste močan izvoznik?«

Marjan Osole: »Smo, vendar se v zadnjem času z izvozom dogajajo čudne stvari. Nerentabilen postaja. Suro-

Dipl. ing. Marjan Osole: »Devizni zakon sicer res marsikaj obljublja, marsikaj pa je še neizdelanega. Sem pa po naravi optimist!«

vine, ki jih kupujemo doma, so dražje kot na svetovnem trgu. Zeleni dolar je podcenjen. Premije so praktično ukinjene. Klirinški dolar je pri nas enak zahodnemu. Izvozniki, usmerjeni na vzhod, dobe za dolar že enkrat več, kot denimo, priznajo zanj Madžari. Na zahodu je to razmerje še dosti bolj neugodno. Seveda so tudi pogoji na zahodu drugačni. Upoštevati je treba doslednost pri rokih, natančnost, nesporno kvaliteto, več vložnega dela in kapitala in tako smo pravzaprav precej destimulirani. Sicer so to znane stvari in jih ne bi ponavljali. Mi izvažamo orodje v 70–80 držav na svetu, na vse kontinente. Več kot polovico gre v izvoz, finančni učinek je zaradi znanih težav – predpisov – seveda precej manjši.

Novi devizni zakon sicer obljublja vse najlepše. Imeli bomo deviz, kolikor jih bomo potrebovali. Še najbolj bi bilo delati za klirinški in domači trg, pa boš gospod, kar se denarja tiče.

Vendar, pri nas smo bili z izvozom vedno usmerjeni na zahod. In nikoli si nisem znal predstavljati, da bomo izvozniki za ta toliko zaželeni zeleni dolar dobili tako malo. To so nelogičnosti.

TV-15: »Te dni je bilo slišati glasove o slabi kvaliteti našega jekla, ki ga vi seveda precej porabite?«

Marjan Osole: »Razvoj gradimo na domačih surovinah. Dogovorili smo se z našimi jeklarnami. Okoli kvalitete ni tako sporno. Je pa res, da nam tuji proizvajalci, denimo v avtomobilski industriji, ne dovolijo delati izdelkov

iz jekla katerekoli jeklarne. Tako na primer nimamo dovoljenja za jeklo nikšičke železarnice. Moram pa pohvaliti ravensko železarno. V osnovi je kvaliteta dobra. Škoda je le, da je z Nikšičem tako, saj imajo proizvodnjo tehnološko zelo dobro razvito in modernizirano. No, zgodi se tudi, da nam vrnejo izdelke, a zelo poredko, saj imamo izredno ostro in natančno kontrolo.«

TV-15: »Nedolgo tega ste na ekranu naše televizije vabili v Zreče mlade strokovnjake!«

Marjan Osole: »Pripravljamo se na velike spremembe, ki jih ne bomo mogli izpeljati, če se ne bomo kadrovske okrepili.

Radi bi zmanjšali stroške, se tehnološko preorganizirali in modernizirali. Gre za veliko racionalizacijo proizvodnje. Svet nas ne bo čakal. Vse več opravil bi radi zapuili računalniku. Omenil sem že, da bi radi proizvodni proces, ki je še danes v svetu marsikje polobratna narava, docela industrializirali. To, kar je bilo doslej prepuščeno mojstru ali predelavcu, bo sedaj centralizirano in vodeno iz računalniškega centra. Ko bo vse to nared, bomo zagotovo vsaj eno stopnico višje. Na vseh področjih, zlasti pa v kvaliteti izdelkov.

Za to seveda potrebujemo nove, sveže, odločne in znane željne ljudi. To je boleč prehod. Tu in tam nam je že kdo tudi ušel. Potrebujemo visokokvalificirane kadre, če hočemo obstati nad vodo. Ta zavest še danes ni marsikje dodobra vsidrana v razmišljanje naših ljudi. Res je, da smo marsikaj izpeljali sami. Imamo avtomatizirane transportne naprave in peči, vse to smo naredili sami. Nekaj naše pameti smo uspeli celo prodati na zahod. In to tištim, ki smo jih še včeraj gledali, kot da so visoko nad nami. V nekaterih stvareh, upam si trditi, smo prišli celo prednje. Za normalen razvoj v bodoče pa vendarle potrebujemo boljše strokovnjake. Njihovo delo bodo dopolnili kadri iz naše sole.

Dobili smo okoli 30 prijav na moj poziv po televiziji. Stanovanja so zagotovljena.

TV-15: »Nedolgo tega ste se samoupravno na novo organizirali?«

Marjan Osole: »Potrebno je bilo tudi to. Da bi se hitreje razvili, smo morali ukiniti eno tozdovsko mejo. Normalni tokovi so bili prekinjeni. Pojavljati so se začele negativne tendence. S tehnološkim napredkom zaradi zapiranja v ozke tozdovske meje in v samozadostnost nismo mogli naprej. Odločili smo se za radikalen poseg, četudi boleč. Ljudje so zdaj zadovoljni.«

TV-15: »Vse več težav nam čepi za vratom, nezadovoljstvo prebija tovarniške zidove...«

Marjan Osole: »Tako je, vsaj pri nas: plače dobimo v dinarjih, ne pa v dolarjih, če pa za dolar, ki ga zaslužimo, malo dobimo, tudi plače ne morejo biti bogve kakšne. Pozna se torej vpliv podcenjevanja dolarja, ali če hočete, precenjenega dinarja. Še

posebej, če imaš v sosesčini podjetja, ki večji del svojih proizvodov prodajajo doma, inflatorno navijajo cene, češar pri izvozu ni mogoče, ker nam cene odredajo drugi... Tam so tudi plače boljše. Zalostno. Biti izvoznik, pomeni biti kaznovan.

Kakšnih večjih težav ni bilo. Povprečno naš delavec zasluži približno 60.000 dinarjev, vendar že tudi to težko zmoremo, medtem, ko drugi z levo roko. Vse dokler bodo drugi odredili, koliko je vreden naš dolar. Mimogrede: izvozniki bi morali imeti najboljše kadre, vendar jih ne moremo plačevati pošteno, ne tako kot tisti, ki jim izvoz ni primarna orientacija.«

TV-15: »Povezave z jugoslovanskim združenim delom seveda so?«

Marjan Osole: »Omenil sem že železarnice pa tudi znane težave. Denimo grenkost visokih cen. Res je tudi, da smo včasih kot pes in mačke, vemo pa, da živimo v isti hiši in da eden brez drugega ne moremo.

Težave? Šlamparija, jaz ji pravim kar »jugoslovanščina«, marsikaj podre. Sovlagamo v železarnice. Prisotni smo v avtomobilski industriji in še kje.«

TV-15: »Zadnje čase so odnosi med »proizvodnjo« in »porabo« precej napeti.«

Marjan Osole: »Nismo bogati. Surovin nimamo na pretek. Pač pa jugoslovanska produktivnost in kvaliteta dela in proizvodov bistveno zaostajata za razvitim svetom. Še vedno trošimo več, kot ustvarimo.

Radi bi imeli zdravega samoupravljalca, veliko visokoizobraženih kadrov. Spogledujemo se s tehnološko revolucijo. Za vse to je treba imeti denar. In morali se bomo po najboljši pameti odločiti, komu kaj vzeti, da se ne bomo kar naprej ustavljali

v krvi, to pa je v skrajni posledici strahovito zapravljane denarja.«

TV-15: »Včasih je imel »UNIOR« precejšen posluš za kulturno snovanje. Vabili ste kiparje...«

Marjan Osole: »Nič se ni spremenilo, le nekoliko manj denarja je. Vselej smo ustregli, če se je le dalo: šoli, prosvetnemu društvu...«

TV-15: »Kljub težkim časom očitno še vedno nismo kaj prida pripravljene sploštevati dogovore, se končno odločiti, kako in kaj z odgovornostjo...?«

Marjan Osole: »Vse to se pri nas, v »UNIORJU« ni tako drastično izkazalo, kot se drugod še danes: vselej smo imeli zelo jasno in ostro izdelan načrt, nismo se opotekali in se izgubljali v brezplodnih razpravah in prekanjih. To so mi nekateri zamerili. Korist od vsega skupaj so imeli ljudje in kraj sam.

Kar pa zadeva družbo nasploh, smo glede neodgovornosti gotovo v samem svetovnem vrhu. Ogromno besed, nič en efekt. Vsi bi radi vedeli vse in bolj ko je delegatski sistem, vključno z informacijskim, razvejan, vse manj je resničnega odločanja. Naravnost hočemo prisiliti ljudi, da bi vedeli vse.

Tudi ni prav, da se politika vtika v domala vse odločitve. Tukaj menim predvsem na področje gospodarstva. Ni prav, to smo občutili na svoji koži, da nam drugi odredajo, kako topla naj bo voda, v kateri bomo plavali in kako bomo plavali. Saj plavamo, nekateri pa v tej mrzli vodi tudi zmrznejo.«

TV-15: »Koliko smo sploh še voljni pustiti dihati resničnemu samoupravljanju?«

Marjan Osole: »Dosedanje besedovanje je okvir, v katerem se je že dosedaj gibalo in se bo tudi poslej moralo naše samoupravljanje. S svojim

smo dali več pravic, kot jih ima kdorkoli na svetu – a žal samo na papirju. S temi pravicami brez ustrezne materialne podlage nimaš kaj početi.

Veliko strokovnjakov nam je iztrgala politika. Ta ima angažiranih izredno veliko ljudi. Tako je tudi v moji občini. Mi smo povsod preorganizirani. To je na moč očitna politizacija družbenega življenja. Vodstva tozdov so, namesto da bi postala strokovna vodstva in se ukvarjala s problemi ekonomike, odtujeni centri moči, skupek administracije. In tako imamo sozdovsko, ozdovsko in naposled še tozdovsko rezi-jo. Kos kruha je vse tanjši. Uravnnavanja in dopovedovanja je že tako preveč.«

TV-15: »Z Roglo ste imeli srečno roko. Tamkajšnji turistično rekreativni center je v tem delu Slovenije eden najpriljubljenejših?«

Marjan Osole: »Le malo stvari pri nas nastane slučajno. Ze pred leti smo vedeli, da se bomo morali modernizirati in da bo to pomenilo višek delovne sile. Pogoje za zimski turizem imamo. Nastala je Rogla. Nekateri so to imenovali »turistična avantura«, a vse je premišljeno do potankosti, ne kot marsikje drugje, brez repa in glave... Zelo jasno nam je bilo, da bo avtomatizacija ukinila kup delovnih mest. Tudi tržišče ni neomejeno. In končno, Zreče so postale v zadnjih letih mestece, na voljo smo imeli tudi ustrezne objekte, infrastrukturo itd. In zelo, zelo malo birokracije. Ker še nismo bili sposobni, denarja nismo vlagali nazaj v industrijo, zato smo rekli, vrnimo ga nazaj Pohorcem. Bili so zadovoljni in so še. Rogla se živi sama. Ljudje to vidijo!

Sami smo naredili žičnico. Imamo zelo zanesljive snežne razmere, okoli tisoč ležišč. Nameravamo še razširi-

Zreški »UNIOR« je na poti v novo fazo razvoja, ki naj bi še povečal njegovo konkurenčnost na tujih trgih.

pri šolstvu, kulturi, zdravstvu... prepričan namreč sem, da bi tu in tam komu brez večjih posledic lahko kaj odvzeli.

Radi bi razvijali fundamentalne znanosti, nimamo pa rešenih osnovnih tehničnih problemov. Menda imamo v Sloveniji 10.000 strojnih inženirjev, kreativno pa jih je zaposlenih le tisoč. Imamo dve univerzi. Za dva milijona ljudi je to strahovit strošek, če vemo, da se še ljubljanska ni zmožna pošteno preživljati, ne opravljati svojega dela. Megalomanstvo nam nepopravljivo tiči

delom si služi kruh, ne na račun drugega, potem boš tudi odločal. Če pa je to ravnanje odrejeno z neekonomskimi prijemmi, potem samoupravljaš v prazno, brez ekonomske podstat.

TV-15: »Pred volitvami in kongresi smo!«

Marjan Osole: »Tako je in treba je počakati, kaj se bo zgodilo. Kdo komu kroji bodočnost? Mi mladim ali mladim nam? Mi smo si svoj čas že ukrojili, zdaj vendar prepustimo besedo mladim. Smo jim? Ne kaže najbolje;

Na področju gospodarstva smo veliko zavozili. Ljudem

ti, vendar mor» vse sloneti na ekonomski upravičenosti, na zelo natanko izdelanem pogledu na prihodnost. Prevzeli smo še nekaj objektov na Pohorju, v Zrečah pa smo sofinancirali še drugo vrtino mineralne vode, kar pomeni, da bodo Zreče v prihodnosti klimalsko zdraviliški kraj, od tod pa bo le skok do smučišč. Naši ljudje, delavci, gledajo s simpatijami na Roglo. Nihče ti ne gleda pod prste, če ve, da je njegov denar trikrat obrnjen, preden je nekam vložen!«

Milenko Strašek

Petar S. Brajović: Končna osvoboditev

Knjiga, ki nas roti

Nadaljevanje in konec

Iz teh prvih končnih osvoboditev srbskih ter nekaterih hrvaških in slovenskih krajev se Brajović vrne na druga jugoslovanska ozemlja. Šlo je za poroštvo, za hrvaško Zagorje, za Zagreb, ki je bil osvobojen šele 9. maja 1945, za Moslavino, vso še okupirano NDH, za vse močnejše premike sovražnikovih enot proti Italiji, Madžarski in Nemčiji, za Dolenjsko in Gorenjsko itd.

5. maja so partizani osvobodili Borovnico, Verd in Vrhniko, 6. maja Mursko Soboto ter več delov Prekmurja, 9. maja pa Ljubljano. Od oslabljenega Kozjanskega odreda, ki naj bi deloval na področju Sotle, Brežic, Savinje in Celja (okoli teh krajev se je umikala glavnina sovražnikovih enot), je ostal konec aprila le en bataljon. Toda ta je dobil sveže moči s terena in postal spet odred, ki je imel tudi avstrijsko četo. Sodeloval je tudi z drugimi partizanskimi enotami, kot na primer z Zidanškovo brigado.

Medtem pa so proti Koroški hiteli deli 4. partizanske armade, deli primorskih brigad in vse, kar je bilo na razpolago. Titov ukaz je bil: »Še pred zavezniki osvoboditi Koroško do Celovca in Beljaka!« V Celovec so prišle enote 4. operativne cone že 8. maja 1945. Toda prišlo je do pričakovanih nesporazumov z Angloamerikanci, ki so partizane odpravili od vseh večjih krajev, dokler niso morali ti zapustiti vse avstrijske Koroške.

Löhrov nekrolog Hitlerju, ki si je sam sodil, se je glasil:

Od zahodnih zveznikov izprosi, da gredo skupaj v boj proti boljševikom; brezpogojno poslušati Hitlerjevega naslednika Dönitza; z vsemi močmi se zoperstaviti kapitulaciji pred Rusi – ter čim dlje zavlačevati pogajanja s partizani.

Ko so partizani že potiskali težko gibljive nemške enote na Štajerskem in Koroškem na vse ožji prostor pred mejo, kamor je vodila pot preko Celja, Domžal in Šoštanja, je bila vdaja zelo zamotana. Jugoslovanske armade so se le počasi premikale proti Štajerski, toda maloštevilni drzni partizani so Nemce prepričali, da je tu že ogromna vojska.

Brajović pripoveduje te dogodke zelo izčrpno. Govori tudi o nevarnih srečanjih z ustaši in četniki, ki so bežali proti Avstriji. Ustaši so celo zagrozili, da bodo zažgali Celje. Še huji so bili boji za Maribor, ki je bil osvobojen šele 13. maja 1945. Iz Maribora pa so vodile poti proti meji (na primer preko Dravograda) kjer so bila za sovražnika zelo važna križišča na poti proti Avstriji. Sovražnikova vojska je na vsak način hotela odložiti orožje šele pred zahodnimi zavezniki. Bežala je proti Avstriji.

V četrtem poglavju Brajovičeve knjige so izčrpno opisani tisti dogodki, ki jih poudarja že naslov te knjige: skrajno dinamični dogodki v dneh pred 15. majem 1945, ko se je Jugoslavija kot zadržana zavezniška država dokončno osvobodila. Na meji z Avstrijo se je gnetlo okoli 400 tisoč sovražnikov vseh

barv, med njimi vsi ostanki ustašev. Nemški vermahtovci so se po raznih štajerskih krajih vdajali partizanom, kvislinške in esesovske enote pa ne. V zadnji neosvojeni del Jugoslavije so prišle tudi razne partizanske enote, tako da je bila takrat zbrana tam vrsta elitnih partizanskih borcev. Pa jih še ni bilo dovolj, da bi lahko vse bežeče sovražnike razorožili. Tito se je razhudil nad prvo in drugo armado, da prepočasi napredujeta proti naši severni meji. Seveda je po vseh osvobojenih in še neosvojenih krajih delovala ljudska oblast in vključila v boj tudi civilne aktiviste, ki so skupaj z vojniki razoroževali sovražnike in jih potiskali v kotel za Prevaljami. Vdala se je tudi glavnina zloglasne 7. divizije esesovcev.

Brajovičeva knjiga je skrbna rekonstrukcija med našo in nemško besedno bitko pa tudi vseh mogočih poročil in povelj Tita ter raznih nemških in naših štabov. Nenevadno je bilo tudi to, da so partizani, vajeni le pešpoti po hostah in stezah, dobili zdaj na izbiro ogromno orožje, tehnike in motornih vozil.

Na Koroško, v Velikovec, se je preselil tudi štab 4. operativne cone, medtem ko generalu Löhru, ki je bil v tistem času ujetniškem taborišču v Topolšici, kljub zahtevam niso dovolili premestitve kam na Koroško. Kajti tisti njegovi vojniki in jugoslovanski kvislingi, ki so se prebili preko meje, so postali na Koroškem še bolj drzni in kruti – in bi Löhra gotovo hoteli rešiti. Naši jih niso nikakor pustili naprej in vneli so se boji okoli Velikovca in Borovelj. Preko Karavank se je prebilo več ustaških in četniških enot, kakor tudi slovenski domobranci, ki so dali vse od sebe, da pridejo v roke Angležem. Toda

Angleži so jih večino pozneje vrnili partizanom.

Tudi general Löhrr je skupaj z enotami esesovcev ušel partizanom iz Topolšice in krenil proti Koroški. Kako so ga partizani mrzlično iskali, govori Brajovičeva knjiga v skoraj telegrafskem stilu. Tudi Löhrra, ki se je končno le prebil med kolo-nami čez mejo, so dobili partizani od Angležev nazaj in ga odvedli na štab 3. armade v Maribor.

Kapitulaciji so se poleg Löhrra in drugih upirali predvsem ustaši in kozaki v spopadih pri Slovenj Gradcu, Mežici, Prevaljah in v Dravogradu. To so bili tudi najpomembnejši dogodki iz tistih dni. V tistem kotlu se je dušilo več sto tisoč ljudi, tako se skoraj ni več vedelo, kateri enoti kdo pripada. Danes je tam spomenik, ki je posvečen zmagi ter bratstvu in enotnosti. Brajović se spozna na vse te ogromne ure bojev in enot na eni in drugi strani, na mnogotera imena ljudi in akcij in na težko pregledna povelja v zadnjih urah vojne. Zadnji vojni strelji so torej odmevali po koroških vrhovih in dolinah, kjer so 15. maja končno dvignili roke tudi ustaši in četniki.

Bivša avstrijska Koroška je vendar še ostala vojno področje, kjer je bilo treba utrditi OF in ljudsko oblast. Koroška je še posebej trpela pod nacizmom, zato so tamkajšnji Slovenci toliko raje sprejeli partizane. Tudi med koroškimi Nemci so se našli protifašisti.

Zdelo se je že, da bo vsa Koroška partizanska, pa je prišlo do drugačnih Churchillovih zahtev. Britanci so bili v Avstriji preveč tolerantni do Nemcev in so dose-gli, da se je tiste dni začela na Koroškem tudi zelo huda politična in diplomatska bitka

za Koroško. Slovenski partizani so se morali kljub ogorčenju ljudstva končno umakniti s tega ozemlja.

To – pa mučna vojna jugoslovanske politike za Primorje, kjer je bilo dalj časa skrajno napeto, ker se partizani iz Trsta niso hoteli umakniti – je tudi zadnje poglavje Brajovičeve knjige. Zahodni zavezniki so se z Rusi sporazumeli že 8. februarja 1945 na Jalti, da bo avstrijska Koroška prišla pod britansko okupacijo. Nič niso pomagali prejšnji dogovori z zahodnimi zavezniki, da ne bodo upoštevali plebiscita iz leta 1920 in »anšlusa« iz leta 1938.

O tem je odločno spregovoril Tito na velikem mitingu med svojim prvim bivanjem med Slovenci dne 26. maja 1945. Med drugim je tiste dni rekel tudi: »Mi smo edini narod Evrope, ki je sam osvobodil svojo zemljo, v katero je vključil tudi Slovensko primorje do Soče in slovensko Koroško do Celovca.« O tem so takrat sicer prijateljsko pisala javna občila na vzhodu in zahodu, toda zavezniki so kljub temu s svojimi akcijami na Koroškem demantirali dejstva.

Epilog bojev jugoslovanskih partizanov so bila vojna sojenja Löhrra in nekaterim drugim vojnim zločincem v Jugoslaviji. Brajović opisuje natanko zadnji proces. Aleksander Löhrr je bil kriv dolge vrste zločinov. Prvi je ukazal bombardiranje Beograda. Bil je vrhovni poveljnik jugovzhoda, poveljnik fašističnih armad v 4. in 5. ofenzivi. Z njegovim privoljenjem so fašisti množično ubijali ne le oborožene borce, ampak tudi civiliste, talce in ranjence. Skupaj z obtoženimi generali in s kvislinškimi hordami je mučil in ubijal starce, žene in otroke ter požgal brezštevne va-

si in mesta. Bil je med najbolj zvestimi sodelavci Hitlerja. Krutosti je naučil tudi svoje kvislinge itd.

General Löhrr pa se je branil pred sodiščem tako, kot je bilo pričakovati. Tudi njegovi soobtoženci so se branili, da so bili le vojaki in ne politiki in so izvrševali le povelja. Preko službeno določenih odvetnikov so drug za drugim sporočali sodišču: Nismo krivi! Vse to nam ni razumljivo. Za streljane, žive zgorele in zaklane partizanske pripadnike ter neštivilne druge zločine smo nekaj slišali le iz pogovorov. Kako se je moglo brez naše vednosti vse to dogajati? Grozno in neverjetno je vse, kar slišam in doživim v pri-poveduje-ta, ampak kako se je moglo zgoditi? Kako je mogel kdo postreliti vojne ujetnike in tiste, ki so se sami vdali, je vprašalo sodišče. Partizani niso bili vojaki, ampak banditi, se je glasil odgovor obtoženih. So bili banditi tudi Kragujevčani, njihovi dijaki in Valjevčani? O njih nismo ničesar vedeli, so ponavljali nacisti. Ne priznamo niti enega zločina se je glasil njihov zadnji odgovor.

Ponovili smo le nekatera vprašanja sodišča in tožila in le nekatere srdite odgovore obtoženih. Končna sodba sodišča je bila smrtna kazen. Ta je bila le drobtinica povračila za vse vojne zločine po Balkanu in v Evropi. Tako je znal Hitler sfanatizirati svoje nadljudi in, žal, tudi številne pripadnike drugih narodnosti. Vsakomur, kdor bi še kdajkoli pomislil na novo vojno, bi bilo treba dati prevesti in brati le zapisnike z beograjskega sojenja Löhrra in njegovim pomagačem.

Tu se konča Brajovičeva knjiga.

Lojze Krakar

Milan Guček

Po sledovih Šercerjeve brigade

»Potrkajte pri oni strani, ne totti novi hiži!«

Prav zares radoveden sem bil, na koga bom trčil in kakšen neki je ta Mirko. Ko sem vstopil v vežo lepo vzdrževane stare bajte, na zunaj sicer še ometane z blatom, vendar z apnom in barvo na čisto poslikane, je odprla notranja vrata postavna črnolaska neugotovljivih, pa kljub temu najlepših ženskih let. Zdrava in močna.

Z ležišča ob oknu, kakršnega ne manjka v nobeni podeželski hiši, kjer je kuhinja obenem tudi bivalni prostor, se je zravnila do samega stropa visoka svetlolasa moška postava prav tako neugotovljivih moških let. Mirko je pravkar poslušal radijsko oddajo Še pomnite, tovariši?

»Mirko iz Šercerjeve?«

Rahlo zmeden se je usedel in se opravičil zaradi svoje neurejenosti. Je pač nedelja in si lahko privoščim malo domačega razkošja. Utišal je radio in bil takoj pripravljen na »delo«. Kdaj je bil rojen; kje je živel in kaj je delal, preden je šel v partizane; od kod je doma?

Mirko je »sedemindvajšnik«, doma iz Starega trga pri Slovenj Gradcu. Učil se je za ključavničarja in je delal za OF na domačem terenu. Gestapo je to zvedel. Ko ga je prišel agent na dom aretirat, mu je moral Mirko pokazati še svojo sobo. Gestapovec je vstopil pred Mirkom, ta pa je zaloputnil vrata, jih zaklenil in zbežal. Zelel je v Pohorsko brigado, ker je bil v njej že brat. Pa je bila Šercerjeva bliže. To je bilo na Zvršah. Po sedmih dneh uvajanja v bojevanje so ga oborožili z lovsko puško in dvema nabojema. Ker pa je bilo v brigadi malo bolničarjev, je šel v tečaj za sanitetce.

Četrtega julija štiriinštiridesetega je bila brigada napadena za dne, ko je vse dremalo in počivalo vrh Pohorja pri Ribniškem jezeru na toplem soncu po celonočnem maršu. Iz brigadne kuhinje, ki je bila v grabnu malo nižje je dišalo po golažu – ta je bil zmeraj na jedilniku po kakšni uspeli rekvi-

ziciji ali lepše povedano – »ekonomski akciji«, ko so Nemci nenadoma užgali z roba gozda. Kaj ko nihče v brigadnem štabu ni verjel kar dvema obveščevalnima patroljama, ki sta poročali, da mora biti nekje blizu sovražnik, ker sta sledili sveže odtise stopinj vojaških čevljev in celo mulo je bilo slišati.

V hipu se je vse razbežalo, ko so usekale dumdumke, na kuhinjo pa padale mine.

Mirko pa ni zgubil glave. Najprej je skočil in se ulegel za puškomitraljez, ki ga je zapustil, stoječega na nogah, paničarski in strahopetni strelec, in je z rafali zadrževal Nemce, da mu niso mogli blizu. Ko je bila zanj nevarnost mimo, se je ogledoval, kdo je potreben njegove pomoči. Oskrbel je v čeljust grdo ranjenega borca, drugega, s prestreljeno nogo pa je spravil na varno v nizko borovje.

Ker je videl sovražnikovo kolono, da se umika, se je vrnil na bojišče in pobral oni zavrženi puškomitraljez. Potem pa sta z v čeljust ranjenim pobrala in podpirala ranjenca v nogo, k svoji puški – medtem je dobil že italijansko karabinko, pa je vrgel čez ramo še mitraljez in so šli. Za brigado.

Našli so jo šele čez teden dni, ko so Mirka in njegova dva varovanca že zbrisali iz brigadnega spiska. Ored zbrano brigado je moral stati Mikro čisto spredaj, ko so brali pohvalo o njegovem junaštvu in so ga dajali drugim za zgled. Potem pa ga je vzel v svojo četo komandir Banko. V tej izbrani enoti ni bil več bolničar, ampak minerec med minerci.

Mirko mi pripoveduje. Čutim njegovo notranjo urejenost. Le od časa do časa nagli posegi z roko v košate lase dajo slutiti, da ga povratek v dni vojne vznemirja. Ogledujem njegovo podobo in iščem v njegovi pripovedi in njegovem vedenju vsaj kakšen drobec tega, da je »živčen«, pa vzbuja s svojo pojavnostjo le moje občudovanje in spoštovanje.

Da si Mirko malo oddahne, govoriva o le-

2

tih po končani vojni. Ob misli in besedi na življenje v mestu ga kar strese. Tukaj na starem ženinem domu je našel svoj mir. Ko je bilo vojne konec in so ga hoteli zadržati ali v vojski ali pri političnem delu, se je šel do kraja izučiti za ključavničarja, potem pa še za avtomehanika Vedel je, da mora imeti nek poklic in da si mora kruh služiti s trdim delom če hoče, da mu bo življenje dajalo tudi zadovoljstvo. Pa so ga prišli nekega dne iskat in so ga odpeljali v Maribor. Da mora postati – kriminalist, on pa je dotlej tako užival, da je lahko razdajal ljudem svoje pridne roke in svojo dobroto.

Nič drugega ni mogel storiti v tistih časih. Delal je po sili in se grizel. Seveda mu je včasih tudi pijača pomagala dušiti nemir in razočaranje. V neki nočni akciji se je težko ponesrečil in posledice na zdravju so bile vendar zadosten razlog, da je bil invalidsko upokojen. Odselil se je sémle v samoto, medtem ko je žena še delala in živila v mestu. Sedaj je prišla za njim še ona.

V hišo je vstopil fantič in prosil strica Mirka, če bi posodil takšne in takšne svedre za vrtnenje. Dal mu jih je in naročal, kako naj z njimi ravna.

Ja, sam je popravil tole staro bajto, s svojimi rokami in s svojim in ženinim denarjem sta pa sta postavila še novo hišo zraven. Kmalu bo povsem gotova, spat pa že hodita vanjo.

Medtem ko srebam vroče kamilice in Mirko steguje roko in boža po hrbtih družino kakšnih šestero mačk, ki mu ležijo na divanu in se tiščijo njegovega toplega telesa, se ogledujem po hiši. Sprašujem po letnici izredno lepega lesenega stropa, ki pa za njegovo starost ne vesta ne on ne žena.

»Otrok nimava, so pa Mirkove vse mačke tod okoli.«

Z Mirkom sva spet pri brigadi. Hodiva od akcije do akcije in rad bi zvedel, kako si je Mirko prisluzil še ono pismeno pohvalo za Šentlovrenc.

»Minerci smo stali zadaj za trško cerkvijo, da nas bodo poklicali, ko bo čas. Že prejšnji dan smo pripravili tri mine na počasi gorečo vrstico – eno lažjo in dve težji. Jerankov Franc, moj sovaščan, je poskusil z našega položaja užgati v postojanko policistov z malim angleškim minometom na pero, »žumblat« smo mu rekli, ko ga je pa

napenjal, ga je rinka tako usekala nazaj, da ni bilo iz tega nič.

Sedaj sva pa bila na vrsti midva s Tkavcem. Najprej je nesel lažjo mino pred vrata postojanke Tkavc, ščitil ga je pa mitraljezec. Mino je dobro položil in že ko je bil spet nazaj v zaklonu pri nas, je mina tako počila, da je padel s cerkvene strehe nad nami stešnik Tkavcu prav na glavo. Na vrsti sem bil jaz. Smrtnikov Franc, tudi iz naše vasi, me je pa ščitil z mitraljezom. Prižgal sem vrstico na prvi mini in stekel čez cesto. Franc pa je tolkel tako nizko, da se je na kamnitih obokih nad vhodnimi vrati postojanke kar isknilo.

»Franc, tolči više! Boš še mene ubil!« sem mu zakričal in držal v roki že prižgano mino. Pa me je Franc v tistem peklenem trušču slišal in je mašnico privzdignil, jaz sem pa vrgel mino v vežo. Mejdus je treščilo. Prižgal in pobral sem še drugo in jo zanesel na stopnice, ki peljejo v klet postojanke. Sedaj se je pa vsa hiša zrušila. Naši so zatem na podprto postojanko jurišali in privlekli iz kleti kakšnih štirinajst, kot mlinarjev belih policistov – tako se je kadilo od porušenihi zidov in sten.

Spet sva bila potrebna malo predaha. Mirko si je poplakoval grlo s pivom, jaz sem pa srebal kamilice. V kotu hiše sem zagledal čudovito, z okorno roko izrezljano in od prestanega časa vse okajeno leseno razpelo. Vstal sem, da bi si ga bolje ogledal. »Eno roko sem mu sam na novo naredil. Zenin svak je z bogcem tako tolkel taško, da mu je roke polomil. Eno sem še lahko popravil, drugo sem pa sam izrezljal, da je spet cel. Naj bo za spomin pri hiši.« Pa je res lep, tale bogec. Ne morem se ga nagledati. Prava mojstrovina.

Izpod pokrovke na štedilniku se vijuga dišeča sopara in žena Tončka mi pove, da kuha ričet, s kračo vred, seveda. Mirka zadnje čase dajejo jetra in želodec; S takšno pritajeno ljubeznijo govori, da ni bilo pravega reda pri hiši, ko je ona še delala in živila v Mariboru, sedaj ga bo pa že pozdravila. Vsak večer mu kuha drugačne rože.

Ne da bi ga vprašal, plane naenkrat iz Mirka – »Bal se pa nisem! Nikdar!«

(Se bo nadaljevalo)

Na severu kriznega žarišča

V sedanjem političnem položaju v Libanonu ni nobenih težav pri prečkanju zelene črte, ki ločuje libanonsko glavno mesto Bejrut na dva dela, na eno in drugo frontno stran. Proti koncu decembra je nekaj dni nepretrgoma deževalo, zato so poveljstva številnih milic, ki poskušajo dati mestu svoj pečat, umaknila svoje vojake z ulic. To je bil en razlog, drugi razlog za ublažitev napetosti pa je bil pričakovani dogovor med sprtimi milicami o novem premirju v državi. Sirija je odločno terjala dogovor in tri voditelje pripravila do tega, da so sporazum podpisali. V Bejrutu samem je opaziti, da je državljanska vojna – vstopila je že v drugo desetletje – močno vplivala na razpoloženje ljudi.

Odpraviti razdelitev mesta, nato pa mesto in ves Libanon ponovno združiti, je cilj vsakih pogajanj, tudi najnovejših, ki so potekala v Damasku pod sirskim pokroviteljstvom. Za mizo so sedeli predstavniki šiitske, družovske in maronitske milice, medtem ko uradna libanonska vlada s predsednikom Džemajelom vred in velika sunitska skupina niso imele predstavnika v Damasku. »Samo tisti, ki zna uporabljati puško, ima pravico sedeti za pogajalsko mizo«, to je žalostni rezultat, stvarnost libanonske državljanske vojne.

Vzhodni Bejrut je v tem obdobju neke vrste enklava znotraj libanonskega glavnega mesta. To je še posebno opazno tedaj, ko se razplamtijo spopadi, ko je skoraj nemogoče čez demarkacijsko črto. V zahodni del mesta je tedaj mogoče priti iz vzhodnih četrti samo po vodni poti, ponavadi s ciprsko ladjo, ki vzdržuje obalni promet za tem pa odpluje v Larnako. Mednarodno bejrutsko letališče je v zahodnem delu mesta, zato med spopadi ni mogoče do njega iz vzhodnih delov mesta. Če se kdo le odloči za to pot, mora tvegati prehod čez frontno črto, nato pa čez ozemlje, ki ga naseljujejo Šiiti. Od zahodnih letalskih prevoznikov vzdržujejo proge z Bejrutom samo tisti, ki niso zavarovani pri Lloyd, kajti londonska zavarovalnica zahteva za vsak pristonek v Bejrutu premijo v znesek 10.000 dolarjev. Občasno pristanejo v Bejrutu letala romunske družbe »Tarom« in bolgarske »Balkan Air«. Libanonska družba »Middle East Airlines« si je izgovorila pri Lloyd poseben premijo. Vsaokrat se posadka opraviči potnikom zaradi nevarnosti, ki jih utegnejo doživeti zaradi državljanske vojne v Libanonu.

V vzhodnem Bejrutu poseben oficir za zvezo razlaga, kje so postojanke njegove maronitske milice. Posebna patrolja nadzira stavbo, ki so jo začeli graditi leta 1970, vendar nikoli dogradili, zdaj pa je spremenjena v maronitski bunker; naslednji položaj je v univerzitetnem splotju, kjer so pred tedni padli trije tisti študentje in čuvaj parkirišča, vse to pa je v dosegu ostrostrelcev milice Amal in Druzov. Oficir zelo rad pokaže trg, na katerega je ne tako davno padla tuja raketa, posebnost te mestne četrti pa so trgovine, katerih vhodi in izločena okna so zavarovani z vrečami peska in kontejnerji, polnimi razbitin.

Okoli 23. ure ponoči se ponavadi oglasijo strelji. Ob strani približno eno uro obstreljujeta druga druga, zjutraj pa je znova vse mirno. Na nekdanjem hipodromu, ki je zdaj mejni prehod, prazen prostor med položaji dveh milic, fantje razdeljujejo letake: »Nočemo držav-

ljanske vojne, nočemo zelene črte, želimo si, da bi kristjani in muslimani živeli v miru«, piše na listkih. V tem delu Bejruta je bila tisti dan pravoslavna maša, v cerkvi pa je bilo tudi kar precej moških s turbani na glavah. Mladi Šiiti in Suniti so razdeljevali po Bejrutu listke s sporočilom: »Muslimani želimo kristjanom vesele božične praznike«.

Toda, takšne kretnje dobre volje v Libanonu so žal zelo redke. Vojna ni le zaostrela starih naspotij, temveč je ustvarila tudi nova. V vzhodnem Bejrutu in njegovi okolici žive najmanj 300.000 beguncev, kristjanov, ki so se umaknili iz svojih prejšnjih stanovanjskih četrti na pobočjih hribovja Šuf, ki leži jugovzhodno od Bejruta. Nekaj teh beguncev živi v taboriščih, drugi pa kjerkoli po mestu. V neki šoli se je nastanilo 24 družin. Pomagajo si s tem, kar jim nakaže vlada in kar jim prinesejo pripadniki že omenjenih »Forces Libanaises«.

Povsod po Libanonu so preganjali kristjane samo zato, ker so kristjani, je slišati v vzhodnem Bejrutu. Počutijo se kot utopljeni v muslimanskem morju, počutijo se potisnjeni v ozadje, zapostavljeni približno tako, kakor krščanski kopti v Etiopiji. Kot da ne bi že od nekdaj v libanonskih vaseh živeli skupaj kristjani in Šiiti, ali pa kristjani in Druzi – oziroma kristjani in Suniti? Stoletja so bili kristjani v Libanonu civilizatorski ferment v državi. Pritožbe ki jih je zdaj slišati v vzhodnem Bejrutu, pa pravijo, da so si maroniti sami krivi marsičesa, kar se zdaj dogaja z njimi. Desetletja so imeli v državi v rokah vodilne položaje, ne le v gospodarstvu, tudi v politiki. Njihov človek je bil predsednik države, vrhovni poveljnik libanonske vojske, šef tajne in varnostne službe, iz njihovih vrst je bil predsednik libanonskega vrhovnega sodišča in tudi predsednik centralne banke v Bejrutu.

Obisk v hribovju Šuf je zgovorno pričevanje o tem, zakaj si je voditelj Druzov Valid Džumblat v vladi tako imenovane narodne pomiritve izbral položaj ministra za javne gradnje. V svojem zasebnem pristanišču Kaldeh, južno od Bejruta, gradi z velikim elanom in menda z javnim denarjem cesto do pristanišča pa do hribovja Šuf. Potovanje po trasi ceste je en sam odgovor na vprašanje, zakaj so si Druzi tako zelo prizadevali, a so se maroniti izselili od tamkaj. Domove kristjanov so rastrelili, tako da se nimajo več kam vrniti. Prej je bil ta del države sorazmerno enako naseljen z Druzi in kristjani, zdaj pa je ena sama vas še krščanska. Toda, Forces Libanaises so tedaj, na izraelski pritisk leta 1982 zasedle pobočja Šufa in prekršile nenapisano pravilo libanonske državljanske voj-

ne: nobena skupina ne sme druge povsem izriniti in libanonske družbe.

Prav to pa so te enote leta 1982 poskušale. Beshir Džemajel, ustanovitelj te skupine, izvoljeni, toda še pred nastopom uradne dolžnosti leta 1982 umorjeni predsednik Libanona je hotel z izraelsko pomočjo pregnati Palestince iz Libanona. Ko je Beshir odklonil Izraelcem plačilo za njihovo pomoč, so mu obrnili hrbet in pustili Forces Libanaises same na šufu. Ko so poskušale krščanske enote tamkaj cementirati svoje položaje, so jih Druzi brezobzirno pregnali s Šufa. Kakih 200.000 kristjanov je moralo bežati. Zdaj so Druzi tisti, ki gospodarijo na teh pobočjih. Tam zgoraj v gorah, pri gradu Beit ed Dine, je kaj lahko

Vojna, kjer se fronte spreminjajo skoraj od ure do ure. Na obeh straneh »zeleni črte« med vzhodnim in zahodnim delom Bejruta, med takimi imenovanim krščanskim in muslimanskim delom razdeležane libanonske prestolnice, prežijo ostrostrelci ene strani na lahkomišelneže z druge strani. Dravljlanska vojna v Libanonu je vstopila že v drugo desetletje.

ugotoviti, kdo je bil boter pri družovski zmagi nad maroniti na Šufu. Tam stoji devet sirskih tankov sovjetske izdelave, menda za stražo pri spomeniku družovskim mučencem, za katerega je Valid Džumblat dobil – kot pravijo – marmor direktno iz SZ.

V južnem Libanonu je ta čas dolgotrajno deževje še bolj razdeležalo ceste, ki jih najverjetneje nihče več ne vzdržuje. Na približno 100 km dolgi poti je najmanj 15 kontrolnih postaj. Razumljivo je, da si v takšnem vremenu skoraj noben miličnik te ali one skupnosti ne upa iz svojega bunkerja. V vasi Bourj Rahal v bližini Tira se je v neki napol podrta dvorani zbralo skoraj 1000 Šiitov. Med govorniki je bil še kaj balane, duhovni voditelj Šiitov na libanonskem jugu. Pozival je svoje muslimanske soproate, naj živijo v miru s kristjani. Še posebno je priporočal rojakom, naj bodo ljubeznivi z vojniki korpusa ZN, ki so že od izraelskega vdora do reke Litani leta 1978 v južnem Libanonu. Izraelci si vroče želijo, da bi se modre čelade umaknile, ZDA pa podpirajo to željo in odpovedujejo svoj finančni prispevek za mirovne sile v Libanonu.

Zborovanje je bilo posvečeno Mohamedu Saadu, mlademu Šiitu, ki je leta 1982 organiziral odpor Izraelcem, in bil pri tem ubit. V počastitev njegovega spomina so sezidali šolo. Zidavo je financiral Iran, obenem pa je poskrbel še za moralni nauk po svojih nazorih: pri šoli so uredili plavalni bazen, vendar posebej za moške in po-

sebej ženske, pa še s to posebnostjo, da je bazen za ženske dobil tudi streho.

Tudi na jugu živi na tisoče beguncev. Številni Šiiti so se umaknili v južna predmestja Bejruta. Bežali so predvsem pred Izraelci in njihovimi operacijami proti Palestincem in Šiitom. Pri tem pa velja omeniti, da so prav ti Šiiti sprejeli leta 1982. Izraelce s cvetjem in rižem, znamenjem prijateljstva in miru; menili so, da jih bodo edino le rešili Palestince, drugega pa ne bodo hoteli od njih. Toda, s svojo brutalno zasedbeno politiko so si Izraelci naredili za sovražnike tudi Šiite. Rezultat tega je bil, da so se morali Šiiti tudi umakniti. »Šovinizem zmagovalcev« imenuje zdaj neki diplomat izraelsko obnašanje. Morda je bilo še kaj več, kakor pa šovinizem. Danes mnogi opozarjajo na pismo, ki ga je prvi izraelski premi-

Državljlanska vojna v DLR Jemenu

Dva tedna po poskusu državnega udara v Ljudski demokratični republiki Jemen, je položaj še vedno nejasen. Politburo socialistične partije vedno znova poroča po radiju, da je drama končana in da je položaj v njegovih rokah. Oglašja se tudi radijska postaja upornikov, ki pravi, da ima vlada oblast samo nad nekaterimi deli države. Ker se dogodki v Jemenu še niso razpletli, je prav da v pričujočem zapisu vsaj do neke mere osvetlimo ozadje najnovejšega položaja, ki smo mu priče v teh dneh.

Odkar je postal Južni Jemen leta 1967, neodvisna država po 128-letih britanske okupacije – je te dni že četrto v središču pozornosti svetovne javnosti. Dva najvplivnejša človeka v državi predsednik Ali Naser Mohamed in bivši predsednik Abdel Fatah Ismail, sta osrednji osebnosti tudi v najnovejših dogajanjih. Čeprav je Ismail doma na severu države, Naser Mohamed pa z juga, sta se njuni usodi v minulih dvajsetih letih velikokrat prepletali.

V začetku šestdesetih let sta Naser Mohamed in Fatah Ismail stopila na čelo narodnoosvobodilne fronte, ki je začela z Britanci boj za neodvisnost Adena. Bila sta borca in somišljenika o socialistični razvojni poti neodvisne države. Toda, že dve leti po razglasitvi neodvisnosti je Južni Jemen doživel svojo prvo veliko dramo. V boju za oblast je Ismail, ob pomoči Alija Naserja in Alija Rubajja strmoglavil tedanjega predsednika Alija Šabija, predsednik pa je postal Ali Hajtam. Ta je bil na oblasti do leta 1971, ko so ustanovili tričlanski državni svet, njegov predsednik je postal Ali Rubai, Ismail in Ali Naser pa sta bila enakopravna člana sveta. V krvavem prevratu so leta 1978 odstavili in ubili predsednika Alija Rubajja. Novi predsednik je postal Fatah Ismail. Poudariti pa je treba, da tudi Ismail ni bil dolgo na oblasti – južnojemenski predsednik je bil le 24 mesecev. Leta 1980 je bil prisiljen odstopiti, na njegovo mesto pa je prišel Ali Naser Mohamed.

Vsekakor je Južni Jemen edina arabska država, ki se sklicuje na marksizem kot državno doktrino. Država ima milijon 800.000 prebivalcev, daje pa jim lahko bore malo, saj je predvsem puščava, ki jo prepredajo izsušene rečne struge. Gospodarski položaj države nekoliko izboljšuje dejstvo, da je veliko ljudi našlo delo v sosednji Saudovi Arabiji. Njihova nakazila so pomemben vir deviznih dohodkov za socialistični Južni Jemen.

Nemiri in boji za oblast v Južnem Jemenu so izbruhnili neposredno zatem, ko je predsednik Ali Naser obiskal drugo jemensko državo, Arabsko republiko Jemen. V Sani se je konec decembra pogovarjal o dosežkih posebnega meddržavnega komiteja, katerega naloga je pripraviti združitev dveh jemenskih držav. Opazovalci menijo, da Severni Jemen zaradi svojih verskih in plemenskih nasprotij niha med Riadom in Adenom. Vendar pa se zdi, da ima zaradi sorodnosti prebivalcev Aden v teh političnih prizadevanjih določeno prednost.

Na Zahodu se bojijo, da bi pogovori o združitvi obeh jemenskih držav tudi uspeli. Veliko nevarnost vidijo v tem, da bi se združeni Jemen odločil za socialistično razvojno pot, kar pomeni, da bi država prišla pod sovjetski vpliv. Združeni Jemen bi nenadoma postal močan, kar pa ni pogodu tudi sosednji Saudovi Arabiji, ne nazadnje tudi zaradi tega, ker je zemljepisna lega jemenskih držav – državi ležita na območju bogatega naftnega nahajališča – lahko v prihodnje še kako pomembna za odnos v tem delu sveta. Precej je razlogov zaradi katerih ni pričakovati napredka razgovorov o združitvi obeh Jemenov. Vsaj v doglednem času še ne, še posebno ker adenski predsednik Ali Naser morda le prehitro igra na karto združitve in premalo upošteva sposobnost velikih sil, da se v trenutku poznimata za ravnotežje na svetu in ga popravi, če bi bilo to potrebno.

V Adenu, razdejanem mestu, ki mu sedaj že mnogi pravijo kar »mesto strahov« še naprej poka in grmi vsakovrstno orožje. Zagrizeni boji divjajo predvsem okrog najgostejše naseljene adenske četrti Krater, ki jo imajo v rokah Naserjeve sile. Kaj lahko se zgodi, da postane ta četrt grobnica tisočev adenskih prebivalcev, ki so v tem trenutku brez vsakršne zaščite. V Aden prihajajo s severa in vzhoda države cele trume bojevnikov, ki se pridružujejo tej ali oni frakciji. Težko je verjeti Aliju Naserju, ki je pred dnevi sporočil, da ima za nasprotnike le peščico pustolovcev in sebičnih plemenskih politikov. Mnogo bolj se je bati državljanske vojne.

bd

Naš svet v teh dneh ● Naš svet v teh dneh

LIZBONA:

Na Portugalskem so bile v nedeljo prve splošne volitve po šestdesetih letih. V prvem krogu volitev sta kandidata desničarske stranke in zmernih socialistov, Diego Freitas do Amaral in Mario Soares, zbrala preko 70% glasov. Portugalci bodo torej šele v drugem krogu volitev, ki bo 6. februarja, izmed omenjenih kandidatov izbrali novega predsednika. Preostala kandidata, strankarski tekmelec Maria Soaresa Salgado Zenha in kandidatka neodvisnih Maria de Lourdes Pintasilgo, v drugem krogu ne bosta sodelovala, saj sta zbrala le 21,1%, oziroma 7% volilnih glasov.

KARTUM:

Predsednik časnega vojaškega sveta, general Svar el Dahab, je skupini novinarjev izjavil, da se bo vojska po aprilskih volitvah za novo civilno vlado umaknila v kasarne. Gre namreč za prve večstrankarske volitve v Sudanu po letu 1968, ko bo, po besedah el Dahaba, prenehala dosedanja vloga vojaškega sveta.

DUNAJ:

V sosednji Avstriji se obeta nova afeta. Avstrijski državni tožilec bo namreč na zahtevo notranjega ministra raziskal obtožbe mesečnika »Basta«, ki trdi, da državno podjetje »Norikum« s prodajo orožja Iranu krši nevtralnost države. V časopisu so zapisali, da je »Norikum« lani z Iranom sklenil posel o prodaji šeststotih topov, v vrednosti 300 milijonov dolarjev. Zakoni o avstrijski nevtralnosti prepovedujejo prodajo orožja državam, ki so v vojni.

WASHINGTON:

Tik pred prihodom Jonasa Savimbija v ZDA je Reaganova administracija zahtevala od kongresa, naj sprejme resolucijo o moralni podpori angolskim upornikom, pripadnikom gibanja UNITA. Čeprav kongres ostro nasprotuje kakršnikoli gospodarski in vojaški podpori Savimbijevim borcem, pa poznavalci trdijo, da bodo resolucijo o moralni podpori objavili že v prihodnjih dneh.

Naš svet v teh dneh ● Naš svet v teh dneh

Ob četrti knjigi Svetinove Ukane Hudourni reka spominov

Četrti del Ukane, se pravi vse, kar je Tone Svetina dodatno pripisal k svoji trilogiji kot velikemu romanu o vojni na slovenskih tleh, je po svojem sižiju knjiga o knjigi. Namenoma nisem zapisal: roman o romanu, kajti četrta Ukana roman niti po oblikovni plati niti po fakturi pač ni.

Pisatelj je začutil potrebo po opisu vsega, kar je z nenehnimi napetostmi in dramatičnimi preizkušnjami prepajalo njegovo življenje v času snovanja romana, ki si ga je bil zastavil kot življenjski cilj. Na to svojo pisateljsko nalogo, ki ji je od vsega začetka pripisoval veljavo visokega poslanstva, se je zavzelo pripravljal vse od prvih povojnih dni pa potem skozi razmeroma dolgo vrsto let, ko sicer še ni pisal, imel pa je svoj bodoči tekst neprenehoma v mislih in pred očmi; sledilo je dobrih deset let samega pisanja, vključno z zbiranjem in študijem gradiva; ko pa je naposled Ukana kot trilogija izšla, vrat za njo preprosto ni mogel zapreti – s strani nasprotnikov tega in takega pisanja o vojnem dogajanju na naših tleh je bilo zastavljenih vse preveč »ukan«, zato je si pisatelj v notranja vest in zavest nista mogli reči: delo je opravljeno... pojdimo dalje.

Kar je torej popisano na teh petsto straneh »beležk ob Ukani«, je štiridesletni ciklus pisateljevega življenja od vojne sem. Četrta knjiga kot appendix k »veliki seriji« je razlaga življenjskih ozadij, iz kakršnih se je izoblikovala in na kakršna se je odzivala avtorska fiziognomija Toneta Svetine. Povsem očitno je, da je vsa ta leta pisal dnevnik, v katerem so shranjeni vseh vrst doživljajski in iskustveni detajli oziroma zanimivosti, poleg tistih povsem osebnih (lovskih, alpinističnih, ljubezenskih

in njim podobnih) predvsem taki, ki zadevajo dramatično zamotana in kot bi rekel Jože Javoršek: nevarna – avtorjeva razmerja z drugimi ljudmi. Dobršen del teh razmerij priteguje v igro razne osebe iz našega povojnega življenja. Ves opis ima potemtakem dvojno obeležje: je po eni plati pisateljeva osebna izpoved, vpeta v pripovedovanje o samem sebi na način romaneskne fikcije – in je po drugi strani široko razvejane dokumentarni esej o realnem zgodovinskem času in njegovih eksponentih, prežet z avtorjevimi suverenimi premišljanji in pogledi. Prav to, slednje, je za četrto del Ukane v očeh bralcev ključnega pomena, zato lahko to knjigo v nekem smislu – z določnimi omejitvami, seveda – vzporejamo s tiste posebne vrste literarno publicistiko, kakršno so pri nas v zadnjih letih gojili Jože Javoršek, Taras Kermavner, Bojan Štih in še ta ali oni »kaliber«, le da, seveda, ni povsem samoumevno, ali lahko Svetino z ozirom na izkazano globino, široko-poteznost in dalekosežnost njegovih pogledov ter z ozirom na literarnost in filozofičnost njegovega pisanja postavimo ob bok tej in takšni intelektualni plejadi.

Sicer pa si takega cilja v samosvoji drži, ki jo izpričuje z izžarevanjem svoje posebne energije, niti ni zastavljal. Tone Svetina se šteje za ustvarjalnega silaka, visoko presegajočega mrgolenje slovenskega kulturniškega prahu. Samozaverovani žar njegove energije nenadkriljivega lovca, športnika, bojujočega se ustvarjalca, intuitivne osebnosti, nekdanjega zmagovalca, ki obvlada vse ukane zoper sebe in vsa nasprotja, je dejansko frapanten. V tisočerihih inačicah svojega avtoportreta stopa pred nas v vseh ozirih iz-

jemna, neponovljivo silaška osebnost, ki seveda priteguje našo pozornost, pa čeprav nas z večino svojih dokaj grobo, površinsko skiciranih potez ne prepriča. Do nje smo ves čas nekako rezervirani. Zlasti moteče učinkuje, da ima vedno svoj prav in je takorekoč nezmotljiva in brez lastnih notranjih dilem.

Videti je, da si pisatelj ni poiskal najboljših možnih poti za pristop k svoji snovi. Svojih doživljajskih prigod in meditacij namreč ni nanizal v knjigo na spontan, izpovedno neposredni način, kot bi mu ga, brez vseh predelav, narekovali zapiski v sprotne zasebne dnevnike, ki ga je v ozadju tega pisanja ves čas čutili. Vso to lastno doživljajsko reko je prestavil v neko posebej izumljeno strugo, v katerinam je namesto pripovedovanja v prvi osebi ednine slediti zgodbi človeka po imenu Vojko, pripovedovani v tretji osebi. Seveda vsi natančno vemo, da je v Vojku (ne skrito, temveč očitno) upodobljen in utelešen pisatelj lik, pa vendar nas navdaja občutek svojevrstne distance, kajti do Vojka smo v tem primeru le precej bolj indiferentni, kot bi bili do Svetine, če bi v »knjigi o knjigi« razčlenjeval samega sebe prej dokumentacijsko kot romaneskno.

Vojkova zgodba sega od prvih dni po končani vojni, ko se je do včerajšnji partizan-jurišnik znašel v vlogi politično instaliranega kadrovskega referenta v glavni direkciji za gozdarstvo in lesno industrijo sredi novih, nič manj usodnih in nevarnih preizkušenj, kot so bile tiste v vojnem času, se nadaljuje prek začetkov in izpeljav njegovega pisateljskega načrta v zrelih srednjih letih in se izteka v njegovo sedanje veteran-sko obdobje, ko ima vse

svoje življenje in delo takorekoč že za sabo, pri čemer mu je vse večkrat zamišljeno obstati ob grobovih svojih sodobnikov. Gre za razpon štirih desetletij naše najnovejše zgodovine – in Vojko je njihova neposredna priča. Bilo je to obdobje intenzivnega notranjega uravnavanja v generaciji, ki je izbojevala revolucijo. Zlasti v njegovi začetni fazi, ki ji ta knjiga posveča največ pozornosti, je prišlo do polnega izraza marsikaj, kar je v vojnih letih pred tem kazalo samo nastavke. V tem smislu četrta knjiga Ukane seveda nadaljuje tematske sklope poprejšnje trilogije, čeprav samo parcialno in v precej spremenjenih okoliščinah; le da so te spremenjene okoliščine reperkusije poprejšnjega.

Besede »izčiščenje« v tej zvezi sicer ne kaže uporabljati, ker je bilo – po pričakovanju avtorja te knjige – med ljudmi-zmagovalci v vojni, zapredeni v dotedanje in v novo porajajoče se »ukan«, vse preveč kalnega in v bistvu nerazčiščenega. Svetina nam dejstva in okoliščine iz svoje (Vojkove) skušnje razgrinja dovolj naravnost, avtentično in s kritičnim nabojem, čeprav v nekem smislu zamejeno vase, v zoženi zorni kot lastnega do-

življanja, ki v sebi ne nosi dovolj tistih zares globalnih razsežnosti časa, o katerem nam pripoveduje. Ubadata se nam je bolj z njim kot z njegovo dobo.

V kasnejšem poteku Vojkove življenjske zgodbe se spekter njegove razgledanosti v mnogih vprašanih časa ter njegovih stikov z objektivnimi dejstvi in merodajnimi osebnostmi (literarnimi, političnimi, borčevskimi in drugimi), širi, posebej zaradi njegovega vstopanja v pisateljsko in politično srenjo javnega življenja, vendar spet ne do tolikšne mere, da bi motivi in sklopi njegovega spominskega pripovedovanja zadobili vrednost zaokrožene objektivne slike in z njo vred obeležja romana – reke o teh naših povojnih desetletjih.

Snovno je Vojkova zgodba neenovita in napaberkovana iz vseh vrst spominov, razpredanj in razglabljanj, tako da ob njej enovite predstave o stvareh in razmerjih, značilnih za ta spremenljajoča se obdobja, ne zadobimo. Ostaja pač pri celi množici navedb, med katerimi je seveda marsikaj zanimivega in vse pozornosti vrednega, žal pa je dobršen del vsega tega v literarno-pisateljskem, oblikovalnem in analitič-

nem smislu deficitaren. Avtor bi bil ravnal bolje, ko bi bil svoje energije spomina in zapisovalne volje porabil bolj pretehtano ter se odločil za oblikovanje posameznih novel ali krajših romaneskni sklopov o ključnih temah svoje izkušnje in svojega vedenja o času, namesto da si je izbral »košaro«, v katero je brez posebnega izbora stlačil vse, kar je hranil v spominski zavesti in v svojih sprotnih dnevniško-dokumentacijskih zabeležkah in kar je torej vanjo sodilo ali pa tudi ne.

Četrta Ukana je sicer spričo tega, kar je v njej, v nekem smislu mikavna in razmeroma zanimiva bralna posebnost, vendar velja ta ugotovitev le za fenomen tega načina pripovedovanja samega, ne pa tudi za knjigo kot potencialno literarno obliko, kot stvaritev, ki naj bi imela trajno vrednost. Takih atributov tokratnemu Svetinovu pisanju, četudi nas je po svojih potih popeljalo na dovolj zanimiv sprehod skozi lastna človeška in pisateljska doživetja ter še posebej skozi evokacije spominov na srečanje in pogovore z znanimi osebami in osebnostmi našega časa, tja do Kardelja in Tita, ne moremo pripisati.

Viktor Konjar

Ob 60-letnici Toneta Svetine

Odlomek iz Ukane 4

Z Matevžem Hacetom se je Vojko spet našel pri Prešernovi hiši v Vrbi, ob proslavi petindvajsete obletnice Prešernove družbe. Oba sta bila razočarana nad razvojem ljudske kulture, saj je Prešernova družba zdrsnila od osemdeset tisoč naročnikov, kolikor jih je imela na začetku svojega delovanja, na komaj deset tisoč.

Matevž je bil utrujen. Prišel je na proslavo s palico, bled, z ugašajočim ognjem v očeh. Sedla sta na hlude pred hišo.

»Se spominjaš, kako si me učil pisati?« je vprašal Vojko. »Pisati je treba, pisati, pa piliti, piliti, si mi govoril.«

Matevž se je poskušal nasmejniti in je rekel:

»Saj sem te vendar vedno dobro naučil, ali ne? Uspel si. Kaj pa še hočeš!«

»Veš, kako pravijo Matevž? Da si ti najboljši pisatelj med gasilci in najboljši gasilec med pisatelji, jaz pa da sem postal po tvoji zaslugi najboljši pisatelj med lovci in najboljši lovec med pisatelji.«

»Naj se kar hecajo! Veš, težko postaja. Vam na Gorenjskem je lažje: pet pisateljev partizanov imate. V Loški dolini pa sem sam. Če pa grem na obisk k duhovniku, ki je pesnik, me opravljajo, da Hace hodi v cerkev.«

»Matevž, pisatelj, ki je napisal dvajset knjig, kot si jih ti, ni nikoli sam. Si roman o gozdarjih že napisal?«

»Ja, napisal sem ga, izdati pa ga ne morem. Prizadeti so mi prepričali. Pa ne le to. Ponatis »Komisarjevhi zapiskov« so prav tako prepričali. Pridita z Vejko kaj naokoli! Dal ti bom knjigo, da jo prebereš. Veš, tako kot je bilo v partizanovih in na gozdarstvu, ne bo nikoli več. S tovariši je konec. Birokracije je vsak dan več. Kar bi morali dobiti pisatelji, požro uradniki po založbah. Kdo pa se bo spopadal z njimi? Jaz se ne morem. Treba se bo odpraviti čez most. Poglej, Taka je umrl, Staneta je pobralo, da ti gozdarjev ne naštevam. Ti si še kar sila. Upaš si napisati, a vendar te imajo nekateri v jetrih še bolj kot mene. Ne prenesejo, da bi pisali resnico o borbi. Nasprotniki pa dvigajo glave vsak dan bolj. Voluharji, ki so dolgo grizli korenine pod zemljo, prihajajo na plano. Le kdo jih bo počistil? Zdaj že zagovarjajo belo gardo. Kaj bo, ko maršala ne bo več? Delamo vse preveč v rokavicah. Kosa revolucije se je skrhalo. Kdo jo bo spet nabrusil? Veš, Vojko, veseli me, da bom umrl.«

»Matevž, ne imej skrbi! Prihajajo mladi, poleg tega pa si tudi delavci ne bodo pustili vzeti oblasti iz rok. Preveč krvi je bilo prelite zanjo.«

»Ti si še borben. Mene pa hočejo zdaj učiti, kako naj pišem, in to kulturni uradniki! Poglej moje žuljave roke, od kose,

od sekire, od krampa in od peresa. Ne pustijo mi objaviti romana o gozdarjih, in to taki, ki ne znajo sestaviti niti preprostega akta v lepi slovenščini. Jaz se že ne morem bosti z njimi.«

»Se bomo pa mi, Matevž.«

»No pa se dajte! Bolj me zanimajo gozdarji. Lepe stvari slišim o Tolarju. V partizanah je bil Bogo, zdaj pa da je postal bog bogova. Se še vedno vozi z mercedesom? Pismen res ni bil nikoli, zato pa je bil toliko bolj priden. Pozdravi ga, pa Drago, Jurčka, Keliha! Povej, da Hace ni pozabil na nobenega. Ej, dobre kadre sva izbrala. Med njimi ni bilo barab, o kakršnih zdaj berem po časopisih. Sva jih tudi hitro zamenjala, če kdo ni bil v redu.«

»Kaj pa lov, Matevž?«

»Puško sem že zdavnaj odložil. Nazadnje sem le tu in tam pihnil kakšnega zajčka. Na njivo, na senožen pa v gozd sem hodil vsak dan delat s temi rokami, potem pa pisat. Vsak večer, tudi čez polnoč. Moraš priti na obisk, da boš videl, koliko imam še neobjavljenih rokopisov.«

»Matevž, ogromno si napravil. Priznanj pa so ti dali prav malo.«

»Kar imajo naj jih! Naj si jih pripenjajo na ta zadnjo, če hočejo. Najbolj me jezi, kadar me prikazujejo kot samouka. Kot da bi bil jaz edini samouk med pisatelji! Preziram malomeščansko kasto. Ali ni človek vse življenje samouk? Tudi partizani smo bili samouki. A vidiš: Nemci, ki so nas zmerjali z banditi, so propadli, mi

pa smo ostali. Kaj pa je zdaj z modernisti. Le kdo jih bere, kdo razume? Bodo ti reševali slovenski narod? Ne veš, kako sit sem te družbe. Od partije bi človek pričakoval, da jih bo spravila v red. Včasih smo bili drugačni. Dobro, da je Prešeren pokopan v Kranju. Če bi bil tu, bi se preobrnil v grobu, ko bi poslušal tole kulturniško družino.«

Poslovila sta se, ko je Ivan Potrč, predsednik Prešernove družbe, odpeljal svojo propadajočo četico borcev za ljudsko kulturo nazaj v Ljubljano.

Nič več se nista videla. Nekaj dni, preden sta se z Vejko namenila k njemu na obisk, sta zvedela, da je nenadoma umrl. Sklenila sta, da bosta obiskala njegov grob in mu prinesla cvetje. V njunem spominu je ostal kot dober, blag človek, zvest delavstvu in slovenskemu narodu, večni nasprotnik pisarnarjev, kot je pravil birokratom, osamljeni kritik vsega, kar je imel za slabo, zmeraj poln razumevanja za ljudi, še posebno za življenje kmeta.

Vojko je ob novici o Matevževi smrti rekel ženi Vejki:

»Zdaj je najin zakon osvobojen vseh, ki so ga zvezali. V grobu so general Avšič, ki naju je poročil, obe priči Stane in zdaj Matevž. Prav tako moja mati in oče, pa tvoja mati. Zdi se mi, kot da se nama življenje začne znova in da bova morala zanj dobiti nove priče. Prijatelji nama pomirajo drug za drugim.«

Obisk v Domu starejših občanov za Bežigradom v Ljubljani Vsi ljudje so potrebni ljubezni – tudi starejši

Otroci, odrasli in starejši ljudje se razlikujejo po marsičem. Prvi še odrasčajo in se učijo spoznavati svet okrog sebe, drugi stoje z obema nogama sredi dela, aktivnosti, oblikovanja sveta, tretji pa, ki so večino vsega že opravili, si leta počitka krajšajo z najrazličnejšimi opravili, ki so jih vedno veselila, s spremljanjem lastnih otrok in vnukov, s hobiji in skrbjo za lastno zdravje. Vsem pa je skupno eno: vsi so enako potrebni pozornosti bližnjega, vsi so potrebni ljubezni, tople besede... Naš vsakdan je naravnost na vedno hitrejša koraka, na delo in dom, na službo in skrb za zaslужko. Ko se korak ustavi, ko pride upokožitev, pa nastopi vrsta radosti, ki smo jih dolga leta željno čakali. Hkrati se pojavijo marsikdaj tudi skrbi, o katerih smo le malo razmišljali. Pridejo bolezni, starostne tegobe, osamljenost, nemoč. Kako si bomo pomagali, kako živeli s svojim staranjem?

Tokrat smo obiskali Dom starejših občanov v ljubljanskem Bežigradu, kjer smo se pogovarjali s tremi domskimi strokovnjaki o življenju starostnikov v domu, pa tudi o nekaterih oblikah izvedenskih uslug, ki so jih za Bežigradom organizirali že pred časom (in tudi novih oblikah, ki so še v preizkusni fazi). Psihologinja Vladimira Slavič, višja medicinska sestra Cirila Tomšič in socialna delavka Ana Turkova, so nam zavzeto in daleč prek meja navadne delovne vneme, pripovedovale o delu in življenju v njihovem domu ter o prenekaterih opažanjih, ki jih nudi dolgoletno strokovno delo, nenehno izpopolnjevanje znanja in vsakdanje druženje s starostniki.

Kadar se pogovarjamo o življenju starejših občanov v domovih, moramo imeti hkrati vedno pred očmi dejstvo, da zajema domsko življenje komaj pet odstotkov vseh starejših ljudi v Sloveniji, medtem ko se morajo vsi ostali še vedno spopadati s težavami kot je onemoglost, osamljenost... sami in v krogu svojih družin. Domovi, kakršni koli že so, tudi, če bi bili najboljši, pa so navsezadnje kletke, četudi zlate, odprtih oken in vrat. Razumevanje realnosti in sprejemanje dejstev pa je tisto najtežje, česar se morajo starejši ljudje, ki se odločajo za življenje v domu, privajati.

Jasno je, so nam potrjevale tudi naše sogovornice, da živi vsak človek najraje in najbolj vsestransko polno v svojem lastnem domu – dokler je to le mogoče. Pride pa čas, ko si zjutraj ne moremo več brez težav in bolečin natakniti jopice, ko s tresočo roko nesemo k ustom skodelico kave in se s težavo pomikamo s postelje proti kopalnici. Mlajši člani družine odhajajo v službe, dopoldnevi so osamljeni. Morda nam umre življenjski tovariš in ostanemo čisto sami... Nimamo nikogar, da bi nam stopil v trgovino po najnujnejše... Takrat nas nujna prisili, da začnemo razmišljati o življenju v domu.

Človek se navadi, kadar reče: tukaj sem doma!

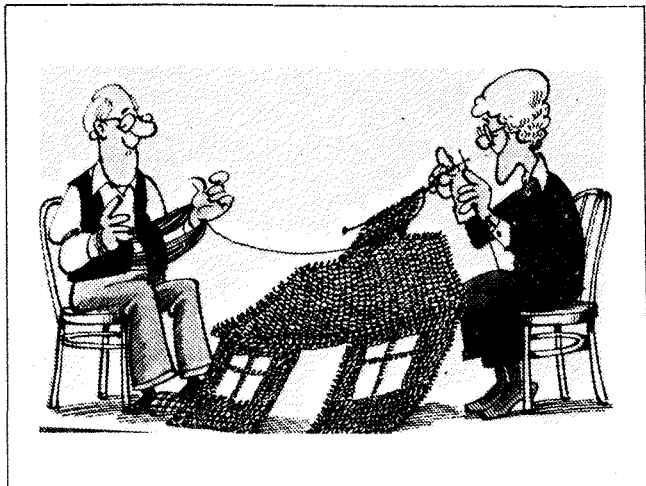
Še pred leti, ko smo v Sloveniji začeli graditi domove za starejše občane, je bilo pogostejše slišati starostnike, ki so govorili, »raje umrem doma kot pes, kakor da bi šel v 'hiralnico'«. Danes je tak odnos do domov za starejše občane že v marsičem prerastlo spoznanje, da so postale to sodobne ustanove, hoteli takorekoč in kraji, kjer strokovna osebja nenehno skrbijo za dopolnjevanje njihovih uslug in za izpopolnjevanje domačnostnega ozračja, ki naj v kar največji meri nadomesti nekdanji dom. Ni torej naključje, da so postale naše sogovornice Cirila, Vladimira in Ana poleg službenih skrbnic tudi »nadomestne sorodnice« prebivalcem doma za Bežigradom. Podobno je tudi z drugimi njihovimi sodelavci (če smo natančni, večina je sodelavk).

Včasih zaide mednje tudi kdo, ki si je to »službo« predstavljal drugače, preprosteje. Takšen kmalu odide, odneha. Če za kateri poklic velja, da je treba imeti ljudi rad, potem to zanesljivo velja za delo v domovih za starejšimi občani. Kajti starejši ljudje so na prijaznost in izkazovanje ljubezni prav tako občutljivi kot mladi, so mi zatrjevale Ana, Cirila in Vladimira. Od leta 1977, ko je dom za

Bežigradom odprl svoja nova vrata stanovalcem, je vselej polno zaseden. Dvesto štirinajst postelj imajo, od tega sto v enoposteljnih sobah, petdeset v dvoposteljnih, ostalo pa v oddelkih s posebno nego in na oddelku, v katerem živijo tudi mlajši ljudje, zvečine mišični distrofi in paraplegiki. Večina oskrbovancev je iz ljubljanskih občin, polovica neposredno iz domače, bežigradske. Od vseh prebivalcev je 30 odstotkov samoplačnikov, nekako 27 odstotkov je takih, ki jim do polne domske oskrbnine primaknejo sorodniki, ostalim pa socialno skrbstvo občin, od koder so prišli. Povprečna starost prebivalcev doma je 82 let, zanje pa skrbi redno okrog 95 zaposlenih. Večina je zdravstveno-negovalnega

kadra. Imajo stalnega zdravnika, ki prihaja iz zdravstvenega doma vsak dan (razen torka), enkrat tedensko jih

življenjskem okolju, kolikor dolgo je le mogoče. Zato smo že pred časom uvedli sestanke ali boljše, neke vrste obiske pri družinah, kjer živijo kandidati za dom. Najprej skupaj pretehtamo dejansko stanje in ugotovimo, če je potreba po domu neizogibna. Če ugotovimo, da je mogoče starostnikov problem rešiti kako drugače, skušamo svetovati in se vključiti z našo izvedensko ponudbo. Ta zajema odnašanje hrane na dom, nudimo dnevno varstvo za tiste, ki so pretežno del dneva sami doma, včasih predlagamo občasne patronažne obiske... sploh pri tem »sondiranju terena« in ugotavljanju stanja izredno dobro sodelujemo s socialno-zdravstveno službo in si med seboj pomagamo. Kadar je očitno, da bo moral starostnik slej ko prej v dom, ga najprej zelo natančno seznanimo z življenjem pri nas in mu skušamo razbliniti predsodke. (Resnici na ljubo

obišče fizioterapevt, prav tako psihater. Za redno medicinsko oskrbo skrbijo tri višje medicinske sestre, dvanaest srednjih, trije fizioterapevtski tehniki, in delovni terapevt, psiholog... in še vsi ostali, skupaj z ravnateljico, sekretarjem, receptorjem, ekonomom in gospodarjem.

Šele ko se sprehodimo skozi prijazno domače hodnike doma, nam postaja jasno, da mora tukaj organizacija potekati tiho in nevidno noč in dan. V separejih sedijo starčki. Eni v klepetu ob kavici, drugi ob branju, pletenju ali kakšnem drugem opravilu. Delavci doma nenehno bedijo nad tem, da se njihovi varovanci ne bi »zapustili«. Dokler le zmorejo, jim je omogočeno, da si po lastni želji in okusu urejajo svoje sobe, si kdaj v bližnji čajni kuhinji pripravijo kakšen dodatni obrok ali čajček (mimo urnika), potelovadijo v telovadnici ali se priključijo interesnim dejavnostim v skupnih prostorih.

»Naš cilj ni, da bi agitirali in ljudi trpali v domove,« nam je pojasnjevala tovarišica Cirila. »Zavedamo se, da je za vsakega človeka najprijetnejše, da ostaja v svojem

je teh v začetni fazi običajno kar precej.« Tako se delo z oskrbovanci začne že precej prej, preden dejansko prestopijo prag svojega novega doma.

Svoboda, poudarjena na vsakem koraku

»Bistveno je,« poudarja psihologinja Vladimira, »da dajemo našim prebivalcem na vsakem koraku čuti, da so svobodni ljudje; da dejstvo, da so prišli živeti v dom, kjer je pri vstopu receptura z receptorjem, ne pomeni omejitvev izhodov in prihodov, obiskov... Vsakdo si v hiši izbere sebi najbolj primeren kotiček in družbo; tudi pri tistih, ki izrazijo željo, da bi prebivali v sobi še z nekom, poskrbimo, da pridejo skupaj ljudje s sorodnimi interesi, življenjskimi pogledi in nagnjenji. Hkrati, ko se trudimo, da bi jim nudili kar največ udobja, pa skušamo v naših starostnikih ohraniti aktivnost tudi tak, da jim omogočamo, da zase kaj sami postorijo: da si na primer sami pospravljajo sobo, se sami urejajo, gojijo rože, številne dejavnosti, se družijo v pevskem zboru... so aktivni v združenju kot na

primer naši borci, ki imajo svoj aktiv... Seveda pa starost prav pogosto prinaša tudi tegobe, ki jim ni moč od pomoči brez naše pomoči. Pozabljivost, skleroza, je najhujši sovražnik. Zato moramo pogosto posebno budno paziti, da kdo ne odtava na izlet ali sprehod in potem ne najde poti nazaj. Pri vseh teh prizadevanjih so nam v veliko pomoč svojci naših prebivalcev. Oni jim prinašajo družinsko toplino in zato so jim vrata doma odprta nemejeno.«

Včasih, ko so leta že visoko nad osemdeset, ko korak na hodniku že močno zaostaja, se starejši ljudje kaj radi zapirajo vase, se zanemarijo, »ostajajo kar v pižami«. Strokovni delavci v domu takšno zdenje »preganjajo«, s prijazno besedo prepričajo oča ali mamko, naj se vendarle uredi in stopi v prijetno skupno jedilnico h kosilu. Tako se spet malo aktivira, nanovo zaživi.

Prilaganje na dom traja navadno dva meseca do pol leta. Šele takrat, ko oskrbovanec kam odide na obisk, pa se potem vrne in reče, »da je prišel domov«, je za Ano, Vladimiro, Cirilo in druge zaposlene pravo znamenje, da se je življenju v novih okoliščinah privadil. Sestanki, ki so redno, vsak teden po stanovanjskih nadstropjih, rešujejo prenekatero zagato. Odkriti pogovori z oskrbovanci sproti odstranjujejo nerodnosti ali nejevoljo. Sem sodi tudi navajanje na medsebojno pomoč.

Vsak dan znova, leto in dan, si delavci doma prizadevajo iskati novih izboljšav, novih prijemov, dodatnih dejavnosti, s katerimi bi starostnikom obogatili stara leta in pri tem včasih z nostalgijo žalostjo ugotavljajo, da so najbrž za vselej minili časi, ko so vse te probleme naravno reševale življenjske navade, ko so namreč po tri ali celo štiri generacije živele skupaj in so starčki opazovali pravnuke, kako rastejo, otroci pa so zvedavo in brez zadreg spoznavali zakone staranja.

Zadnja novost, ki je v okviru cele vrste izvedenskih uslug ta čas v poskusnem »obratovanju«, je posredovanje pomoči v gospodinjstvu (invalidom in starostnikom nad 65 let starosti) – proti plačilu, seveda. Izkazalo se je, da imajo nekateri starejši ljudje, ki sicer še kar dobro »vozijo« sami, predvsem potrebo po občasnih hišnih pomočih; tako z zunanjo pomočjo lahko premostijo težave v domačem gospodinjstvu. V domu starejših občanov si lahko enkrat tedensko dajo izmeriti krvni pritisk, lahko prihajajo na tečaje ročnih del, lahko se pridejo kopat, lahko dajo v pranje perila, lahko prihajajo na rekreacijo, lahko se dogovorijo za prinašanje dietne hrane na dom, lahko pridejo na zdravstvena predavanja... ponudba se iz leta v leto širi, vključujejo se tudi organizacije kot je Rdeči križ (res, da ne povsod enako zavzeto) pa tudi šolska mladina.

Cirila, Anici in Vladimiri je sicer v zadovoljstvo, če prizadevanja in trud, ki ga vlagajo v svoje delo, ne ostanejo brez odmeva, zlasti pa so veseli, če vidijo, da se delo za starejše občane povezuje na najrazličnejših ravneh, ne le v okviru krajevne skupnosti in občine, ampak tudi širše.

Bojana Žokalj-Jesih

Večji poudarek organizirani skrbi za pomoč ostarelim občanom

Daljša življenjska doba občanov – že preko 70 let ter spremenjene družbene razmere postavljajo pred družbo nove probleme in naloge ter odpirajo vrsto vprašanj. Eno izmed takih vprašanj in kako omogočiti starejšim občanom potrebno skrb in pomoč, da lahko ostanejo čimdlje v svojem okolju. Reševanje nakazane problematike je ena izmed osrednjih nalog začrtanih v srednjeročnem obdobju razvoja Slovenije ter resolucijskih dokumentih. Družbena skupnost se je na razreševanje tako zahtevne in odgovorne naloge pripravila s posebnim programom za zagotavljanje življenjskih pogojev v starosti. Republiško konferenco SZDL Slovenije pa zadolžila, da bedi nad izvedbo in uresničevanjem začrtanega programa. V tej kategoriji občanov je tudi okrog 80.000 borcev, ki vsi istočasno vstopajo v omenjeno starostno obdobje in so zaradi večjih življenjskih naporov v vojnem in povojnem času posebno ogroženi.

Po ugotovitvah strokovnjakov je približno 80% ljudi starejših od 65 let relativno zdravih in žive samostojno. Približno 15% starejših občanov potrebuje občasno ali stalno pomoč, da lahko ostanejo v svojem okolju. 5% starostnikov pa potrebuje oz. želi zavodsko varstvo.

Kako organizirati ustrezne življenjske pogoje starostnikom in kakšne oblike pomoči so že razvite na terenu so razpravljali na nedavnih regijskih posvetih, ki jih je organizirala RK SZDL SR Slovenije.

Različnost razreševanja problematike v regijah je odraz kadrovskih, finančnih in razvojnih možnosti. Bilo je ugotovljeno, da zadovoljevanje potreb ostarelih občanov po negi in pomoči na domu, razreševanje njihovega gmojnega položaja in stanovanjske problematike ni zadostno in je zato potrebno iskati ustrežnejše oblike ter načine dela služb, ki delujejo na tem področju, adekvatno razmeram v katerih žive starostniki.

Pred sveti za zdravstveno in socialno politiko pri občinskih konferencah SZDL je sedaj odgovorna naloga, da v naslednjem srednjeročnem obdobju ob aktiviranju in sodelovanju služb zdravstva, skrbstva in varstva, centrov za socialno delo, domov za ostarele občane ter ob pomoči rdečega križa ter drugih pristojnih družbenih organizacij organizirajo celovito pomoč ostarelim.

Namen pomoči ostarelim občanom na domu, je z različnimi uslugami pomagati bodisi pri zadovoljevanju njihovih življenjskih potreb ali pri opravljanju osnovnih življenjskih funkcij: osebni higieni, prehrani, vzdrževanju bivalnih prostorov, potrebnem družabnem življenju ter rekreaciji. Za uresničitev tako začrtanega programa je po mnenju strokovnjakov, ki se ukvarjajo s to problematiko potrebno organizirati posebej usposobljeno negovalno službo, ki bi kontinuirano delala ter pripravila ustrezno družbeno klimo, ki bi starostnikom zaradi telesnih in duševnih specifičnosti omogočila čim daljše vključevanje v družbeno življenje.

V ta namen je pripravljenih več modelov, prek katerih bi se v praksi, odvisno od razmer ter razvitosti in pripravljenosti posameznih služb uresničevali zastavljeni cilji.

Ena od možnosti nadaljnjega razvoja skrbi za ostarele je izvajanje nege ter pomoči na domu pod nadzorstvom patronažne službe s tem, da delujejo na terenu usposobljene negovalke. Tak model že uspešno deluje v Celju, Mariboru, Ptuj, Trbovljah. Za uspešno nadaljnje delo po mnenju izvajalcev potrebno obstoječo službo kadrovsko in finančno podpreti ter še bolj povezati s pristojnimi centri za socialno delo in službami varstva ter skrbstva, rdečim križem ter drugimi prostovoljnimi dejavniki.

Z razvojem domskega varstva v smislu gerontoloških dejavnosti ter odpiranju domov navzven, v nekaterih sredinah dosegajo zadovoljive rezultate v Ljubljani in Mariboru. Sistematično razvijanje domskega varstva v zadnjih letih je nedvomno veliko prispevalo pri razreševanju problematike občanov, ki to varstvo neobhodno potrebujejo. Po zadnjih podatkih je v domovih starejših občanov oskrbovanih približno 10% udeležencev NOV. Izkušnje, ki so jih domovi dobili pri izvajanju nege in pomoči ostarelim pa bodo skupaj z razvojem izvedenskih oblik pomoči ostarelim kot so dovoz hrane, pranje perila, pomoč na domu, organiziranje celodnevne bivanja v domu ter družabnega življenja pripomogli k razreševanju problemov v strnjenih urbanih naseljih.

V predelih, ki so redkeje naseljeni (hrbovski predeli), kjer je največ starejšega prebivalstva pa bodo sprejemljivejšje oblike nujne pomoči ostarelim prek postaj rdečega križa, ki v nekaterih krajevnih skupnostih že uspešno delujejo ter prevzemajo del odgovornosti za pomoč starejšim na domu in s pomočjo aktivistov rdečega križa in drugimi prostovoljci predstavljajo »javke« na terenu.

V nekaterih sredinah v krajevnih skupnostih uspešno delujejo komisije za socialno delo, ki imajo predvsem nalogo zbirati informacije in te posredovati tisti organizaciji, ki je sposobna nuditi ustrezno pomoč.

Vsi predlagani načini, neozirajo se na to kateri se bo v posamezni regiji uveljavil in kako se že razrešuje problematika nujno potrebujejo koordiniranost vseh zainteresiranih dejavnikov, razrešitev pravnih ter finančnih vprašanj ter vključitev laikov (poverjenikov RK, šolske mladine, društev) s tem, da se le-tim ne more nalagati nalog za katere je potrebno strokovno znanje.

V okviru navedenih prizadevanj imajo pri zagotavljanju ustreznih varstvenih pomoči ostarelim udeležencem NOV pomembno vlogo organizacije ZZB NOV v krajevnih skupnostih in na občinskem nivoju. Vključevanje le-teh ter stalno sodelovanje z dispanzerji za borce, socialno-zdravstvenimi komisijami v občini ter drugimi pristojnimi službami zagotavlja sprotno odkrivanje novih primerov udeležencev NOV, ki so potrebni zdravstvene službe in laične pomoči oz. nege na domu ter spremljanje uresničevanja sprejetih sklepov in dogovorov na tem področju.

Anica Klemenčič
(Republiški komite za borce in vojaške invalide)

Ob 43-letnici Trinajste proletarske NOUB Rade Končar Z organiziranim delom do skupnih ciljev

Trinajsta proletarska narodnoosvobodilna udarna brigada Rade Končar, ki je bila ustanovljena 1942. leta v Gorenjem Sjeničaku, je že novembra lani slavila 43-letnico svojega obstoja. O bojni poti, povojnem razvoju in dosežkih pripadnikov enote JLA, ki razvija tradicije partizanske brigade Rade Končar, je tokrat zbranim spregovoril starešina Bogdan Krtinić.

Od novembra leta 1942, ko je bila v Gornjem Sjeničaku ustanovljena, pa do današnjih dni, označuje naša enota predvsem idejo revolucionarne rasti in kontinuitete. Potem, ko se je potrdila v vojnih dneh na svoji bojni poti, dolgi sedemnajst tisoč kilometrov, ko se je v njenih vrstah borilo desetisoč borcev, ki so s svojimi junaštvji proslavili njeno ime, v miru nadaljuje z negovanjem in razvijanjem idealov junaštva in samodiscipline borcev Trinajste NOUB Rade Končar.

Med vojno za mir in svobodo je padlo 1022 proletarcev, med njimi 13 narodnih herojev in to je velika obveznost za vojaške enote. V želji, da bi opravičili zaupanje, da so v enoti, ki nosi ime znanega revolucionarja Rade Končarja, vlagajo vojniki in starešine izredne napore, da ostaja izvajanje nalog in organiziranega življenja na potrebni ravni.

V tej proletarski enoti prevladuje predvsem mladostni duh, polet, prijateljstvo in tovarišstvo ter vse tiste vrline, ki tudi sicer krasijo našo mladino in armado. Moč, iznajdljivost, angažiranost in entuziazem vojakov in starešin, so garancija, so prispevek k negovanju najsvetlejših tradicij Trinajste NOUB Rade Končar. V njenih vrstah sta razvita bratstvo in enotnost, razvita je nacionalna enakopravnost in to vse so vrednote, ki so jih pripad-

niki te enote pripravljeni braniti za vsako ceno.

Skozi uspešno obvladovanje »obuke« in pouka, izražajo pripadniki naše enote pripravljenost in sposobnost, da v vsakem trenutku branijo zapuščeno našo revolucije. Posebna pozornost je posvečena izvajanju političnega in vojaško-strokovnega izobraževanja. To uresničujemo v rednih urah vadbe, na številnih predavanjih, tribu-

Bogdan Krtinić

nah, odprtih pogovorih in podobno.

Tako lahko ugotavljamo stopnjo pripravljenosti in moralnopolitično zavest pripadnikov naše enote. Vojaki si prizadevajo, da bi dosegli čim boljše rezultate pri vadbi in drugih nalogah, kakor tudi pri športnih tekmovanjih; tako se med njimi razvija zdrav tekmovalni duh. Posebno pozornost posvečamo

športnim dejavnostim vojakov in starešin. To je tudi eden od razlogov za naše vidne športne uspehe, ki jih naša enota dosega vse do danes. Ob tem ne smemo pozabiti na izredno zavzetost vojakov pri vseh delovnih akcijah, na katerih smo sodelovali. S tem dokazujejo pripadniki te enote, da dostojno nosijo ime svoje enote. Prav tako moramo povedati, da zavzemajo pomembno mesto v življenju in delu naših vojakov tudi kulturne aktivnosti. Organiziramo prireditve in koncerte, živahno je delo v kulturnih sekcijah in aktivna sta tako pevski zbor kot orkester. Poleg tega je dobro sodelovanje

mer »Mladost v pesmi, besedi in spretnosti«.

Če vsemu temu dodamo še množično udeležbo vojakov na vseh humanitarnoprostovoljskih akcijah (dajanje krvi, pomoč ponesrečencem...), bomo dobili celovitejšo podobo o moralno-političnih in strokovnih kvalitetah pripadnikov naše enote. Se nečesa ne smemo pozabiti, da so namreč v naši enoti občutno aktivne mladinske organizacije, ki predstavljajo neposredne interese vojakov, skozi katere vojaki uresničujejo tudi svoje neodtujljive samoupravljalne pravice.

V tej enoti že od samega začetka posvečamo največ pozornosti človeku, predvsem mlademu človeku. V tem smislu je bila tudi ta enota pravi rastlinjak humanosti. Ta humanost in skrb za človeka se kaže tako v odnosu starešin do vojakov kot tudi nasploh v medčloveških odnosih, ki so prisotni v naši enoti.

Ni dvoma, da se s takšnim delom vojakov in starešin naše enote nadaljujejo svetle tradicije 13. proletarske NOUB Rade Končar in, da se krepijo vse pozitivne vrednote naše socialistične samoupravne družbe. To pa je gotovo tudi razlog, zaradi katerega je bila ta enota odlikovana z odlikovanjem narodnega heroja, z odlikovanjem narodne osvoboditve, z odlikovanjem partizanske zvezde in še številnimi drugimi. Po tej poti uresničujemo tudi besede tovariša Tita, ki je nekoč, ko je govoril 13. NOUB dejal: Da lahko le s takšnim delom in prizadevanji pripadniki te enote lahko postanejo primerni nadaljevalci proslavljenega

Uspešno pa so organizirali tudi vse aktivne ZK v enotah in štabih TO. Manj uspešni pa so bili v zagotavljanju mladih komunistov za šole rezervnih vojaških starešin in sprejemanju rezervnih vojaških starešin v Zvezo komunistov. ZK se je aktivno vključevala v borbo s takšnimi pojavi, predvsem z močjo argumentov, kar je imelo za posledice, da ti pojavi niso imeli širšega odmeva med delovnimi ljudmi in občani, zlasti pa ne med mladimi. ZK je s svojim idejno političnim delom in usmeritvami aktivno spremljala razvoj Narodne zaščite in Civilne zaščite ter vseh drugih struktur, ki delujejo na področju SLO in DSL.

Zlasti se je aktivno vključila v pripravo obrambno-razvojnih načrtov mesta Maribor in vseh temeljnih sredin za naslednje srednjeročno obdobje. Z aktivnim delom članov ZK in OO ZK med delavci v združenem delu so dosegli, da se je večina delavcev odločila za zagotavljanje sredstev za nadaljnji razvoj SLO in DS, kar pomeni, da delovni ljudje in občani sprejemajo in podpirajo koncept SLO in DS.

Posebno skrb je ZK posvečala organiziranju in delu Teritorialne obrambe v Mariboru. Redno je ocenjevala delo teritorialcev na sejah predsedstev in komitejev občinskih in mestne organizacije ZKS. Rezultati in ocene, vključno s katerim negativnim trendom, zlasti pri odzivu na vaje ob koncu tega štiriletnega obdobja pa so zopet takšne, kot smo jih bili v Mariboru vajeni. Borbena pripravljenost in moralno-politično stanje sta v enotah TO na visoki ravni, kar so dosegli z intenzivnim političnim delom in strokovnim vojaškim usposabljanjem posameznikov, štabov in enot.

M. K.

13. proletarske NOUB Rade Končar.

Dan naše enote postaja vse bolj praznik vseh občanov Ilirske Bistrice, saj je

obramba naše države skupna in najpomembnejša naloga vseh nas.

Besedilo in foto:

Petar Nikolić

Na proslavi ob jubileju enote JLA, ki nosi ime po 13. NOUB Rade Končar, so se poleg številnih gostov, predstavnikov skupščin občine Ilirske Bistrice in Reke ter delegacij obeh obmejnih regij, udeležili tudi številni preživeli borci te partizanske enote, ki so stopili skupaj v stroj z današnjimi mladimi vojniki. Tudi ob takih priložnostih, ko se širši javnosti predstavi pripravljenost in strumnost enot naše JLA, ostaja vedno, iz roda v rod izročilo o prehojeni poti desetisočev borcev brigade Rade Končar (med njimi štiristo žena) in ostaja v spominu, da je vsak četrti borec dal življenje za svobodo. Takšna praznovanja imajo še drugačne naloge navezovanja prijateljskih stikov. Tako ni naključje, da je tej enoti izročil posebno priznanje z zastavico tudi predstavnik znamenite divizije Garibaldi, katere borci so se v času 2. svetovne vojne bojevali proti skupnemu sovražniku.

Združeni v krepitvi bratstva

Zvezi rezervnih vojaških starešin Slovenije sta zupani organizacija in izvedba 16. (sicer vsakoletnega) srečanja rezervnih vojaških starešin Jugoslavije – Bratstva in enotnosti 86.

V ta namen je bil ustanovljen 27-članski organizacijski odbor, ki mu predseduje generalpolkovnik Branko Jerkić, v njegovem sestavu pa je poleg izvršnega odbora še osmero komisij (za program, za informativno-propagandno dejavnost, za materialno finančno poslovanje, za namestitvev udeležencev, za varnost, za urejanje prometa, za organizacijo osrednje proslave ter za zdravstveno varstvo.)

Organizacijski »štab« srečanja se je sestel 22. januarja in sestavil pripravljalo delo za velik dogodek, ki je predviden ob dnevu borca – v Kranju. Potem ko so prisluhnili osnovnim opredelitvam o pomenu in namenu srečanja, so sprejeli poslovnik o delu organizacijskega odbora ter nadrobni in natančni razpored nalog, ki jih čakajo vse tja do poletja, z glavnino seveda že kar v bližnjih nekaj tednih. Delo bo namreč zastavljeno pravočasno in ob vnaprej določenih rokih, po »vojaško« in solidno, kot se spodobi. Srečanje mora biti kar se da stabilizacijsko naravnano, zagotovilo, da takšno tudi v resnici bo, pa so pravočasno zastavljene in prevzete organizacijske obveznosti. Srečanje rezervnih vojaških starešin je že tradicionalno. Vsako leto ga pripravijo v drugi republiki ali avtonomni pokrajini. Letošnje je v Sloveniji – šestnajsto po vrsti – bo na Gorenjskem, v krajih, ki so odigrali izjemno vlogo v odločilnem času vojno na naših tleh, na samih mejah takratnega rajha. Udeleženci iz vseh naših republik in pokrajin – prišlo jih bo kakih tisoč – se bodo v dneh od 2. do 4. julija kot gostje gorenjskih občin seznanili z narodnoosvobodilnim bojem, ekonomskim in družbenim razvojem ter kulturnimi znamenitostmi krajev, ki jih bodo obiskali. Predvideni so številni delovni pogovori o vlogi in nalogah zveze rezervnih vojaških starešin pri krepitvi družbene samozaščite, zlasti v krajevnih skupnostih in organizacijah združenega dela.

Zadnji dan srečanja, 4. julija, se bodo udeležili osrednje slovesnosti na sejmišču v Kranju, kjer se jim bodo pridružili gorenjski aktivisti, slovenski rezervni vojaški starešine, borci, mladina ter drugi delovni ljudje in občani. Med srečanjem bo posvet o vlogi zveze rezervnih vojaških starešin pri krepitvi družbene samozaščite, ki se ga bodo udeležili predstavniki oboroženih sil in drugih sestavin splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite SFRJ, SR Slovenije ter zvezne, republiške in pokrajinske konference ZRVS Jugoslavije.

Pripadniki oboroženih sil bodo za goste pripravili zgledno vojsko alpinistično vajo s postopki pri premagovanju najtežjih ovir v gorskem svetu. Organizatorji in izvajalci si bodo prizadevali, da bo 16. srečanje rezervnih vojaških starešin Jugoslavije tudi v težjih gospodarskih razmerah na dostojni kakovostni ravni.

R. R.

ZKS Maribor o podružbljanju SLO in DS

V pripravi na 10. kongres ZKS so v Mariboru analizirali dejavnost, ki jih je ZKS Maribor uresničilo tudi na področju SLO in DS. ZK je z delovanjem svojih članov znotraj političnega sistema, v vseh njegovih sestavnih delih, s svojim usklajevalnim delom zagotavljala prav in učinkovito izvajanje obrambnih priprav in samozaščitnih dejavnosti in v skladu s sprejetimi usmeritvami usposabljanja in organiziranja članov ZK in OO ZK za delovanje v najtežjih pogojih. Politično – varnostne ocene, ki jih komiteji za SLO in DS na vseh ravneh redno sprejemajo, kažejo da zaostrene gospodarske razmere, padanje življenjske ravni in precej težje življenje posameznih kategorij občanov vpliva na pripravljenost delovnih ljudi in občanov za sodelovanje pri obrambnih pripravah in izvajanju samozaščitnih dejavnosti, pa najsij gre za neposredno aktivno udeležbo na usposabljanju in vajah ali pa za odločanje v samoupravnih organih o vprašanih SLO in DS.

V Mariboru in v mestnem komiteju ZKS Mari-

bor ugotavljajo, da so dosegli v zadnjih štirih letih na področju družbene samozaščite velik napredek. Tako beležijo dobre rezultate pri požarni varnosti, varovanju objektov, varovanju družbene in zasebne lastnine in drugod. ZK je v večini temeljnih okolij, pa tudi na občinski in mestni ravni, uspešno usklajevala svoje delo med delovnimi ljudmi in občani s strokovnimi organi, ki še vedno nosijo največje breme pri varovanju družbene lastnine in naše samoupravne socialistične družbe. Veliko truda v temeljnih okoljih na občinski in mestni ravni so vložili v izdelavo oz. dopolnitev obrambnih in varnostnih načrtov.

Marsikje pa je bilo izrečenih veliko kritik na račun administriranja in birokracije, ki jo uvajamo v SLO in DS. ZK si je prizadevala, da bi takšne kritike naše odmev v organih, ki načrtujejo nove dokumente in načrte, na drugi strani pa je prek komitejev za SLO in DS pomagala odpravljati težave. Komiteji za SLO in DS so zaželeli kot politično-operativni organi, ki danes v miru us-

V teh dneh se spominjamo

28. januarja...

Leta 1943 so slovenske brigade (Tomšičeva, Gubčeva in Cankarjeva) pri Metliki prešle na kočevsko ozemlje, da bi pomagale hrvaškim borcem v spopadu z nemškimi in italijanskimi enotami, ki so v okolici Bihaća sprožile veliko ofenzivo zoper narodnoosvobodilno gibanje.

29. januarja...

Leta 1573 se je z usmrtno Matije Gubca na razbejenem prestolu v Zagrebu končal znameniti upor slovenskih in hrvaških kmetov zoper fevdalne zajedalce. V bojih je padlo pet tisoč kmetov.

Leta 1942 sta Vrhovni štab in POJ ter CK KPJ v Foči izdala navodila o sestavi in nalogah narodnoosvobodilnih odborov ter statut partizanskih brigad.

30. januarja...

Leta 1933 je postal Hitler kancler nemške vlade, s čimer se je začelo zloglasno dvanajstletno obdobje nacionalsocializma in njegove imperialistične politike, vira največjega zla v našem stoletju in v zgodovini sploh.

Leta 1944 je začela 30. divizija NOV Slovenije svoj pohod »do skrajnih slovenskih meja na zahodu,« v Brda in Beneško Slovenijo.

Leta 1948 je umrl »Veliki duh« Indije – Mahatma Gandhi, pobudnik vsesplošnega nacionalnega gibanja svoje večstomilijonske dežele za osvoboditev izpod britanskega kolonialnega jarma in za neodvisnost.

3. januarja...

Leta 1946 je Zvezna ustavodajna skupščina sprejela prvo ustavo Federativne ljudske republike Jugoslavije, zagotovilo izvajanja naprednih načel družbene ureditve, za kar so si prizadevali v vsej svoji novejši politični zgodovini.

1. februarja...

Leta 1918 so mornarji našega rodu na avstroogrskih ladjah, zasidranih v Boki Kotorski, razobesili rdeče zastave in zahtevali konec sovražnosti. Upor je bil krvavo zaduščen.

Leta 1943 je Rdeča armada zmagovito končala bitko pri Stalingradu, največjo kopensko bitko v drugi svetovni vojni. To je bil odločilni preobrat v vojskovanju na vzhodni fronti.

3. februarja...

Leta 1945 so enote Rdeče armade prekoračile Odro in začele zasedati nemško ozemlje.

4. februarja...

Leta 1945 se je začela v Jalti na Krimu konferenca najvišjih predstavnikov treh zaveznških sil (ZDA, Velike Britanije in Sovjetske zveze).

Prvoborca komunista padla v Žirovski hajki

Sestavek je posvečen Silvanu Klavčiču-Silvu Gorskemu, komandantu Gorenjske brigade, in Vlastimirju Vardjanu-Lojzetu, namestniku politkomisarja Gorenjskega odreda. Slednji je bil vse doslej znan samo po partizanskem imenu Lojze, končno pa je le identificiran kot Vlastimir Vardjan.

Bilo je zgodaj 4. avgusta 1943. Skupina borcev Gorenjske brigade se je uspešno prebila iz nemškega obroča na Selu pri Zireh, druga skupina pa se je poskušala prebiti preko Žirovskega vrha nad Zalo pri Gorenji Dobravi. Pri Župnikarjevi domačiji ob potoku studenca se je ta skupina, ki sta jo vodila Silvan Klavčič in Vlastimir Vardjan, nameravala prebiti v smeri Vinharj in Bukovega vrha. Bila sta v predhodnici te skupine, toda pri prehodu čez mesto in pot Brebovščico sta oba padla. Omahnila sta na Rapočevem travniku med cesto in potokom.

Nemci padlih niso uspeli identificirati. Od domačinov so zahtevali, da ju pokopljejo v skupni grob v robu na Podrenu v neposredni bližini Podrenovcove hiše na Gorenji Dobravi. Po vojni so, 10. novembra 1945, njune posmrtno ostanke svoji prepeležli na ljubljanske in kamniške zale.

Kdo sta bila padla junaka?

Silvan Klavčič-Silvo Gorski je bil rojen 12. februarja 1915 v Pulju, nazadnje je stanoval v Kamniku, Šutna 72. Njegov oče je bil doma iz Podgore pri Gorici, mati pa iz Labina v Istri. Oče se je leta 1918, ko so Italijani zasedli Istro, odselil v Jugoslavijo, se z družino naselil v Ptuj in se takoj pridružil Maistrovim borcem. Leta 1925 se je oče z družino preselil v Kamnik.

Silvan se je po končani meščanski šoli v Ljubljani vpisal v triletno strojno šolo vojne mornarice. To šolo je obiskoval od leta 1930 do

1933 v Kumboru v zalivu Boko Kotorska. Šolo je končal z odličnim uspehom in bil njen drugi najboljši študent. Do maja 1937 je služil v svoji stroki kot narednik pri vojni mornarici. Ko je služil v mornarici, se je povezal s pristaši Komunistične partije, zapustil mornarico in se vrnil v

Silvan Klavčič-Silvo Gorski, fotografiran 6. 3. 1938.

Kamnik. Ker je službo pustil pred rokom je moral plačati stroške šolanja. Od 1. julija 1937 do 30. aprila 1938 je bil zaposlen pri Adolfu Prahu v tovarni volnenih in bombažnih tkanin v Kranju. Iz te tovarne je leta 1938 odšel študirat na visoko tekstilno šolo v Brno na Čehoslovaškem. Naslednjega leta, ko so Nemci okupirali Čehoslovaško, se je vrnil domov in se zaposlil pri mestni korporaciji v Kamniku. Leta 1940 in 1941 je služil orožne vaje pri mornarici. Vojna ga je zatekla v Šibeniku. Po razpadu Jugoslavije se je vrnil v Kamnik in se kot komunist vključil v delo Osvobodilne fronte. Povezan je bil s komunisti med katerimi je bil tudi Tomo

Brejc. Pred zasledovanjem nemške tajne policije-gestapa se je 15. julija 1941 umaknil v ilegalo v Ljubljano, odkoder je 21. maja 1942 odšel v partizane na Dolenjsko. Bil je v Belokranjskem odredu, katerega del se je septembra 1942 vključil v Cankarjevo brigado. Na ustanovnem zboru te brigade v vasi Lapinje na Kočevskem, je bil Silvan imenovan za politkomisarja prve čete v tretjem bataljonu Cankarjeve brigade. Kasneje je bil namestnik politkomisarja v

Vlastimir Vardjan-Lojze, fotografiran leta 1940

tretjem bataljonu te brigade. V juniju 1943 je odšel s štabom druge alpske operativne cone na Gorenjsko. Po odredbi štaba te cone, z dne 12. julija 1943 je bil imenovan za namestnika komandanta novo ustanovljene Gorenjske brigade v Davči pod Blegošem. Iz te odredbe je razvidno, da je bil do tedaj namestnik politkomisarja tretje udarne, to je Cankarjeve brigade. V Gorenjski brigadi je že 14. julija 1943 prevzel mesto komandanta, po tem ko je bil komandant brigade Ivan Javor-Igor ranjen v borbi z Nemci. Na položaju komandanta brigade je bil vse do svoje smrti.

Vlastimir Vardjan-Lojze je bil rojen 11. aprila 1922 v Lo-

žu na Notranjskem, nazadnje stanujoč v Ljubljani, Mariborska ulica 24. Bil je sin davčnega uradnika. Po končani realni gimnaziji v Ljubljani leta 1941 se je vpisal v prvi letnik strojne fakultete ljubljanske univerze.

Že kot dijak je bil napredno usmerjen, povezan v Slovenskem klubu in skoku. Ob napadu Nemčije na Jugoslavijo je odšel kot prostovoljec proti Novemu mestu, da bi se priključil jugoslovanski vojski. Po vrnitvi v Ljubljano se je kot skojec vključil v Osvobodilno fronto, in organizirano deloval v skupini študentov Ljubljanske univerze. Dne 10. maja 1942 je s svojimi kolegi študenti bratoma Savom in Radkom Osredkarjem ter Mirkom Sušteršičem odšel v partizane na Gorenjsko. Tam so bili vključeni v Selško četo drugega bataljona prve grupe odredov. V nemški ofenzivi na Jelovico v začetku septembra 1942 so padli vsi trije njegovi tovariši s katerimi je odšel iz Ljubljane v partizane. Po porazu, ki ga je doživela Selška četa v tej ofenzivi je v četi prevzel funkcijo politkomisarja, ki jo je opravljal vse do pomladi 1943, ko je Selška četa prerasla v samostojen četrti (Selški) bataljon Gorenjskega odreda. V štabu Selškega bataljona je bil le krajši čas, saj je bil imenovan za namestnika politkomisarja v drugem (Pokljuškem) bataljonu Gorenjskega odreda. Z odredbo štaba druge alpske operativne cone je bil 12. julija 1943 imenovan za namestnika politkomisarja v štabu Gorenjskega odreda. Z enotami Gorenjskega odreda in Gorenjsko brigado se je v začetku avgusta 1943 zadrževal v Žirovskem vrhu. Ko so Nemci 2. avgusta 1943 obkolili Žirovski vrh, je padel v preboju v zgodnjem jutru 4. avgusta 1943 na Gorenji Dobravi skupaj s komandantom Gorenjske brigade.

Janko Mrovlje

Drago Košmrlj

Pot kmečkega ljudstva v OF

Povedal sem mu, da po mojem mnenju ni vprašanja, da Zveza ne bi šla v OF. Opisal sem mu ljudi in omenil, na koga med člani glavnega odbora bi lahko računali. Na Kronovška ne, dalo pa bi se o tem pogovoriti z Ivanom Nemcem. Bratko mi je naročil, naj poskušam z njim o tem govoriti, da bi pripravil skupni sestanek. Nemec je pokazal pripravljenost za vstop v OF in tako smo se sešli na Nemčevem stanovanju Bratko, Nemec in jaz. Govorili smo o OF in o vodilni vlogi partije v Osvobodilni fronti. Bratko je vprašal Nemca, ali to vlogo priznava.

Nemec je odgovoril pozitivno in bil pripravljen vključiti se v OF. Nato smo imeli še nekaj sestankov. Na enem je Nemec dobil nalogo, da se o tem (o vključitvi Zveze v OF) pogovori s člani vodstva Zveze. Na naslednjem sestanku je dal Nemec zelo optimistično poročilo glede stališč članov vodstva, z izjemo Kronovška.

Kot je razvidno iz poročila, ki ga je dal v pisni obliki nekdanji tajnik Zveze kmetijskih fantov in deklet Stane Škrabar, so prišli k njemu na dom tovariši iz vrst glavnega odbora Zveze Ivan Nemec, Jože Danev in Milan Majcen s predlogom, da bi se kot dolgoletni član vodstva Zveze aktivno vključil v OF. Škrabar je privolil pa so tako ustanovili takomenovano mladokmetijsko skupino OF, ki so jo sestavljali poleg Nemca, Daneva, Majcena in Škrabarja še Tone Novak (brat pokojnega voditelja Zveze dr. Janžeta Novaka), Ivan Šenk z Iga, Jože Udovič iz Mirne peči in še nekateri tovariši iz Štajerske.

Ob tej priložnosti je nanese pogovor tudi na Ivana Kronovška, predsednika Zveze.

Škrabarja so pooblastili, naj ga obišče in ga pridobi za vstop v OF. Kronovšek je na pogovoru s Škrabarjem zagotavljal, da nima ničesar proti OF, da simpatizira z borbo proti okupatorju, vendar sodi, da je v trenutku boj spričo ogromne oborožene sile okupatorja brezizgleden. Zato je menil, da bi bilo treba glede vključitve Zveze kmetijskih fantov in deklet v OF še počakati in videti, ali se bo OF zmogla uspešno upreti sovražniški sili, ali pa jo bo ta uničil.

Odkritje spomenika Matiji Gubcu v Št. Juriju, današnjem Vidmu ob Ščavnici, 30. julija 1939

4

Stane Škrabar je izrazil mnenje, da tako stališče Kronovška ni moglo biti sad neposrednega vpliva bivšega bana dr. Marušiča nanj, pač pa je Kronovškova trdovratna linija politike čakanja sad njegove osebne odločitve.

Pripravljala skupina za vključitev Zveze v OF je nato sklenila izvesti to vključitev brez Kronovška. Namesto njega so člani vodstva Zveze pooblastili Ivana Nemca, da predstavlja Zvezo v pogovorih z vodstvom Osvobodilne fronte.

Ivan Nemec v svojih spominih pripoveduje, kako ga je Ivan Bratko sredi maja 1940 povezal z Borisom Kidričem in kako ga je izvršni odbor OF izbral za člana vrhovnega plenuma OF kot predstavnika

Zveze kmetijskih fantov in deklet. To je bilo možno zaradi tega, ker je bil Nemec na zadnjem občnem zboru Zveze, novembra 1940, izvoljen za prvega tajnika in ker je Kronovšek odklonil poziv, da se pridruži s svojo organizacijo OF. Vendar je bilo potrebno za vstop Zveze v OF dobiti privolitve večine članstva v Društvi kmetijskih fantov in deklet. Društva naj s podpisom in pečatom potrdijo svojo odločitev.¹⁶ Po izjavi Franceta Hočevarja¹⁷ sta ustrezno izjavo, ki izreka soglasje za vključitev Zveze kmetijskih fantov in deklet v OF in hkrati izreka tudi soglasje za izključitev Ivana Kronovška in Vladimira Krefta iz članstva izvršnega odbora Zveze, ker taki vključitvi v OF nasprotujeta. Izjava hkrati pooblašča Ivana Nemca, da zastopa Zvezo kmetijskih fantov in deklet v pogovorih z vodstvom OF. Ivan Nemec, Milan Majcen, Jože Danev in še nekateri drugi člani vodstva zveze so obšli večino društev in dobili od njih soglasje glede vstopa Zveze v OF. Na Kronovškovo stran se je postavilo edino društvo v Zagradcu, sicer pa se je pozneje tudi to v celoti vključilo v OF. Na podlagi tako dobljenih soglasij večine društev so izbrali začasno vodstvo pod imenom glavni akcijski odbor Zveze kmetijskih fantov in deklet z Ivanom Nemcem na čelu. Hkrati je začasni odbor sklenil izročiti OF vse denarno premoženje društev v znesku 7.200 lir, kar je takrat znašalo 25.200 dinarjev.

V oktobru 1941 je Boris Kidrič predlagal, da bi se vsa mladina iz Društev kmetijskih fantov in deklet v starosti do 25 let vključila v Skoj, člani stari nad 25 let pa bi še naprej ostali v okviru Zveze. Sklepe o tem je sprejel akcijski odbor, v katerem so bili med drugimi Ivan Nemec kot predsednik, Ivan Bratko, Ivan Dovč, Milan Majcen, Rezika Horvatič in Andrej Verbič. Odbor se je prvič sešel konec oktobra v stanovanju Ivana Nemca v Beethovnovi ulici 2 in potrdil dotedanje de-

Ludvikovi iz Srednje Kanomlje v boju za osvoboditev

Ko pišemo zgodovino NOB, se moramo predvsem spomniti tistih preprostih ljudi, ki so bili prav na začetku vstaje najtesneje povezani z narodnoosvobodilnim gibanjem.

Ludvikova družina se je bojevala in to takrat, ko je bilo najhujše, ko je bil okupator na višku moči; bojevala se je s trdnim prepričanjem in mnogo žrtvovala za socialno in nacionalno osvoboditev.

Pridelek na majhni Ludvikovi domačiji ni zadostoval za preživljanje 10-članske družine. Člani družine so morali služiti pri kmetih, ali pa se preživljati z drugim priložnostnim delom. Pridelka s kmetije ni bilo mogoče prodati, ali pa le za sramotno nizko ceno. Tako je bilo zaradi italijanske fašistične politike zatiranja in raznarodovanja.

Ludvikova hči Lenka se začetkov OF in partizanstva živo spominja: »Ko so leta 1942 prišli prvi organizatorji OF in tuji prvi partizani,« pripoveduje, »smo se jim takoj pridružili. Oče je podpiral OF, mati in vsi otroci smo sodelovali. Zavedali smo se, da je to naša borba ne glede na napore in žrtve. V njej smo videli svoj obstoj. Brat Alojz, borec 2. trnovske čete, je bil med prvimi partizani v Kanomlji. Brat Franc je bil leta 1939 poklican v italijansko vojsko služiti kadrovske rok. Bil je v letalskih enotah v Milanu - Castelvetro, nato v Catanii in tudi v severni Afriki. Glas o partizanski osvobodilni vojski je segel tudi do njega. Februarja 1943 je dezertiral in se priključil partizanskim odredom na Primorskem.

Množični odhod fantov in mož k partizanom je vznemiril italijanske fašistične oblasti. Zaostrele so svoje ravnanje do svojcev partizanov. Pregarjali so nas na vsakem koraku.«

Lenka opisuje, kako so 8. marca 1943 prišli Italijani Ludvikove aretirat. Vsi razen matere in očeta so bili takrat pri sestri Angeli, poročenici Ivanjnih, v Gorenji Kanomlji. Na njenem domu so Italijani vzeli voz in konja. Odpeljali so jih do Šinkovca v Srednji Kanomlji, kjer so morali počakati, da so od doma pripeljali še mater in

očeta. Nato so jih odpeljali v Idrijo, v grajske zapore. Ker ljudje niso vedeli zakaj gre, so Ludvikove spremljali med potjo nič kaj prijazni pogledi. Očeta so vprašali, kam jih že-

Oče Ludvik Kumar, umrl v taborišču Mauthausen

nejo. Kam naj bi šli, če ne v pregnanstvo, ko pa jih je spremljala oborožena italijanska vojska. Ob aretaciji jim niso pustili vzeti ničesar s seboj; imeli so le to, kar so imeli na sebi. Dom so Italijani izropali, le štiriletno hčerko sestre Marije so pustili pri sosedu Žirovčku. Iz grajskih zaporov v Idriji so jih 19. marca 1943 odpeljali v Trst v zapore Jezuiti. V celice, kjer je bilo prej po šest zapornikov, so jih stlačili po dvajset in tudi več. Na tla so jim zmetali slamnjake in kup zamazanih cunj.

Lenka nadaljuje: »Ležali smo skoraj na golem cementu. Grozno je bilo, noč in dan so zasliševali. Zapornice so z zaslišanja prihajale pretepele ali pa so jih prinesli nezvestne. Nekateri se tudi niso vrnili. Kako smo trepetale, kdaj pride vrsta na nas! Vendar nas niso zaslišali. Ko so nas določili za internacijo, so štirinajstletnega brata Cirila izpustili domov. Mlade so ločili od ostalih. Naša družina je bila med tistimi, do katerih so bili še posebno strogi, ker je bil brat Alojz med prvimi partizani in brat Franc dezertir iz italijanske vojske. Zaprli so nas v samice. V njih

si lahko samo stal ali sedel. Bila sem čisto sama. Dolgo nisem vedela, kje so drugi. Nikamor se ni videlo. Kako tesno mi je bilo pri srcu, si lahko zamislite, saj takrat nisem imela

Franc Kumar, padel pri Vrtovini v Vipavski dolini

niti osemnajst let. Po dolgem času so celice odprli, da smo lahko šli na hodnik. V takih razmerah, skoraj brez hrane in vode smo se vozili eno noč in dva dni. Moške so odpeljali v taborišče Cairo Montenotte (pokrajina Savona), ženske v taborišče Fraschette pri Alatri (pokrajina Frosinone). Taborišče Fraschette je bilo zelo obsežno, tu so bili internirani tudi Angleži, Francozi, Arabci... V taborišču je bilo veliko družin s Primorske in tudi iz Slavonije, ki jo je zasedla Italija. Bilo je tudi več nosečih žena, ki so v takih razmerah rodile. Le ob podpori sotrpink in zaradi organiziranosti so te matere lahko preživele. Tudi moja sestra Poldja je 16. avgusta 1943 v taborišču rodila sina.

Po kapitulaciji Italije smo se vračali domov. Vozile smo se v odprtih živinskih vagonih vse do Vidma. Tu so nas pričakali aktivisti OF, nam nudili nekaj okrepčila in nas odtlej spremljali po kar se da varni poti. Prehod skozi Gorico bi lahko pomenil ponovno internacijo.

Sestra Poldja s tri tedne starih otrokom ni bila sposobna takšnega napora. Zanj so aktivisti poskrbeli, da so jo z

otrokom sprejeli v otroški dom v Gorici. Domov se je vrnila pozneje. Taborišče Cairo Montenotte so že prej zasedli Nemci, tako da oče ni imel sreče, da bi se vrnil domov. Poslali so ga v taborišče Mauthausen, od koder se ni več vrnil. Umrl je malo pred koncem vojne.«

Lenkini spomini so polni toplote ob misli, kako je bilo tem trpinom pri srcu, ko so se vrnili v svoj rodni kraj. Prekoračili so Sočo, bili so na Tolminskem, na Grahovem in Bukovem. Na Tolminskem so jih prijazno sprejeli, pogostili s toplim mlekom in žganci. Vseškozi so jih spremljali partizani.

»Prišli smo domov z zavestjo,« poudarja Lenka, »da je ena

zmaga že izbojevana. Čeprav je bil dom popolnoma opustošen, čeprav so fašisti vse izropali. Takoj smo vsi poprijeli za delo, treba pa se je bilo še bojevati, da bi pregnali Nemce in domače izdajalce. Sestre in mati so delale za OF doma na terenu, brat Ciril je bil kurir pri narodni zaščiti, brat Alojz-Lisjak pa partizan 2. trnovske čete in pozneje kurir na območju Čepovan-Gorenja Trebuša. Kot borec Gregorčičeve brigade se je udeležil pohoda v Benečijo. Od tam se je vrnil s prvim bataljonom na Čaven. Bil je v skupini, ki je junija 1943 likvidirala kvesturine v Razorih pri Mrzli rupi. Pozneje je prišel v Vojkovo brigado, kjer je bil kurir in obveščevalec.

Brat Franc, rojen leta 1918, je sodeloval v številnih bojih in akcijah na Primorskem. Tudi on se je udeležil slavnega partizanskega pohoda v Slovensko Benečijo, kjer je ostal do kapitulacije Italije. Ko se je formirala 30. divizija, je bil imenovan za komandirja zaščitne čete pri štabu te divizije. Na tem položaju je ostal vse do 10. marca 1944, ko je bil v boju z Nemci nad vasjo Vrtovina v Vipavski dolini smrtno ranjen.

Naš Franc je bil vzoren borec in tovariš. V KP je bil sprejet leta 1943. Osvoboditev smo dočakali z bolečino v srcu. Očeta in Franca ni bilo več med nami.«

Ludvikova družina je ena tistih družin v Kanomlji, ki so za osvoboditev domovine dali vse, kar so mogli dati.

Rozalija Laharnar-Milka

Iz Cvelbarjeve bajte v svet

Šest otrok se je rodilo Antonu in Jerici Vrabčič, med njimi tudi Joža. Ni bilo lahko življenje, svoje čase je bil njegov oče hlapec v Topoli, na Florinem, kjer je spoznal Burjekovo Jerico.

V Cvelbarjevi bajti sta si spletla več kot borno življenjsko gnezdece. Pozneje sta se preselila k Burjaku, po domače pri Kozarju.

Oče Vrabčič ni zmogel preživeti številne družine, zato se je Jože kot petnajstletni fant zaposlil pri rudniških gozdnih delavcih. V letu 1941 je delal v jami Helena, današnji Podpeci. Tukaj je delal vse do 13. januarja 1943, ko so ga Nemci odvedli v delovno službo, po treh mesecih pa v redno nemško vojsko.

V maju je prišel domov na dopust in proti koncu meseca odšel v partizane, v prvo Koroško četo, v vod, ki ga je takrat vodil Ciril. Z njim se je tolkel od Kaple in Uršlje gore pa vse do Pece in Smrekovca. Proti koncu leta je odšel s skupino 96 borcev na

Jože Vrabčič-Boj

Pohorje, kjer so takrat ustanavljali Zidankovo brigado, Pohorsko. Z njo se je bojeval do sredine julija 1944. Zaradi predanosti boju in hrabrosti so ga izbrali za šolanje v podoficirski šoli na Dolenjskem. Na popotovanju proti Dolenjski so jih nenadoma napadli Nemci. Znova so se umaknili na Koroško, h Koroškemu odredu.

Septembra 1944 je bil v boju pri Prosencu hudo ranjen.

Zdravil se je v eni solčavskih bolnic, po ozdravljenju pa je znova odšel v svoj drugi bataljon v Koprivno. Vmes je bil še v bunkerju: rana še ni bila zaceljena.

Poslej srečamo Jožo kot komandanta kurirske postaje O-3. S svojimi kurirji je tudi pričakal svobodo: bili so prvi, ki so prišli v Črno. Sprejel je novo dolžnost – postal je namestnik komandirja milice. Njegova pot je šla strmo navzgor. Premestili so ga v Maribor in mu zaupali dolžnost komandirja milice mesta Maribor. Prejel je številna odlikovanja.

Zaskominalo ga je po rudniku. Znova je začel z jamo. Bil je jamski nadzornik, tik pred upokojitvijo pa vršilec dolžnosti poslovođa v obratu Helena. Partizan Jože je bil navsezadnje tudi dovetkrat udarnik kot kopač. Nenehno se je ukvarjal z družbenopolitičnim delom, vse dokler ni težje zbolel.

Boj, ob življenjskem jubileju: »Srečno!«

Ignac Zdovc

lo kakor tudi sklep, da Ivan Nemec zastopa Zvezo kmetijskih fantov in deklet v vrhovnem plenumu OF.

Kmalu po tem sestanku so priredili dvodnevni tečaj za člane vodstva Zveze in druge mladince o osnovah marksizma – leninizma. Tečaja se je udeležil tudi Ferdo Godina, ki je prišel iz Prekmurja. Prvi dan je bil tečaj v prostorih Zveze slovenskih združenj v Prazakovi ulici, drugi dan pa na stanovanju Antona Novaka (brata dr. Janžeta Novaka) v Trnovem. Predavala je Lidija Šentjunc. Kot ve povedati Stane Škrabar v svoji pisni izjavi, je na tečaju predaval – poleg nekaterih tovarišic – tudi Boris Ziherl.

Sredi decembra 1941 je bil sestanek z Borisom Kidričem, zopet na stanovanju Antona Novaka. Udeležili so se ga Viktor Stopar, Ferdo Godina, Andrej Verbič in Ivan Nemec. Na sestanku so vključili v pokrajinski komite SKOJ, v katerem sta bila že od leta 1939 Mira Tomšič in Vinko Kristan, oba člana izvršnega odbora Zveze kmetijskih fantov in deklet še Ivana Nemca in Maksa Nahljka.

Kot je zapisal Ivan Nemec, se je akcijski glavni odbor Zveze kmetijskih fantov in deklet zadnjič sestel 29. januarja 1942. leta v stanovanju Jožeta Daneva v Strelški ulici. Tedaj so člani odbora izročili Borisu Kidriču spomenico, podpisano od vseh članov odbora, v kateri so podarili, da »v teh težkih dneh Zveza priznava Komunistično partijo za edino predstavnico slovenskega naroda in edino poklicano, da popelje vse ljudstvo v boj za osvoboditev.«

To je bil zadnji sestanek vodstva Zveze, pozneje se je celoten akcijski odbor znašel na delu na terenu in v partizanskih odredih. »S tem smo tudi odločno potrdili vse sklepe in izpolnili svojo glavno nalogo in poslanstvo.«

Kot navaja Ivan Nemec v svojih Spominih, je bilo na vsem območju predvojne Dravske banovine 274 Društev kmetijskih fantov in deklet, če upoštevamo tudi vsa tista, ki jih je banska uprava bodisi razpustila, ali jim ni odobrila delovanja, kakor tudi tista, ki so se iz različnih vzrokov sama razšla. Ivan Nemec ocenjuje skupno število članov na približno 12.000. Nekateri drugi viri navajajo različne številke, na primer Franjo Fijavž piše v svoji razpravi, da je bilo 250 društev, ki pa so štela okoli 20.000 članov in članic.

Stane Škrabar meni, da so društva štela 18.000 do 20.000 članov. K številu 12.000 rednih članov Ivan Nemec dodaja še prav toliko takomenovanih podpornih članov, to so bili vsi nekdanji redni člani, ki so se zaradi starostne meje ali poroke in drugih vzrokov (preselitev in podobno) izpisali iz rednega članstva društev. Če torej upoštevamo, da je vsako od obstoječih društev dalo 15 borcev ali aktivistov OF in k njim dodamo še prav tolikšno število borcev in aktivistov iz vrst nekdanjih članov, dobimo podatek, da je mladinska kmečka organizacija dala osvobodilnemu boju slovenskega naroda nad 5.000 borcev in aktivistov OF. K temu je treba dodati dejstvo, da je vsaj 90 odstotkov ostalega članstva tako ali drugače sodelovalo z NOG in OF.

»Menim, je zapisal Ivan Nemec, da tisti, ki sedaj pišejo o Društvih kmetijskih fantov in deklet, delajo krivico tej nekdanji organizaciji, ko jo nekako mečejo v koš za dramske krožke in kuharske tečaje. Odločno lahko potrdim, da je vse veliko kulturno in prosvetno delo Zveze in njenih društev služilo revolucionarnim ciljem. Naj omenim tudi dejstvo, piše Nemec, da je mnogo znanih delavcev Društev kmetijskih fantov in deklet padlo. Mislim predvsem na takšne, ki pred vojno še niso bili organizirani komunisti pa so šli takoj prve dni v vrste OF in pozneje v

partizane. Dali so življenja za revolucijo, torej so dali vse. Storili so to pač zaradi tega, ker so že v predvojnem času imeli tako vzgojo, torej nismo bili zgolj krožkarji in folkloristi.« Ivan Nemec končuje svoj prikaz dela društev kmetijskih fantov in deklet z ugotovitvijo, da so ta društva bila množična rezerva partije.

Če bi hoteli v nekaj potezah označiti in oceniti vlogo in pomen mladinskega gibanja, ki ga je po slovenskih vaseh v skoraj vsem času med vojnama pomenila Zveza kmetijskih fantov in deklet, potem bi morali vsekakor ugotoviti naslednje:

1. Društva kmetijskih fantov in deklet so bila prvi pojav, ko so si po slovenskih vaseh začeli mladi kmečki fantje in dekleta postavljati lastno organizacijo, jo skušali obdržati čim bolj neodvisno od političnih strank, ki so si jo skušale podrediti, in ki jo je kmečka mladina tudi sama upravljala. Ta organizacija sicer ni imela od vsega začetka izdelanega enotnega ideološkega okvira, vendar je v njej ves čas prevladovalo spoznanje o nujnosti boja za uveljavitev pravic kmečkega človeka v tedanji družbi. Izredno pomembno delo so opravila društva v strokovnem in splošno prosvetnem ter kulturnem izobraževanju kmečke mladine. Značilnost te organizacije je bila tudi v tem, da je pritegnila pomembno število ženske mladine in jo vključila v prosvetno, kulturno in drugo delo na vasi. Druga značilnost tega kmečko mladinskega gibanja je bila tudi ta, da je sodila k edini tovrstni organizaciji kmečkega ljudstva pred vojno, ki je oživljalo in gojilo tradicije kmečkih uporov in ob njih kalilo svojo stanovsko zavest.

2. Društva kmetijskih fantov in deklet so bila v predvojnem času najbolj množično oporišče delovanja in prodiranja Komunistične partije med kmečke množice v vsem času po letu 1934. Partija je s svojim

delom in politiko na vasi, prirojeno življenjskim interesom kmečkega človeka dosegla, da so se množice mladih kmečkih ljudi usmerile v levo in se ogrele za načela in politiko ljudskofrontovskega gibanja pod vodstvom partije. Vse to je omogočilo, da je Osvobodilna fronta slovenskega naroda že v začetku snovanja odpora proti okupatorju dobila v Društvih kmetijskih fantov in deklet svoja poglavitna in najbolj množična oporišča po slovenskih vaseh. Številni odbori društev so se prelevili v odbore Osvobodilne fronte, ali pa so člani društev vidno prispevali k ustanavljanju odborov OF. Člani društev so v pretežni večini sledili klicu partije in OF ter odšli bodisi v partizane ali pa postali predani aktivisti OF.

3. Če ne bi bilo Društev kmetijskih fantov in deklet in če jih partija ne bi znala vzgojiti v naprednem in narodno zavednem duhu ter pripraviti za narodnoosvobodilni boj s perspektivo graditve nove, pravičnejše družbe, bi stanje po slovenskih vaseh v začetku boja in med njim kazalo dokaj drugačno podobo. Ali bi se kmečke mladine – kot ugotavlja Vlado Kozak – lotile razne skupine političnih spekulantov, ali bi se mladina po vaseh pasivizirala, če je ne bi dosti bolj množično pritegnil na svojo stran klerikalizem, ki bi postal tako še dosti bolj prevladujoča sila na vasi. Nujna posledica tega bi bila še neprimerno večja zasidranost belogardizma na Slovenskem. Prav v tem, da so Društva kmetijskih fantov in deklet opravila pod vplivom komunistov svojo napredno vlogo v idejni in politični preobrazbi kmečke mladine, je iskati zgodovinski pomen organizacije kmečke mladine, ki jo je pomenila Zveza kmetijskih fantov in deklet, kot eno najbolj množičnih oporišč OF in NOB po slovenskih vaseh.

(Konec)

Uspela preizkušnja Borovih Raztrgancev

Nova premiera v mariborski Drami (17. januar 1986) je bila za gledalce svojevrstno presenečenje. Umetniško vodstvo je uvrstilo v abonmajski repertoar klasično delo partizanske dramatike Borove Raztrgance. V počastitev štiridesete obletnice osvoboditve in v počastitev partizanske dramatike Mateja Bora.

Besedilo samo predstavlja po mnenju dramaturga mariborske uprizoritve Vilija Ravnjaka, kombinacijo kriminalke, ljubezenske ljudske igre in ideološke agitke. Čas in kraj dogajanja sta izrazito romantično obarvana. V napovedih o uprizoritvi je gledališko vodstvo napovedalo na novinarski konferenci, da gre za preizkus, ali so Raztrganci kot igra primerni tudi za današnji čas in za današnje občinstvo, da jih bodo zaigrali brez patine, brez folklorne, izrazito sodobno. Poudarek bo predvsem na zgodbi. Za Raztrgance so se odločili, ker so najbolj veren odraz vzdušja, odnosov med ljudmi in njihovih dejanj v času vojne. Iz Borove drame bodo izluščili predvsem elemente negotovosti, nezaupanja, sumničaja, strahu, odločitve in akcije,

elemente, ki so tudi današnjemu občinstvu blizu.

In kako se je napoved uresničila na odru mariborske Drame? Videli smo svedo, sodobno in za gledalce privlačno varianto Borovih Raztrgancev. V spretni, dopadljivi in dinamični režiji Voje Soldatoviča, ki sta mu bile v močno oporo skrivnostno vzdušje, poudarjajoča scenografija zagrebškega gosta Draga Turine (stari mlin), avtentična kostumografija Milene Kumarjeve in

napetost situacije podčrtujoča glasba opremljevalca Iva Meše.

Dramski ansambel je ponovno dokazal že tolikokrat pohvaljeno zlitost ansambelske igre, izkazali pa so se tudi nosilci posameznih vlog. Rutar Marjana Bačka je bil trdna kmečko tršata figura z odločnostjo v značaju in dejanjih. Kot zmešana in na smrt preplašena Rutarica mu je barvito sekundirala Majda Hermanova. Njuno hčer ilegalko Vido je z zadr-

žano, a notranje intenzivno igro upodobila Irena Miheličeva. Novo varianto izdajalca Terleza smo videli v kreaciji Rada Pavalca, ki ni bil zgolj enosmerna negativna figura, imel je tudi mnogo toplih človeških trenutkov. Partizansko dvojico Mihola in dr. Mroža sta prelila v življenje Peter Sprajc in Franci Gabrovšek. Cincastemu in neodločnemu železničarju Črešniku je dal plastično, rahlo humorno podobo Janez Klasinc. Breda Pugelj, Anica Sivec (sosed), Ivo Leskovec (partizanski komandir) in Zvonko Funda (nemški komandant) so skladno dopolnjevali igralsko celoto.

Kako se je Raztrgancem v novi, sodobni preobliki odzvalo mariborsko občinstvo? Napeto je sledilo dogajanju na odru skozi vso igro brez odmora med dejanji. Ob koncu je z dolgotrajnim ploskanjem nagradilo igralce. To sicer ni bilo tisto evforično ploskanje kot ob premieri Borovih Raztrgancev 14. septembra 1944 v Črnomlju pred občinstvom osvobodjenega partizanskega ozemlja. Bilo pa je potrdilo, da snov narodnoosvobodilne vojne današnjemu občinstvu ni tuja.

D. M.

Nada Kranjc:

Zakaj

Babica moja, povej mi, zakaj,
zakaj sva obstala?
Oči si zakrivaš, povej mi, zakaj?
Saj vem, da spraševati te ne smem,
so rekli mi, da bi jokala,
povej mi, babica, zakaj?

Sprašuj me, mali moj, sprašuj!
Tu spi vojak, tu spi junak,
ki je verjel, da bo iz kamna
pognala roža in iz ran,
ki je verjel v ta dan,
ko boš moj mali neugnan
se tod podil.

Je v dolgi noči jutro slutil,
je v strašni temi sonce slutil,
verjel v človeka še takrat
ko že pred puškami je stal.

Zdaj se igray, zapoj v to sončno luč
in ne oziraj se, ne morem za teboj!

Nič se ne boj,
ne skrivam več oči,
ne bom jokala – zdaj si ti z menoj!

Književniki, udeleženci NOB

Nada Kraigher

Ob 75-letnici rojstva

Pisateljica in prevajalka Nada Kraigherjeva, po poklicu diplomirana ekonomistka in diplomirana pravnikinja, je začela svojo življenjsko pot pred petinsedemdesetimi leti v Trstu, 29. januarja 1911, v družini očeta pomorščaka Ivana in matere Amelije, rojene Role. Obiskovala je slovensko in italijansko osnovno šolo v Trstu (Sola Cirila in Metoda – Scuola Popolare di Via Giotto) ter italijansko gimnazijo Dante Alighieri v Trstu. Njena narodnostno zavedna družina se je po materini smrti preselila v Jugoslavijo, kjer je Nada nadaljevala šolanje na slovenski gimnaziji v Ljubljani, državni realki v Mariboru in ga zaključila na državni realki v Ljubljani z maturo leta 1929. Po osvoboditvi je diplomirala na ekonomski fakulteti v Ljubljani leta 1952 in na pravni fakulteti v Ljubljani leta 1955.

Od leta 1930 do 1941 je bila zaposlena v Ljubljani pri Vinei, Putniku in na Jesenicah pri Kranjski industrijski družbi. Leta 1931 se je poročila s slikarjem Nikolajem Pirnatom, do razveze tega zakona je prišlo leta 1937. Iz tega zakona se je rodil znani sodobni akademski slikar in kipar Janez Pirnat.

V narodnoosvobodilnem gibanju je sodelovala od leta 1941 do 1945. Ko sem jo naprosil, naj mi pove kaj več o tem, mi je skromno odgovorila, »da ne bi mogla o svoji ilegali in o partizanstvu povedati kdovekaj, razen tistega, kar sem napisala v svojih knjigah, predvsem v svojem prvencu Pet temnih svetlih let (1963). Nič junaškega ali vznemirljivega. Saj sem bila le eden izmed mnogih vijakov našega skupnega stroja, ki je zmlel okupatorje. Samo droben vijakček. Seveda smo bili drobni vijaki naravnani vsi v isto smer in delovali skupno. Tako smo tudi združenimi močmi mogli uspeti.

Danes so razmere drugačne, jasno. Pravzaprav sem se čudila, da se sploh še kdo ukvarja s starimi relikvijami svoječasne partizanstva. Pa nič zagrenjeno, verjemite mi,

še malo ne! Razumem svet, vem, kje smo obitčali in me še malo ne preseneča, da se mlajši kaj malo menijo za nas in nas odrivajo, četudi smo še živi...

Na vsak način, mi je v posebno zadoščenje in v ponos, da sem živel in doživela čas partizanstva, ki je bil takrat in je še danes za vse, ki se borijo za svoje pravice, avtentična oblika človečnosti proti nasilju!

Nada Kraigherjeva je začela svoje delo v ilegali kot obveščevalka Varnostne obveščevalne službe Osvobodilne fronte in propagandistka, nato je bila v Glavnem štabu Slovenije oficir za zvezo z zavezniškimi misijami, pomočnik načelnika Sanitete misije Štaba baze v italijanskem Barju in član vojne delegacije RK Jugoslavije v Ameriki in Kanadi. Po osvoboditvi je opravljala različne naloge: pri Rdečem križu Jugoslavije je bila šef oddelka za zvezo s tujino, pri ljubljanskem občinskem rajonu Center je bila personalni referent in dvanajst let direktorica Avtorske agencije za Slovenijo. Dodeljevali so ji predvsem take službe, v katerih je prišla do izraza njena nadarjenost za jezike, saj aktivno obvlada srbohrvaščino, italijanščino, francoščino, angleščino, nemščino in ruščino. Zato ni nič čudnega, če je s tem svojim bogatim besednim zakladom prepotovala Italijo, Francijo, Nemčijo, Avstrijo, Švico, Anglijo, Sovjetsko zvezo, Ameriko, Kanado, Čehoslovaško, Romunijo, Ceylon, Indijo, Španijo...

V slovensko literarno areno je stopila dokaj pozno, v šestdesetih letih. Je izrazita romanopiska, motivno zajema iz lastnih izkušenj, kot ugotavlja slovenska literarna kritika, njena največja in najpristnejša izkušnja pa je: partizanstvo. Zanima jo tudi položaj ženske v družbi, njeno razmerje do moškega, odnosi staršev do otrok in obratno. V delu Jaja veva opisuje vpliv indijske filozofije na življenje Evropejcev. Piše tudi potopise in zgodbe za mladino.

Njeno prvo objavljeno delo je sestavek »Med mladimi ljudmi na Ceylonu« (Mladina 1955). Od tedaj se ni več oglasila do leta 1961, ko je postalo njeno književno ustvarjanje vse bolj strnjeno. Črtice, potopise, članke iz

vimo (1969), Maja (1971), Terminus (1973), Jaja veva (1976), Ej, življenje (1983), Iz moje tržaške mape (1983). Za mlade bralce je izdala knjige: Moj sin v Kirgiziji (1971), Akcija (1977), Aleš se potepa (1979), Žive povestice (1981). O njeni priljubljenosti pri bralcih pričajo številni ponatisti njenih literarnih del. Poleg beletristike se intenzivno ukvarja tudi s prevajanjem, doslej je prevedla L. S. Wolfa »Vas v džungli (1959), G. Nogara »Koncert v črnem« (1979), iz ruščine »Tatarske pravljice«, J. G. Olšanskija »Smolček«, M. Kočesnikova »Atomsko mesto«, V. Ognjeva »Rdeča jabolka« (1982).

Nada Kraigherjeva je dolgoletna urednica revije Le livre Slovence, ki jo izdaja slovenski Pen klub. Sodelovala je na mnogih kongresih in

tura pri slovenski literarni kritiki in zgodovini? Lahko rečemo, da jo je sprejela s priznanjem in z zavestjo, da se je z njo pojavilo literarno ime, ki prinaša mnogo novega in zanimivega v slovensko literaturo.

Že njen prvenec Pet temnih svetlih let (1963), je literarni kritik Matjaž Kmecl ugodno ocenil: »Nada Kraigher s svojim prvencem varira takšno prozno strukturo, ki je s fikcijo obdana le toliko, da dopušča obnavljalki spominov svobodnejše pisateljske roke. Besedilo postaja živahno s svojim prepletom anekdot, vtisov in komentarjev. Spominske dogodke kot temeljno gradivo povezujejo zgodovinska spominska zaporednost in temperamentne, izrazito osebne lju zgradi zgodbo o družini

umetnika, ki ne zmore – ker je to nemogoče – vskladiti dvoje ljubezni, do umetnosti in do ženske. Tako se umetnikova skupnost z ženo vrti v začaranem krogu medsebojne izključevalnosti, dokler končno brez sovraštva ne razpade. Slog Nade Kraigherjeve je posebno v prvi knjigi kultivirano temperamenten in duhovit, po svoji opisni slikovitosti pa pogosto reportažen.«

Od svojega prvenca do danes, ko je postala Kraigherjeva priznana romanopiska, je seveda preteklo precej časa, in v tem obdobju se je naša jubilatka pomembno afirmirala tako pri kritiki kot tudi pri bralcih. Ko ob njenem življenjskem slavu pregledujemo njene uspehe tako v poklicu in literaturi, ji moramo vsekakor priznati, da je

Odlomek iz romana »Moj Lonja«:

Povojna leta – prva

Kako daleč so že,
a v srcu in spominu tako blizu –
kot da bi se še vse dogajalo ta čas in tukaj...

Gremo
marširamo
korakamo skozi ulice Beograda,
in v zgodnjem jutranjem soncu
glasno prepevamo...
sami tovariši,
sami iskreni tovariši.

Gremo
marširamo
in po štirih letih krutih bojev
uživamo polno, prerojeno, svobodno življenje,
in ga vsrkavamo vase
z vsemi občutki in vsemi čustvi.

Vse mesto je videti kakor izmito z našim veseljem,
navdušenjem in z našim ponosom.
Drevesa se v soncu solžijo,
razvaline se slepeče belijo,
radostni obrazi mimoidočih
se nam nasmihejo v pozdrav.
Vso pot nas ljudje pozdravljajo
z dvignjenimi, stisnjenimi pestmi.

Sonce pripeka in potna telesa
željno vsrkavajo sončno energijo,
da bi zmogla več:
Več dela, več dodatnih naporov.
Pospravljamo, čistimo.

Samokolnice škripajo pod težo, lopate in krampi kovinsko
zvenijo ob kamen
Na levi in na desni sami iskreni tovariši.
Trudimo se in tekmujeemo: kdo bo prej, kdo bo več, kdo bo bolje!
Dajmo, tovariši, tempo, tempo!
In kupi ruševin se do večera manjšajo. Nižajo se, zginevajo.

kulturnega področja in odlomke svojih daljših besedil je objavljala v Naših razgledih, Mladih potih, Otroku in družini, Delu, Cicibanu, Tedenski tribuni, Naši ženi, Rodni grudi, Dialogih, Obzorniku, Književnih novinah, Borcu, Sodobnosti, Pionirju, Borbi in še kje.

Doslej je izdala vrsto knjig: Pet temnih svetlih let (1963), Nina na Ceylonu (1965) Začarani krog (1965), Moj Lonja (1967), Dokler ži-

konferencah z referati (Kaj hočemo od literature, Človek današnjega časa kot pisatelj in član družbe, Pisatelj v samoupravni družbi, Poslovanje v avtorski agenciji doma in v tujini, O emancipaciji ženske in jezika, Ali nam morajo avdiovizuelna sredstva uničiti literaturo in gledališče, Stiska sodobnega sveta, Pisatelj in svet, ki se gradi, Teorija humanizma in praksa nasilja itd).

Kako odmeva njena litera-

Zajemamo iz skupnega kotla in skozi utrujenost nam sije iz lic
zadovoljstvo opravljenega dela.
Saj vse zmoremo, če hočemo, kaj ni tako?
In medtem ko zajemamo iz skupnega kotla, snujemo skupne načrte...
In še vedno govorimo v prvi osebi množine. Kakor da bi vsi odgovarjali za vse...
Tega tovariša bomo poslali v zdravilišče, onega na šolanje...
In trdno verujemo, da se bo vse dogovorjeno tudi izpolnilo.
Zakaj vsakdo odgovarja za vse in vsi za vsakega.
In tudi ko se proti večeru vračamo, se ljudje ob cesti ustavljajo in nam navdušeno vzklikajo... živijo partizani!
Ljudje nam zaupajo, vedo da bomo odstranili vse ruševine, da nas preteklost ne bo nikoli več strasila!
Zakaj mi gremo naprej...
Oh, ta prva povojna leta,
nabita navdušenih prostovoljnih akcij!
Na vsakem koraku
prejemanje in dajanje.
Predvsem dajanje...
Tovariši tovaršem od tovarišev.
In vse kot v snu,
kot v vrtnicu,
ki nas nosi visoko nad oblake –
učenje, delo, načrti, sestanki.

Življenje drhti v napetem loku od zore do mraka.
Posameznik
se staplja v množico
in skozi njo
se nanovo poraja
kot živa, enkratna osebnost.
In vsi smo še kako pomembni
in vsem potrebni.
Zakaj življenje je pred nami
in čaka, da ga oblikujemo.
A bodočnost bo zgodovina nas vseh.

Nada Kraigher

refleksije, ki dajejo vmesnim anekdotam tudi posebno subjektivno barvo, razlago in prepričljivost. Po mladinskem potopisu za otroke Nina na Ceylonu (1965) je avtorica na podoben, pogosto in le navidezno fiktivski način, snovno posegla v predvojni čas. V spominski povesti Začarani krog (1965) piše o predvojni, napredno marksistično usmerjeni študentski in umetniški boemski družbi. V takšnem snovnem oko-

na obeh področjih ustvarila veliko lepega in pomembnega. Kar zadeva njeno ilegalno in partizansko delovanje pa moramo le malce oporekati njeni preskromni izjavi: ni bila zgolj vijak, ali celo vijakček v kolesju revolucije, bila je predvsem človek, pogumen človek, ki se je v uri preizkušnje zavestno postavila v vrste upornikov in preoblikovalcev starega sveta.

Dušan Mevlja

Novo branje o NOB

Vestnik koroških partizanov 3-4/85

Še v decembru 1985 je izšla dvojna, tretja in četrta številka Vestnika koroških partizanov, glasila osrednjega odbora Skupnosti koroških partizanov v Ljubljani in Zveze koroških partizanov v Celovcu.

Uvodne besede so posvečene devetdesetletnici Josipa Vidmarja, takoj za njimi pa je pogovor dr. Iztoka Jakše s profesorjem dr. Vladimirjem Klemenčičem o zametnih vprašanjih, s posebnim ozirom na Korošce. To je ponatis pogovora, ki je izšel v Zdravstvenem vestniku (v junijski številki 1985), v katerem dr. Klemenčič razmišlja o štirih desetletjih življenja manjšin po drugi svetovni vojni, o sodelovanju z matično Slovenijo, o odprtosti meja, in vsem, kar zaznamuje sedanji življenjski utrip slovenske manjšine na avstrijskem Koroškem.

V naslednjem prispevku je zapis zasedanja vseh treh zborov skupščine SR Slovenije v oktobru 85, ko so obravnavali položaj slovenske narodnostne skupnosti v zamejstvu in mostove sodelovanja.

V naslednjem članku piše sodelavec Inštituta za narodnostna vprašanja Boris Je-

sih o občinskih volitvah na Koroškem (spomladi 1985) in o predvolilnem boju. Sledi odlomek iz romana Ivana Ribičiča – Stojana Ljudje onkraj reke, iz NOB na Koroškem, nato pa prispevek Mileta Pavlina – Protinacijska vstaja v zahodnih predelih Koroške. Gojko Gornik-Iztok je prispeval članek o pohodu tretje čete Zapadnokoroškega odreda čez Dravo (22. marca 1944), ki bo nadaljevan v naslednji številki Vestnika, Karel Pohleven-Drago pa piše o ustanovitvi in pohodu prvega Zapadno-koroškega bataljona na Koroško.

Silvo Ajdišek je prispeval še en zapis o Zapadnokoroškem odredu – in sicer o tem, kako je ta odred nastajal, že v naslednjem prispevku pa obravnava partizane v Ziljski dolini, kamor je bil sam poslan jeseni 1944. za vodjo obveščevalnega centra.

Pod naslovom Med Karavankami in Dravo je zapisal Stane Dobrina svoje spomine komandirja tretje čete prvega bataljona Zapadnokoroškega odreda, za njim pa Ivan Mavrin-Miloš piše o zboru Zapadnokoroškega odreda na mitingu v Zgor-

njem Kotu, ki je podkrepljen s prepisom dokumenta iz zapuščine Karla Prušnika-Gašperja pod naslovom Partizanski miting na Koroškem.

Kristijan Ribnikar-Feliks nadaljuje z zapisom Čez Dravo, v okolico Celovca (iz prejšnje številke), Marjan Malec pa se spominja Panike, partizanske Gurske čete.

V prispevku Antona Iko-vica izvem nekatere podrobnosti o radijski ekipi Zapadnokoroškega odreda, medtem ko se Peter Tomazin-Skala spominja tragedije v Sentanelski reki, ko so Nemci iz Sentanela odpeljali celo vrsto domačinov, zvečine kmetov, ki so jih v prevaljskem zaporu na zaslisanju hudo mučili, na binkoštno nedeljo, 13. junija 1943 pa so bili v Sentanelu ubiti trije partizani, Jurij Kladnik je bil hudo ranjen, Pavlo Komprej so odgnali v Ravensbrück (kjer je kasneje umrla), Viktorja Kramolca-Lužnika so tudi odpeljali v taborišče (kjer je umrl od lakote) in prav tako njegovega sina Ferdinanda... Peter Tomazin piše, tudi kdo so borci, ki so padli v Lužnikovem gozdu.

V spomin in v spodbudo za nadaljnje delo je nastal za-

pis Jožeta Rovška ob peti obletnici ustanovitve Koroškega partizanskega pevskega zbora, pridružil pa se mu je še članek Bogdana Pogačnika S pesmijo proti fašizmu.

Ob sedemdesetletnici Janca Goloba, po domače Trupeja ali partizana Francea, je Rok Arih napisal prihodni spominski prispevek, ob šestdesetletnici Milana Trtnika pa je natisnjen pogovor z njim pod naslovom »Pesimist pa nisem«.

Dušan Mevlja piše o Vidi Brstovi, natisnjena je čestitka Franu Zwittru ob njegovih osemdesetletnici, poslovnile besede Bogdana Pogačnika ob smrti koroškega pesnika Valentina Polanška, med društvenimi novicami pa je vsega po malem: od poročila o srečanju koroških izseljencev in zapisa o Peršmanovi domačiji – spomeniku slovenske Kalvarije v Korotanu. Med drugimi je tudi zapis Gregorja Burjaka-Jurija o častnem krajanstvu Pavla Zavcerja-Matjaža, prispevek k bibliografiji NOB in fašističnega nasilja na Koroškem – delo Nataše in Janeza Stergarja ter še nekaj zanimivih odmevov in pisem.

Pred nami je zanimivo branje, zaokrožen pregled dogajanja na področju kulture v preteklem letu in nenazadnje več zapisov o Gašperjevi bralni znački.

B. Ž. J.

Tudi spomeniki so nastajali udarniško

Tole pismo, ki nam ga je napisala Ema Dolšek-Bizjakova iz Črnuča, sicer ne pripoveduje o tekočih zadevah v borčevski organizaciji, je pa utrinek iz nedavne preteklosti, ki nam lepo ilustrira, kako so tudi spomeniki, spominska obeležja in druga izročila NOB, nastajala udarniško in z zanosom. Morda je res, da je danes na Tisju postavljen lepši in imenitnejši spomenik od onega prvega, skromnega, ki ga je prizadevno klesala tovarišica Ema, prav pa je vendarle, da se spomnimo tistih skromnih razmer, obilice dobre volje in udarniškega poleta, ko so pomniki nastajali – celo pod dleti in kladivi ženskih rok.

»Pozno jeseni, leta 1952 mi je pisal oče naj pridem domov in mu pomagam pri klesanju spominske plošče za litijsko zvezo borcev. Moj oče je bil namreč kamnoseški mojster v Litiji. Čeprav sem težko zapustila dom v Ljubljani, kjer sem živela z družino, sem to storila lažje kot moja sestra, ki je imela doma tri majhne otroke.

Dobro se spominjam, kako mi je oče potožil, da so mu dali prekratek rok za izdelavo plošče. Star je bil že in vid ga je zupščal. Pri hiši in v obrti ni bilo moškega naslednika, zato sva se obe s sestro priučili kamnoseškemu delu. Sestra se je celo izučila pri nekem kamnoseku v Avstriji, jaz pa sem bila samouk.

Spominska plošča za Tisje je bila velika, težka, iz betona vlita. Modele za spomenike pa je moj oče takrat izdeloval sam. S posebnimi kamni smo jih brusili in gladili »na ročni pogon«. Bilo je to težko, naporno delo. Nismo imeli ogrevane delavnice, ker se je običajno sezona dela končala s prvim mrazom.

Takrat, leta 1952, ko sem prišla na očetov dom v Litijo vklesavat besedilo v spominsko ploščo za Tisje, je zunaj močno snežilo. Prste sem imela čisto premrle od mraza, ki je prihajal iz betona.

Ploščo smo z mamino pomočjo odnesli v domačo kuhinjo, kjer je bilo sicer kmalu vse polno kamenja po tleh, vendar je bilo prijetno toplo.

Ze pozno ponoči, ko sem se še vedno sklanjala nad svojim delom, je nekdo potrkal na vrata. Bil je domačin, znani partizan. Stopil je bliže k meni in povedal, da »mora biti jutri zjutraj plošča končana!« Razburjal se je češ, da je tako naročil in, da zdaj ni videti, da bo res delo do jutra pri kraju. Oče se je hitel opravičevati, da dela, kolikor more... Tedaj se je obiskovalec zastrmel v moje klesanje in s prstom pokazal na črke: »Tu si napisala Nemci z veliko začetnico, kaj ne veš, da so bili naši sovražniki in okupatorji! Ne dovolim, da to pišeš z veliko začetnico! Starša sta vznemirjeno pogledovala proti nama, jaz pa sem tovarišu lepo povedal, da so nas v šoli učili, da je treba pisati tudi imena narodnosti z veliko začetnico. Jezno mi je odvrnil, da mu je prav malo mar, kaj smo se učili v šoli, ampak, da bom tisto črko lepo popravila... Bilo je le nekaj let po vojni in sovraštvo do okupatorjev je bilo še močno zakoreninjeno v ljudih, zlasti pri borcih.

Ploščo sem klesala vso noč in jo prihodnje jutro skončala – brez naročenega popravka.

Pri odkritju spominske plošče me ni bilo poleg, kakor tudi naslednja leta ne ob komemoracijah. Ostaja pa mi živ spomin na dogodke iz tistega vojnega časa, ko so na Tisju borci prvih partizanskih enot bili boje z Nemci. Z dvorišča domače hiše sem lahko opazovala nemške kamione, polne vojakov s puškami na ramah... spopad je bil kratek.

Na Tisju je bil pred nekaj leti postavljen nov, lepši spomenik, vendar mi je še danes, po tolikih letih v ponos, da sem s svojo roko izklesala spominsko besedilo v prvo ploščo, na kateri je našim otrokom in vnukom v spomin zapisano, da je tam, na Tisju doživelo približno sto borcev drugega partizanskega bataljona, svojo prvo zmago nad okupatorjevo vojsko v Zasavju. (Ta dan si je litijska občina izbrala tudi za svoj občinski praznik).«

Ema Dolšek-Bizjak

V Mestni galeriji ljubljanski razstavlja Cita Potokarjeva

Od taboriščnih portretov do izrazite knjižne ilustracije

Cita Potokarjeva se je rodila leta 1915 v Dragatušu. Likovno umetnost je začela študirati 1938. leta na beograjski akademiji pri profesorju Jerolimu Mišeju, vendar je vojna njen študij prekinila. Po vrnitvi v Ljubljano se je takoj vključila v delo osvobodilne fronte. Bila je dvakrat zaprta in leta 1943 internirana v koncentracijsko taborišče Ravensbrück. Po vojni je nadaljevala študij na ljubljanski likovni akademiji, kjer je leta 1947 tudi diplomirala. Živi in dela v Ljubljani kot svobodna umetnica.

Lastna podoba iz leta 1941 že napoveduje kvaliteten likovni razvoj umetnice.

Vse, kar nam ponuja razstava Cite Potokarjeve v Mestni galeriji ljubljanski, je prežeto z barvo in barva je tudi tisto likovno izrazito sredstvo, ki mu slikarka posveča skozi različna obdobja svojega snovanja, poudarjen pomen. Ker pa se je v desetletjih avtoričinega likovnega iskanja, nabralo največ portretov, se prav pri teh gledalci najbolj očitno kažejo razvojne spremembe – od avtoportreta, ki je nastal v prvem

letu druge svetovne vojne – pa do portreta hčerke, (nastale v letu 1965–66) in najnovejših, kakršna sta portreta glasbenikov, zakoncev Alenke in Tomaža Lorenza.

Kakor že njen imenitni profesor Anton Gojmir Kos pred njo, je tudi Cita Potokarjeva v avtoportretu vedno znova iskala novih likovnih prijemov, saj je lastna podoba slikarju vedno najbolj pri roki in najbolj stično prenaša eksperimentira-

nje, hkrati pa tudi nudi slikarju druge izzive: ujeti trenutek, razpoloženje, stanje in starostno dobo v majhnem manevrskem prostoru obraza in figure. Avtor je prisiljen k izčiščevanju lastne govorice, lastne »note«. Cita Potokarjeva je korajžno stopila v ta svet izziva že kmalu po letu 1950, čeravno so že njena prva povojna portretna dela napovedovala subtilno umetnico, brez strahu pred odločnejšo potezo čopiča, pred uporabo čistih barv in barvnih ploskev. Svetloba in senca (chiaro – scuro), ki ji sicer pomenita v mnogih delih sestavino gradnje podobe, se umakneta v izrazitejših slikarskih eksperimentih – predvsem pri upodabljanju vedute mesta in krajine.

Pogosto se dogaja, da gmotni položaj likovnega umetnika in še kakšne druge življenjske okoliščine narekujejo uporabo tehnike, oziroma medija, v katerih se bo intenzivneje udejstvoval. Tudi z likovnim opusom Cite Potokarjeve je tako. Prvič

je njeno naravno likovno rast prekinila vojna, v petdesetih in sedemdesetih letih pa življenjske okoliščine. In vselej, ko je imela za slikanje najbolj neugodne pogoje, je prelila slikarsko nujno, potrebo po izražanju, v nadvse likovno zrelo, v risbi suvereno ilustracijo.

Pregledna razstava likovnih del Cite Potokarjeve v Mestni galeriji je prijetno ponovno srečanje z deli te umetnice, ki se je slovenski javnosti predstavljala prav malokrat samostojno, (nazadnje leta 1975 v Kranju), vendar nam tudi tokrat potrjuje nesporno slikarsko izrazno kvaliteto, ki se nam nenazadnje kaže tudi v številnih portretih znanih Slovencev.

Retrospektiva likovnih del Cite Potokarjeve je skupni projekt Belokranjskega muzeja v Metliki, Galerije Krka v Novem mestu in Mestne galerije iz Ljubljane. Uvodno besedilo v katalogu ob razstavi je prispeval dr. Lev Menaše.

Bojana Žokalj-Jesih

Zbornik razprav o Trstu

Lansko leto je Narodna in študijska knjižnica v Trstu izdala v eni knjigi več razprav o tržaškem vprašanju v letu 1945. Tri razprave so objavljene v slovenščini in italijanščini, ena je objavljena samo v italijanščini in ena še v angleščini. Z njimi se je želela osrednja tržaška slovenska knjižnica vključiti v jubilejno leto 1985. Predavanja osvetljujejo vprašanje Trsta, kakršno se je v zavezniških akcijah izoblikovalo med drugo svetovno vojno, tik po njej in potem ves ta povojni čas. Vprašanje Trsta in tržaškega pristanišča je imelo in ima mednarodne razsežnosti, toda dokumenti o tem dolgo niso bili dostopni zgodovinarjem. Šele zadnja leta so se arhivi, predvsem britanski, odprli in zgodovinarji lahko o tem dokumentirano pišejo.

V prvi razpravi z naslovom Britanska in ameriška politika o italijansko-jugoslovanski meji v drugi svetovni vojni (La politica Anglo-americana sul problema del confine italo-jugoslavo durante la seconda guerra mondiale) navaja Dušan Biber številne tuje in domače vire o vprašanju, ki so sicer v naši zavesti, niso pa podprta z dokumenti. Kako bo s primorskim spornim ozemljem, sta se že med vojno pogovarjali tudi naša in italijanska KP ter jugoslovanska emigrantska vlada z zavezniki. Najpomembnejši dnevi za Trst so bili dnevi po 1. 5. 1945, v času takimenovanega jugoslovanskega vladanja v Trstu. Osvoboditvi Trsta so bile podrejene vse druge akcije partizanske vojske, vendar Trsta partizani niso mogli obdržati. Biber na kratko povzema v svoji razpravi vsi tajno diplomatsko igranje za Trst v vsej drugi svetovni vojni. Neutrudno barantanje za to mesto še tisti čas, ko je bil Hitler na vrhu svoje moči, kaže na važnost

tržaškega ozemlja, pa tudi Istre in jadranskih otokov, za katere se zavezniki niso mogli zediniti, kaj bo z njimi po vojni.

Avtor druge razprave Dušan Nečak se omejuje samo na jugoslovanske odnose do vprašanja Trsta v obdobju od junija do septembra 1945, v katerem je prevladoval naš predlog, naj dobi Trst status federalne jugoslovanske enote. Literatura o »tržaškem vprašanju« je obširna, pravi avtor, in zgodovinar v eni razpravi lahko zbere le delce. Nečak meni, da je bil problem bivših italijanskih delov Jugoslavije vsaj za silo prav rešen šele z odprto jugoslovansko-italijansko mejo in Osimskimi sporazumi. Predlaga tudi nekoliko drugačno periodizacijo faz reševanja tržaškega problema, kot je bila do zdaj v navadi.

Elisabeth Barker, avtorica naslednje razprave v tem zborniku, piše o mednarodnem okviru tržaške krize leta 1945, ki je bila v ospredju medzavezniških odnosov, in ugotavlja vrsto tajnih dogovorov Angležev, Američanov in Sovjetov, da bi našli skupni imenovalec za rešitev tržaškega vprašanja. Barkerjeva imenuje Jugoslavijo, zaradi katere so se v svojih tajnih dogovorih zapletli zavezniki, »... tisto temno in nevarno balkansko deželo«, seveda ne v protijugoslovanskem smislu, marveč v smislu neuklonljivih stališč Jugoslavije. Churchill, Roosevelt in Stalin so vprašanje Julijske krajine in Trsta previdno prelagali na povojni čas v smislu Macmillanovih besed: »Bojim se, da bo to sporno ozemlje ostalo velik problem.« Res nas zaposluje še danes.

Lojze Krakar

Lendava

Malo sredstev
za spomenike

Program varstva, urejanja in vzdrževanja grobov borcev, internirancev in drugih žrtev sovrtažnikovega nasilja iz druge svetovne vojne, spomenikov in spominskih plošč in drugih objektov iz NOB in revolucionarnega delavskega gibanja v lendavski občini za leto 1985 ni v celoti realiziran. Nemalo nalog je ostalo za letos.

V letu 1985 je bila poleg tekočih nalog v programu tudi sanacija nagrobnega spomenika Stefana Kovača v Nedlici. Delo je veljalo 115.000 dinarjev. Ob tem je na pomoč priskočila krajevna skupnost Turnišče, ki je prispevala 11.000 dinarjev. Vzdrževanju objektov v občini Lendava je potekalo po izkušnjah iz preteklih let. Nekatere delovne organizacije še vedno ne opravljajo vseh sprejetih obveznosti, kljub večkratnemu opozorilu. Tako »Deloza« iz Velike Polane, kljub opozorilom Zavoda za kulturo občine Lendava, ni redno vzdrževala Copekovega mlina v Mali Polani. Pri vzdrževanju ostalih objektov imajo težave z nabavo izvirnih gradbenih materialov (n. pr. slamna kritina). Zlepa jih ni moč dobiti. Pri vzdrževanju okolice in prostorov rojstne hiše Stefana Kovača v Nedlici se je posebno izkazala tozd »Planika« iz Turnišča.

Lani tudi niso uspeli urediti lastniško pravni odnos pri posameznih objektih, ker niso imeli dovolj denarja. Zategadelj še ni urejena zbirka v rojstni hiši Miška Kranjca v Veliki Polani. Obnovljen pa je bil spomenik Prekmurske matere v Črenšovcih. V začetku leta 1985 je bil na predlog Zavoda za spomeniško varstvo obnovljen spomenik Rdeče armade na lendavskem pokopališču. To se je posrečilo, ker je bila na obisku v Sloveniji sovjetska delegacija. Za ureditev obeležja ob gramozni jami v Črenšovcih je Geodetska uprava občine Lendava določila družbeno zemljišče, vendar obeležje ni bilo postavljeno, ker se še ni izoblikovala ideja, kako naj bi spomenik izgledal. Popravljen tudi ni bil spodnji del spomenika v Veliki Polani. Tako so tudi to nalogo prenesli v letošnje leto.

Skladno s samoupravnim sporazumom so posamezne šole marsikaj postorile, da bi bili grobovi borcev urejeni in vzdrževani. Tako deset osnovnih šol v lendavski občini redno skrbijo za spomenike in spominske plošče. Dvakrat letno obišče občinska delegacija ZZB NOV spomenik internirancev v Sarvarju na Madžarskem. Krajevna združenja zveze borcev redno skrbijo za 25 grobov na območju občine, osnovne organizacije ZSMS pa so zadolžene predvsem za spominske plošče padlim žrtvam fašističnega nasilja. (Te plošče so pritrjene na zadržnih domovih v posameznih vaseh). Toda, ali mladina svojjo nalogo dejansko opravlja? Mogoče je reči, da ne.

Program za letošnje leto predvideva vzdrže-

vanje zidanice Miška Kranjca v Lendavskih gorica, Trajberjeve zidanice v Strehovskih gorica, rojstne hiše Miška Kranjca v Veliki Polani, rojstne hiše Stefana Kovača v Nedlici, hiše v Lendavi, v kateri se je tiskala »Ljudska pravica«, in Copekov mlin v Mali Polani. Tudi drugi spomeniki iz NOB naj bi bili boljše vzdrževani kot doslej. V sodelovanju s KIK Pomurko oziroma s tozdom Gozdno gospodarstvo bodo poskušali urediti zbirko v Voglarjevi koči pri Bukovici. Nadaljevali bodo urejanje zbirke Miška Kranjca. Za urejanje in vzdrževanje spominskih plošč je predvidenih pičlih 12.580 dinarjev, za ureditev obeležja ob gramozni jami v Črenšovcih 75.000, za dvig postavka spomenika v Veliki Polani pa 50.000 dinarjev.

JOŽE ŽERDIN

ZABUKOVICA-LIBOJE

Pohod ob spomenikih
NOB

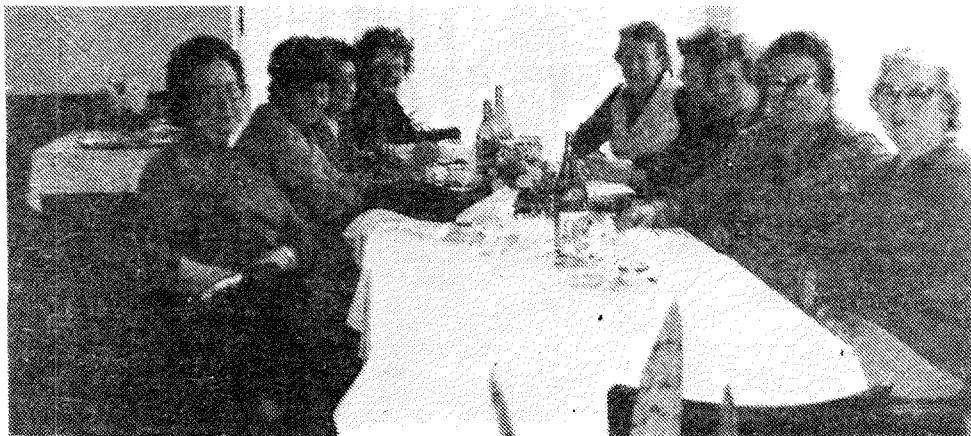
V Savinjski dolini planinski društvu Zabukovica in Polzela vsako leto organizirata pohod ob spomenikih NOB. Spomladi Polzeljani na Dobrovlje, jeseni Zabukovičani v okolico Zabukovice, Liboj, Matk. Organizacija letošnjega, že dvanajsteag pohoda, je prevzela planinska skupina Keramične industrije Liboje. Pohod je bil organiziran ob 170-letnici tovarne in v spomin na predvojno delavsko gibanje na tem območju.

Začel se je v Zabukovici, kjer je 130 pohodnikov pozdravila Zorka Godler, ki je spregovorila o zgodovini keramične industrije Liboje. Na polovici poti, v Zagrebeni, je spregovoril predsednik komisije za tradicije delavskega gibanja pri občinskem sindikalnem svetu Zalec. Spregovoril je o tragediji, ki se je med vojno zgodila v Zagrebeni. Nemci so presenetili partizane in padla sta dva borca za svobodo. Nato je poudaril, da je pohod organiziran v spomin na konferenco okrožnega komiteja SKOJ za Celje in Savinjsko dolino, ki je bila leta 1940 pod Kotečnikom nad Zagrebenom, in v spomin na znane akcije rudarskih žena za izboljšanje življenjskih razmer leta 1940 na območju Zabukovice in Liboj. Omenil je, da letos poteka 45 let, kar je bila v keramični tovarni Liboje pettedenska stavka za izboljšanje plač.

Pohodniki so se napotili na Kotečnik, kjer so planinci KIL-a ob svojem jubileju namestili žig. Od tod so se spustili do Uplaznikov domačije in naprej do Liboj. Tu je pohodnikom spregovoril Karel Kveder, ki je bil leta 1940 tajnik podružnice Splošne strokovne zveze v keramični tovarni Liboje. Bil je skupaj s predsednikom podružnice Martinom Zupancem organizator pettedenske stavke.

Pohodniki so se po peturnem pohodu mimo spomenikov NOB in mimo partizanskih domacij razšli

FRANC JEŽOVNIK

Na sliki so na levi strani: Zalka Mele, Dragica Rome, Anica Kuhar in Anica Cerar. Na desni strani sedijo: Nada Fakleš, Kristina Fidel, Fanika Črnugelj, Mira Mihevc, in Hela Gianfrate. Odsotne so bile: Tončka Drobnič, Marija Wabra in Zinka Ivošević.

Ljubljana

Veselo srečanje
Dekliške čete

Tovarišice Dekliške čete Loškega odreda so pred nekaj dnevi proslavile svoje jubilejke. Na srečanju v klubu delegatov v Ljubljani so obujali spomine na svoj narodnoosvobodilni boj,

zlasti na čas, ko so partizane v Tolminskem Lomu, Bovcu in Krnu. V teh krajih so se takrat znašle skupaj s padlimi sestrami Vero in Francom Palčič in s prav tako padlo Vido Grošelj. Med jubilejankami je bila posebno toplo pozdravljena šestdesetletna Hela Bevk, por. Gianfrate, doma iz krajev, o katerih so se kresali spomini.

Ob tej priložnosti so se tovarišice pogovorile tudi o nalogah, ki jih še čakajo. Napisati hočejo kroniko Dekliške čete in poskrbeti, da bi se po padlih soborkah Palčičevih in Grošljevih poimenovala kakšna ustanova.

Poizvedba

Naprošam borce in svojce, ki poznajo doktorja s partizanskim imenom Sulc, doma iz Celja, ki je že 1941. leta odšel v partizane na Pohorje, naj nam sporočijo, ali se spominjajo njegovega pravega imena in priimka. V partizane je pripeljal tudi svojo ženo. Nekega dne je žena ob potoku prala pleničke, zraven pa je imela tudi dojenčka. Nihče pa ni vedel, da je ob potoku bila nemška zaseda. Nemci so ubili njo in otroka. Čez nekaj mesecev se je oglašil pri meni na Kremžarjevem vrhu, s seboj je pripeljal neko tovarišico z malim otrokom. Bili so zelo izčrpani in premraženi. Povedal mi je, kako je njegova žena izgubila življenje. Tovarišici, ki je bila z njim, so Nemci ubili moža v Starem piskru v Celju, zato je tudi ona pobegnila, da ne bi ubili še nje in otroka. Povedal je, da je bil v gestapovskih zaporih in da

ga je izpustil neki znanec ali sošolec, ki je pristopil k gestapu. Zaprošil me je, da bi ga povezala s partizani. Jaz tega nisem upala storiti, ker sem sumila v njegovo izpoved, da bi ga gestapo izpustil brez razloga. Napotila sem ga v Ribnico na Pohorju h Kopniku Hudi Kot 84, da naj tam povpraša za zvezo. Po drugi strani sem pa takoj po kurirju obvestila partizane, kdo prihaja, da bi lahko preverili, če ni morda gestapovski vohlač. Čez nekaj časa se je ponovno oglašil na Kremžarjevem Vrhu. Videla sem, da joče. Vprašala sem ga, zakaj je tako potr? Povedal mi je, da so gestapovci pobili vse njegove. Umrla sta tudi tovarišica in njen otrok, ki sta bila z njim ob prvem srečanju. Zahvalil se mi je, da sem ga napotila v Ribnico, kjer je takoj dobil povezavo. Nato se je vrnil nazaj v enoto na Pohorje. Od takrat ga nisem več videla. Če kdo pozna njegovo ime in priimek ter naslov, prosim da mi sporoči. Helena Polenik-Jelka Troblje 45, Slovenj Gradec.

Sodelovanje slovenske mladine z obeh strani meje

Moč je v enotnosti

V soboto, 25. januarja, je k republiški konferenci ZSMS prispela na enodnevni obisk mladinska sekcija Slovenske skupnosti iz Italije. V pogovorih so mladinci izmenjali informacije o aktualnem položaju, tako v Jugoslaviji kot v Italiji, dogovorili pa so se tudi o nadaljnjem sodelovanju matične slovenske in zamejske mladine.

Predsednik RK ZSMS Robert Černe je predstavil letošnje leto za Jugoslavijo kot leto skupščinskih volitev, kjer izbiramo novo kadrovsko strukturo, in poleg tega kot leto kongresov vseh družbenopolitičnih organizacij, med katerimi je tudi mladinski kongres.

»Razčistiti moramo dileme,« je dejal, »ki se pojavljajo znotraj družbenopolitičnega in gospodarskega življenja, ne le v Sloveniji in Jugoslaviji, ampak v mednarodnem merilu. Spoznali smo, da smo kot majhen del sveta odvisni od mednarodnih tokov, ki odločilno vplivajo na življenje v posameznih skupnostih. Mimo pretresov v svetu ne moremo živeti zaprto idilično življenje. Seveda vzrokov za krizo ne iščemo samo zunaj, pač pa tudi znotraj, materialno pogodovinsko pogojeno, in v napakah, ki smo jih naredili v povojnem razvoju, predvsem v zadnjih petnajstih letih.

Takšno stanje opredeljuje tudi vlogo naše mladinske organizacije. Razlikuje se od organizacij v drugih socialističnih državah, ker to ni partija. Opredelili smo se, da bomo gradili široko organizacijo mladih ljudi, ne glede na ideologijo in svetovni nazor, in skupaj iskali izhod pri reševanju vprašanj, ne samo na mladinski ravni, ampak znotraj aktualnih vprašanj družbeno-ekonomskega razvoja. Mladi pri nas delijo usodo vseh delovnih ljudi,

delavskega razreda, in spreminjanje položaja le-teh pomeni tudi spreminjanje položaja mladih. Ni glavno vprašanje družbe odnos stari-mladi, pač pa, kako vsi skupaj graditi družbo, za katero smo se opredelili. Moramo biti nekaj časa preveč zaprti za širše družbene pojave, v zadnjem času pa smo se odprli. Zavedamo se, da je naša mlada generacija najbolj izobražena v povojnem obdobju in kot takšna sposobna sprejemati vse novo, stopati v časom.«

Robert Černe je še opozoril na probleme zaposlovanja, urejanja eksistencialnih vprašanj, na težave mladih znotraj vzgoje in izobraževanja, v zdravstvu, kulturi, na poglobljanje socialne diferenciacije in na druge spremene pojave splošne svetovne krize, kakor je pač občutimo mi. Poudaril je pomen delovanja mladinske organizacije znotraj družbeno-političnega sistema in mladih v vseh celicah družbe. Zato je pomembna naloga mladinske organizacije ustvarjanje pogojev, da čimveč mladih deluje v samoupravnih organih v delu skupščin – od občinskega

do republiškega in zveznega nivoja. To je posebej pomembno zaradi možnosti izražanja mladinskih interesov in zaradi potrebe po soočanju mnenj mlajših in starejših.

»Z našo mladinsko organizacijo se nismo zadovoljni,« je povzel slovenski mladinski predsednik, »ker še nima takšnega vpliva, kot bi ga lahko imela glede na pomen, ki ga imajo mladi v naši družbi. Mladinska organizacija se je večasih zelo zapirala; ali v visoko politično organizacijo ali pa smo usmerjali delo le v manifestacije. Obe skrajnosti sta škodljivi. Pomembno pa je, da zna prisluhniti in omogoča izražanje interesov širši množici mladine. Odprti smo za vse iniciative in ničesar že vnaprej ne obsojamo. Vendar je to dolg proces, ki ga ni moč opraviti čez noč.«

★ ★ ★

Povsem drugačen je položaj slovenskih mladincev v Italiji. Drugačne so tamkajšnje razmere in zato bi bilo napačno kakorkoli primerjati. Naši sobotni gostje so se predstavili kot mladinska sekcija neke politične stranke – Slovenske skupnosti. Stranka je avtonomna in neodvisna, mladinska sekcija v njej pa avantgarda, ki prav zaradi avtonomnosti lahko po svoje kroji usodo. Največ besed je bilo izrečenih o prvi in glavni nalogi – to je doseči globalni zaščitni zakon, ki bi ga moral izglasovati italijanski parlament v Rimu, pa se kar naprej nekaj zapleta.

»Imamo ustavo, mednarodne dogovore, imamo kupe in kupe obljub, zaščitnega zakona za Slovence v Italiji pa še ni. Nasprotno,« pravijo, »vedno znova se oglašajo nestrpneži, ki rovarijo proti nam, vedno znova se najdejo ljudje, ki skušajo zmanjšati pomen jasnih določil. Govorijo o preštevanju, o 'zapostavljanju' večine, o Slovincih kategorije A in B, o 'privilegijah', ki da jih zahtevamo. Globalna zaščita bo koristila predvsem nam in novim rodovom, da bomo imeli dovolj jamstev za neovirano življenje na teh mešanih tleh, da ne bo treba izogrevati v samoobrambi, temveč da bomo enakopravno in sproščeno lahko ustvarjali boljšo odružbo in lepše življenje. Zato je boj za globalno zaščito predvsem boj nas mladih.«

Cutijo, kako pomembno je, da imajo Slovenci predstavnik v političnih telesih. Še posebej sedaj, ko nastajajo razni odbori za obrambo italijanstva, ko razni članki strašijo italijansko prebivalstvo s slovenizacijo, pri čemer naj bi javne službe dobivali samo tisti, ki znajo slovensko.

Glede odnosov med tabori je bilo storjenih precej korakov naprej. Uspelo jim je ustanoviti enotno delegacijo, ki predstavlja zamejce, ko gre za skupne interese. Nekaj podobnega predlaga mladinska sekcija, da bi razvili na mladinski ravni. Ta delegacija naj bi pravilno informirala italijanske vrstnike o manjšini in njenih vprašanjih, ker bodo le na osnovi pravilne informacije lahko dosegli njihovo solidarnost s slovenskimi mladinci, kar je vsekakor pomembno. Poleg tega so si za svoj cilj začrtali

navezovanje stikov z vsemi demokratičnimi mladinskimi organizacijami, seveda upoštevajoč specifično vlogo in samostojno politično nastopanje Slovenske skupnosti. Slovenska skupnost, so sklenili, naj postane čim bolj odprta in tako privabi čimveč zamejskih Slovencev, ki jim je v prvi vrsti pri srcu narodnost, šele potem vse ostalo.

O resnosti dela in podpori, ki jo uživa mladinska sekcija med mladimi, je pričal drugi deželni kongres te sekcije aprila lani v Nabrežini, ki je privabil številne mlade ljudi. Ti so navdušeno podprli Slovensko skupnost in se živo zanimali za njena življenjska vprašanja. Z obnovljenim navdušenjem je potlej mladinska sekcija nadaljevala svoje delo za lepšo prihodnost slovenske manjšine. Izrazili pa so željo, da bi bili še bolj prisotni v šoli, na va-

si, v mestni četrti, na delovnem mestu in v društvu. In tudi to, da bi imela mladinska sekcija več možnosti nastopanja v glasilih v matični domovini, predvsem pri zadevah, ki se nanašajo na manjšino.

Tu in tam prihaja do krhanja odnosov, tudi med samimi Slovenci v zamejstvu. So stvari, ki ne prispevajo k enotnosti. Prav ta pa je pogoj za uspeh manjšine. Matična domovina je pripravljena dati vso podporo za doseg enotnosti. Za to pa je potrebna odprtost. Samo tako se pokaže prava enotnost – enotnost v osnovah in ne nepomembnih malenkostih. Ne bi bilo prav, da bi bila Slovenska skupnost edina slovenska stranka, Slovenci v Italiji morajo imeti podporo tudi v drugih strankah, če hočejo uspeti.

Ziva Drole

Pozabljeni partizanski igralci

V drugi številki letošnjega TV-15 je izšel intervju z nekdanjim ravnateljem partizanskega gledališča Filipom Kalanom-Kumbatovičem pod naslovom »Prva pomlad slovenskega narodnega gledališča«, v katerem Kalan dobro pripoveduje o nastanku in delu partizanskega gledališča.

Imam pa vendar nekaj pripomb.

V nekem odstavku Kalan ugotavlja, da je preživelih iz tistih časov že zelo malo ter navaja imena tistih, ki so ostali živi. Pri tem izpusti partizanske igralce, ki živijo v Mariboru: Majdo Doboviškovo, Pavlo Kovič-Brunčkov in podpisanega. Izpuščeni so še: najstarejši partizanski igralec Milan Košak, Nada Vidmar, Bogdana Stritar, Vanda Ziherl, Zdenka Tavčar, koreograf Štefan Suhi, plesna pedagoginja Marta Pavlin in scenograf Branko Simčič. Pri umrlih sta izpuščena Stane Česnik in Franci Puhar, pri živih pa ne bi smeli pozabiti tudi na Pavlinco Milerjevo in na Slavka Tirana...

V slovenskih časnikih in revijah sem doslej objavil že nešteto zapisov o partizanskem gledališču, vendar nisem nikdar nikogar izpustil. Če že omenjaš in če že naštevaš imena, moraš biti dosleden in moraš omeniti vse udeležence. Omenil sem tudi vrsto sodelavcev partizanskega gledališča, ki niso bili renomirani umetniki, a so opravljali delo, ki je bilo za gledališče pomembno. Tako zahteva zgodovinska in dokumentarna verodostojnost.

Filip Kalan pripoveduje, da »je bil z nami na srečo tudi pravi gledališki krojač, ki je bil včasih v ljubljanski Drami. Ta je veliko pomagal, saj se je dobro spoznal tudi na razne stilske kostume.«

Ta krojač se je pisal Novak. Le zakaj bi bralcem TV-15 zmolčali njegovo ime? Imeli smo tudi šiviljo in garderoberko Živko Severjevo, ki je lepo skrbela za žensko garderobo.

Pisanje o zgodovinskih dogodkih je občutljivo. Pisci in intervjuvanci naj bibili pri tem opravilu, če se ga lotijo, natančni, da ne bi bil užaljen čigarkoli spomin, ali da ne bi bili še živeči udeleženci po krivici prezrti in prizadeti.

DUŠAN MEVLJA

Medobčinsko društvo CIV Kranj je marljivo

Društvo civilnih invalidov vojne se ukvarja predvsem s športno-rekreativno in socialno-zdravstveno dejavnostjo, zelo aktivno pa je tudi v mirovnem gibanju in ohranjanju tradicij NOB. Komisija za šport in rekreacijo je v preteklem letu organizirala meddruštveno tekmovanje v streljanju z

zračno puško v Škofji Loki, atletsko tekmovanje v Mariboru, plavalno v Celju, keglaško v Novem mestu in namiznoteniško v Novi Gorici. Šahisti so ekipno tekmovali na Okroglem pri Kranju. Poleg sodelovanja v športnih panogah se člani udeležujejo vseh tradicionalnih pohodov: Po poteh partizanske Jelovice v Dražgošah, Po poteh spominov in tovarštva v Ljubljani in Po poteh 2. grupe odredov v Ivančni gorici.

Socialno zdravstvena komisija društva je šestim članom omogočila klimatsko zdravljenje v Strunjanu in Šmarjeških toplicah, devetim pa je bila odobrena pomoč za nabavo ozimnice. Člani društva so obiskali na domu mnoge starčke, med njimi trinajstih hudo bolnih, ter jih skromno obdarili. Delegacije društva so se lani udeležile komemorativnih slovesnosti Okroglo in Udemboršt ter obiskale nekatere kraje s spomeniki NOB: Metliko, Črnomelj, Žužemberk itd. Društvo je vzdrževalo spomenik fašističnega nasilja v Slatni. Ob dnevu CIV 6. aprila je bil že drugič organiziran pohod od Begunj do Slatne. Položili so venec ob spomeniku žrtvam nasilja.

Organizirano je bilo tudi tovariško srečanje v Kranju, ob 15. letnici organizacije CIV pa prirejen izlet v partizansko Belo krajino. Člani so se udeležili republiškega srečanja CIV v Čateških Toplicah.

Poleg omenjenih dejavnosti posveča društvo veliko pozornost obveščanju članstva glede zakonskih pravic ter sprememb objav in obvestil o dejavnosti v organizaciji. To nalogo opravlja prek poverjenikov po občinah in v lastnem informativnem listu. Omeniti tudi velja, da v društvu že nekaj let vodi društveno kroniko, v kateri so zabeleženi vsi važnejši dogodki iz življenja organizacije. Kronika je ilustrirana s fotografijami.

JOŽE MROVLJE

Zares prijetno silvestrovanje

Po obvestilu, da bo za silvestrovanje odprt počitniški dom v Banjolah, sem se odločil, da bova z ženo pričakala Novo leto 1986. v tem domu.

Cena petdnevnega bivanja se mi ni zdela pretirana, zato sem se še laže odločil, da se za nekaj dni umaknem iz zamegljene Ljubljane.

V domu so nas pristrčno pričakali. Takoj po prihodu nas je receptorka razporedila po sobah in nas obvestila o programu silvestrovanja. Prišlo nas je nekaj prek sto. Za vse, ki so se želeli kopati, je bil na voljo bazen s toplo morskovo vodo. Silvestrski menü je bil izdaten in zelo okusen. Skupaj z mladimi iz Banjol smo plesali in bili vse tri dni dobre volje.

Bil sem navdušen – in si takih silvestrovanj le še želim.

MARKO HAJDUKOVIČ
Ljubljana

Prepoznal sem ljudi na sliki

Oglašam se vam zaradi fotografije, objavljene v prednovoletni številki 51/52, na 12. strani, v prispevku tov. Simšiča-Jelena. Na njej sem prepoznal borce 12. SNOUB in ne brigade VDV, kot trdi avtor omenjenega članka.

Spominjam se, da je slika nastala najverjetneje poleti 1944. leta, ko je bila 12. SNOUB na položajih v Gorjancih. Prvega borca od leve proti desni, z rusko brzostrelko, se

ne spominjam več (morda je bil kurir v štabu brigade). V drugem sem po obleki in orožju prepoznal sebe. Tovariš poleg mene, ki je brez orožja, je bil moj pomočnik. Ime mu je Vidoni ali Vidonis, doma iz Kočevja. Na skrajni desni, z mitraljezom zbrojevka, je morda tovariš, ki smo ga poznali pod imenom Juntas. Povem naj še to, da sem si svoj mitraljez šarec pridobil v bitki brigade v Bosiljevem.

Objavljeno sliko sem tokrat prvič videl. Rad bi zvedel, kje ste jo dobili in, če je mogoče, fotokopijo za osebni spomin.

Za to se vam že vnaprej zahvaljujem, vam želim srečno in uspešno 1986. leto in vas lepo pozdravljam.

JOŽE RACE

Prekomorske brigade in druge enote

1. prekomorska brigada – domicil v Novi Gorici
2. prekomorska brigada – domicil v Kopru
3. prekomorska brigada – domicil v Ilirski Bistrici
4. prekomorska brigada – domicil v Ajdovščini
5. prekomorska brigada Ivana Turšiča-Iztoka – domicil v Celju
1. tankovska brigada – domicil v Sežani in na Vrhniki
2. tankovska brigada – sedež odbora v Sežani
- Artilerijska brigada 4. armade – domicil v Postojni
- Partizanski pomorščaki Slovenije – domicil v Piranu
- Letalci-prekomorci – domicil v Piranu
- Politični pregnanci na Sardiniji – domicil v Postojni

Slovenski borci v NOV Makedonije, Grčije in Albanije – domicil v Izoli

1. odred NOVJ na Bližnjem vzhodu – sedež odbora v Novi Gorici

Pevski zbor NOVJ Srečko Kosovel – domicil v Ajdovščini

Ženska četa 1. prekomorske brigade – sedež odbora v Ljubljani

Sestavnih delov skupnosti prekomorcev je petnajst

Popravek

V številki TV-15 Naš tovariš pred tednom dni smo objavili na prvi strani imena domičilnih krajev prekomorskih brigad in še nekaterih drugih enot. V objavo so se vrinile nekatere napake, zato zdaj objavljamo popravljen in pravilen seznam.

Borci – smučarji, kolesarji

Sporočite svoje naslove in svojo pripravljenost za sodelovanje na športnih prireditvah, ki so vezane na obujanje spominov in prenos tradicij NOV na mlajše rodove. Naštetimo nekaj teh prireditev, na katerih že sodelujejo borci kot posebna skupina: Kolesarska dirka v spomin padlim borcem kolesarjem na Urhu 27. aprila, Pohorski kolesarski maraton 4. julija, Kolesarski maraton Franje 22. julija, partizanske magistrale...

V zimski sezoni so organizirani predvsem smučarski teki na Pokljuki v spomin mrtvega bataljona, smučarski teki po poteh Gorjenskega odreda v Cerkljah, smučarski tek po poteh Kokrškega odreda v Dupljah, Trnovski maraton, Partizanske smučine v Cerknem itd.

Želimo, da bi se teh prireditev udeležili kar najbolj številno tudi borci iz severovzhodnega dela Slovenije. Pripravljenost za sodelovanje sporočite krajevnemu združenju ZB NOV Pohorski bataljon, Erjavčeva 43, Maribor, lahko pa tudi na telefon 35-717.

Med drugim bi se letos srečali na Ravnah na Koroškem na smučarskem teku Po poteh štirinajste dne 2. februarja. Iz Maribora bomo potovali na Ravne z rednim vlakom.

Za KO Pohorski bataljon
Stane Bobek, Maribor

Vabila

Vabimo Vas na zbor skupnosti borcev in na 23. tradicionalno tovariško srečanje, ki bo v **soboto 8. februarja t. l.** v Domu JLA v Ljubljani.

Zbor skupnosti borcev Štirinajste, na katerem bo podano poročilo odbora in predložen program dela za leto 1986, bo ob 12. uri. Zbor borcev bomo nadaljevali s tovariškim srečanjem.

Prosimo, da zaradi čimprejšnjega in nemotenega dela zbora prideta na zbor do določene ure.

Na svidenje!

ODBOR SKUPNOSTI BORCEV XIV. DIVIZIJE

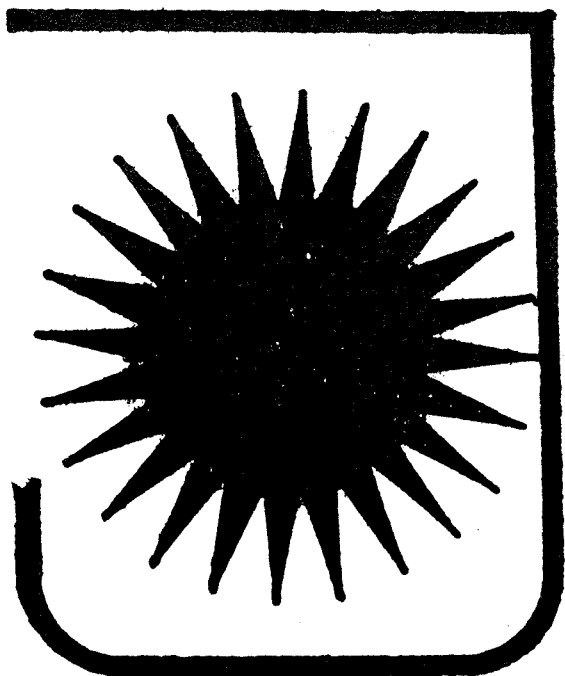
Odbor skupnosti borcev Južnoprimskega odreda IX. Korpusa Sežana vabi borce odreda in ostale krajanje na slovesnost, ki bo v **nedeljo, 2. februarja 1986 ob 11. uri v Dovcah**, pri spomeniku ob cesti Komen-Branik.

Praznovali bomo 42. obletnico uspešnega napada borcev Južnoprimskega odreda na nemško avtokolono, ki je bila uničena. Posebno vabimo borce, ki so sodelovali v tej akciji.

V kulturnem programu bodo sodelovali učenci osnovnih šol Komen in Branik.

V primeru slabega vremena bo slovesnost preložena na 15. 2. 1986 ob 11. uri.

Odbor skupnosti borcev JPO SEŽANA

INDUSTRIJA OTROŠKE KONFEKCIJE

JUTRANJKA

68290 SEVNICA, SLOVENIJA

Priporočamo vam naše kvalitetne proizvode

To bom še dolgo pomnil

Prišla je zima. Vsi smo mislili samo na šolo v naravi. Kmalu se je ta želja uresničila. »Avtobus!« smo vsi kričali. Skočili smo vanj in se odpejajali proti Pokljuki, kjer je bil za nas pripravljen hotel z ležišči. Skoraj vsi dečki smo sedeli v zadnjem delu avtobusa. Nепrestano smo mahali šoferjem vozil, ki so hitela mimo nas. Večina je našemu pozdravu odgovorila. Stari ljudje so bili še posebno veseli.

Nenadoma pa Boris vzklikne: »Črnci!« Hitro sem pogledal skozi okno. Temnopolti ljudje so nam veselo

mahali. Kako čudni so se mi zdeli. Imeli so rjavo, skoraj črno polt. Prvič sem videl takšne ljudi. Vedel pa sem že, da v Afriki primanjkuje hrane. Ko sem čez deset dni prišel domov, mi je mama pojasnila, zakaj sem videl te temnopolte ljudi ravno v Ljubljani: »Veš, oni v Ljubljani študirajo. Tudi v Zagrebu jih je veliko!«

Sklenil sem, da bom v solidarnostnih akcijah še bolj sodeloval. Vsekakor pa bom ta dogodek še dolgo pomnil.

DUŠAN ČANČER, 6. a
Novinarski krožek OŠ Artiće

Kako doseči mir na svetu?

V časopisu vidim spomenike, ki jih ljudje postavljajo padlim za svobodo. Slišala sem za Organizacijo združenih narodov, ki skrbi za mir. OZN naj bi skrbela za našo srečo, za svobodo po vsem svetu. Kako naj bomo mi srečni, ko pa so ljudje na svetu še ubogi. A jaz si mislim, da bi ta organizacija morala biti tako močna, da bi rekla: »Ne bomo več dovolili vojn!« In ubogati bi jo morali. Vojaki pa so tako neumni, da se hočejo vojskovati! Mar bi odvrgli orožje. Kdo bi jih lahko tedaj postrelil? Nihče naj ne bi šel v vojno, pa bi bilo vse prav. Zakaj prodajajo pištole, puške, loke in podobne igrače? Le zakaj ne kupijo starši kaj lepega, nežnega, boljšega za igro, npr. žogico, balončke, kotalke, kolo? ... Kar stresem se, ko pomislim na otroke v vojni. Kako so ubogi! Vsi skupaj z OZN bi lahko dosegli mir.

PETRA KOLAR, 3. r
OŠ Stranice

Pri zgodovinskem krožku

V začetku januarja sem pri zgodovinskem krožku poslušal pripoved borca Mirana Starca-Žarka. Med narodnoosvobodilnim bojem se je tovariš Žarko bojeval na Primorskem, največ v Trnovskem gozdu. Ob prihodu k partizanom je bil nekaj časa na karavli, katere naloga je bila povezovati zaledje z enotami. V eni od karavel je bilo približno deset borcev. Vako noč sta jim dva kurirja prinašala novice.

Tovariš Žarko nam je zelo zanimivo opisal napad na mlin, v katerem so bili Italijani. Petnajst borcev se je preobleкло v italijanske vojake. Potrkali so na vrata mlina in izgovorili nekaj italijanskih besed. Pijani Italijani so mislili, da so pred vrati njihovi soborci in so jim odprli. Partizani so jih razorožili in jim vzeli 200 kilogramov žita.

Ura z borcem Žarkom nam je kar prehitro minila.

MIHA HUDEJ, 5. b
COŠ Franc Roš Celje

Moje zimske počitnice

Zimskih počitnic se zelo veselim. Vsako zimo grem k stari mami v Podrago. Tja pride tudi sestrlična iz Sela. Igram se z njeno mlajšo sesterjo, pa tudi stari mami pomagam. Včasih pa sem kar pri drugi stari mami v Vipavi. Tudi njej rada pomagam pri delu. Na Nanosu imam prijateljico Bojano, s katero se sankam. Na Nanosu je tudi vlečnica, pa žal nimam smučk. Upam, da jih bom nekoč imela.

Da bi le ta presneti prehlad premagala in da bi zapadlo veliko snega!

ALEKSANDRA PONIŽ, 3. b
OŠ Drago Bajc Vipava

Zimsko veselje – Foto: Ž. D.

Mladi dopisniki se predstavljajo

Tokrat se nam predstavlja dopisniški krožek in uredniški odbor glasila Črno zlato iz osnovne šole Trbovlje:

Vse smo učenke šestega razreda. Nekatere smo živahnejše kot druge, nobena pa bolj kot Mojca. Anita je tiha, mirna in ne upa reči ne, če mora kaj napisati. Mojca je njeno pravo nasprotje – jezik se ji vrti neprestano, tako da več pove kot pa napiše. Predvsem pa nas zabava. Njena prijateljica Karmen je njen prvi asistent. Včasih si želi učiti otroke. Predvsem pa cele dni piše po tabli. Druga Mojca je vsestransko uporabna: riše kot Picasso, hoče pisati kot Shakespeare

in globoko razmišlja. Kot prva članica krožka predstavlja starešino. Polona je bodoči »pesnik«, ki bo potreboval dobrega lektorja. Sergeja se je v lanskem letu najbolj spremenila. Karmen pravi, da sliši, kako trava raste. Alenka ima dobre zasnove in nam je kar nujno potrebna. Najraje plava na krilih domišljije in opazuje naravo. Urška je že pol umetnik – poleg pisanja jo zanima tudi glasba; zemljepisa pa nima rada. Katarina se boji pokazati vse svoje sposobnosti, zato jo je treba za vsak spis dolgo pregovarjati. Marina je »tiha roža spomina«. Piše za vsak natečaj in me skupaj z njo čakamo na nagrade. Upanja še nismo izgubile.

Bridko spoznanje

Oddelčna skupnost osmega razreda COŠ Oskar Kovačič Škofije je prosila za obisk mladega črnčka iz JAR, čigar naslov je bil objavljen v Delu. Čez mesec dni smo prejeli avionsko pismo, v katerem se nam je tovariš z juga Afrike opravičil, saj zaradi težkih razmer ni mogel priti v Jugoslavijo. Poslal nam je svojo fotografijo in odlomek iz dnevnika. Začenjal se je z datumom 16. 8. 1985. Pod njim je pisalo:

»Še preden se je sonce prikazalo na obzorju, me je prebudil ropot. Preplašen sem planil k zaprtemu oknu. Počasi in previdno sem odgrnil umazano zaveso. Na ulici so se zbirali temni ljudje. Spet se bodo uprli nasilju apartheidu. Čez nekaj minut se je začela množica izkoriščanih premikati proti severu. Že sem pohitel, da bi se jim pridružil, ko so odjeknili prvi strelji. Planil sem k oknu. Ljudje so stali mirno, slišal sem le pasji lajež. Potem je vse potihnilo. Vedel sem, da se je ponovno vmešala policija, čeprav nisem nikogar videl. Uporniki so se skušali braniti, pa so jih kmalu razgnali. Policija je odpeljala s seboj pet črncev in jih vtaknila v zapor. Na ulicah so postavili straže. Še en poskus je bil tako zatrt! Koliko jih je bilo v zadnjem času! Dan na dan ista pesem!

Potem sem lačen odšel na delo. Kakor po navadi sem zbiral odpadno železo. Tokrat sem imel srečo. Nekdo je na smetišču odložil rabljeno kolo. Sosed mi je ponudil pločevinasto škatlo, v kateri je nekoč hranil družinski nakit, ki ga danes ni več. Za vse skupaj sem iztržil le nekaj drobiža. Zadostovalo je ravno za dve zemlji. S slastjo

sem ju pojedel in se vrnil domov. Mama je prala očetovo srajco. Meli, moja starejša sestra, pa je šivala obleko stari znanki. Tako se je preživljala.

Pozno popoldne smo dobili obisk. Prišel je stric in pustil sporočilo za očeta. Mama ga je počasi prebrala. Že na prvi pogled je bilo jasno, da ji branje ne gre dobro od rok. Seveda, saj je opravila le štiri razrede, zato ne zna dobro brati. Krčevito je zmečkala papir in ga zažgala. Bala se je, da bi ga kdo odkril.

Nisem je hotel spraševati, kaj je pisalo, saj sem vsaj približno vedel. Zvečer se je vrnil oče. Bil je utrujen od naporenega dela, zato je takoj pojedel skromno večerjo, ki jo je pripravila Meli in odšel spat. Tudi mama je odšla kmalu za njim. Jaz pa tisto noč dolgo nisem mogel zatisniti očesa. Zrl sem v nebo in premišljal. Vedno bolj sem bil jezen in žalosten hkrati, saj si na marsikatero vprašanje nisem znal odgovoriti. Če bi hodil v šolo, bi bilo marsikaj drugače. Če ne bi imel temne polti, bi se lahko brezskrbno sprehajal tam, kamor sedaj še pogledati ne smem. Če bi bil bogat, bi spal v mehki postelji z belimi rju-

Samo zaradi drugačne barve kože?

hami. Če... Končno sem zaspal. S solzami na licu.

Ko smo pismo prebrali, smo se osupli zazrli predse. Besede so nam zastale. Različne misli so nam rojile po glavi, a le ena je bila skupna:

kako krut, zelo krut je ponekod še danes svet, koliko sovraštva zaradi nepomembne malenkosti – zaradi drugačne barve kože!

ALENKA ČOK, 8. razred
COŠ Oskar Kovačič, Škofije

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Naši novoletni nagrajenci

Dragi mladi prijatelji, pred novim letom smo obljubili novoletne nagrade tistim našim najbolj pridnim dopisnikom, ki so nam bili zvesti celo preteklo leto. Obljubili smo tudi, da bodo te nagrade čisto novoletne. Zdaj vam lahko izdamo, da smo takoj po novem letu razposlali devet velikih barvnih umetniških stenskih koledarjev Založbe Borec. Prejeli so jih naši dopisniki iz osnovnih šol: Boris Kidrič Ajdovščina, Tone Čufar Jesenice, OŠ Kerencičevih Pesnica, OŠ Stranice, OŠ Artiće, Osnovna šola Danile Kumar iz Ljubljane, OŠ Drago Bajc Vipava, pa še Osnovni šoli Prežihov Voranc Ravne na Koroškem in Franc Roš Celje. Vsem nagrajencem se še enkrat zahvaljujemo za zvestobo na naši mladinski strani. Priporočamo se tudi za sodelovanje v prihodnje; pa ne samo nagrajencem, pač pa vsem, ki radi primejo za pero. Še posebej želimo, da se v čim večjem številu pridružite pisanju za naš nagradni natečaj Bogo Flander-Klusov Joža, ki ga vsako leto razpisujemo v februarju, takoj po zimskih počitnicah. Letos bo to že naš sedmi natečaj po vrsti. Začnimo odločno!

Živa

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Kako pomagati?

Spoštovati človeka! Kolikokrat sem že slišala te besede. Mama me vedno opozarja nanje in me uči, da moram spoštovati vsakega človeka, ne glede na to, če je reven ali bogat, lep, grd, črn ali bel. Zavedam se, da spoštovanje človeka sega od tega, da nikjer na svetu nihče, ne otrok ne stavec, ne bi smel umreti od lakote; hkrati pa se sprašujem: Kje je spoštovanje človeka, če tisoči in tisoči otrok umirajo od bolezni, ki za današnjo medicino že zdavnaj niso več neozdravljive?

Kje je spoštovanje človeka, če celim narodom jemljejo svobodo, jih izkoriščajo in zatirajo zato, ker so črnopolti ali gospodarsko in tehnično manj razviti?

Kje je spoštovanje do tistih milijonov in milijonov ljudi v Afriki, Aziji in Južni Ameriki, ki gladujejo ali celo umirajo od lakote, ki nimajo možnosti izobraževanja? Da bo ironija še večja – po svetu praznujemo teden otroka. Sprašujem se, čemu? Komu je sploh namenjen? Otroci smo že od nekdaj odvisni od odraslih. Kar smo se od njih naučili, to je bilo naše obnašanje. Kar smo po njih podedovali, je bil naš značaj. Že pri rojstvu smo iskali varstva, zaščite, ljubezni.

Rasli smo, spoznavali ljudi in prekmalu spoznali, da znajo biti odrasli zelo kruti. To nam dokazujejo številni primeri po svetu. Vse več sredstev gre za oborožitev. Zakaj ta sredstva ne gredo za blagor sveta? Zakaj morajo otroci ponekod že v zgodnjem otroštvu znati ravnati z orožjem?

Ljudje, zamislite se malo, ko gledate slike z lačnimi otroki! »Ali nisem ravno v to državo, kjer je ta otrok, včeraj poslal več orožja?« Da, več orožja, več bede, več smrti. Ta otrok na sliki bo prvi občutil to orožje, ta otrok bo prvi ostal lačen, ker mu bo vojska pobrala pridelke s polja, ta otrok te gleda in pravi: »Poglej, kaj si mi storil! Kaj sem kriv? Ali to, da sploh živim? Ali nimam te pravice? Lačen sem, umazan, bolan, uničen...

Vendar vedi, tega si kriv ti in tvoja črna umazana vest – če jo sploh imaš!

Ljudje, kje je ostalo naše srce? Cel svet je odvisen od častihlepnosti posameznika, ki vidi le sebe, vendar pa je le en lačen, ubog, begunski in bolan otrok naša vest in sploh vse, kar tukaj na Zemlji počnemo.

Vem, moj mali afriški prijatelj, da ljubiš svoje drage, svojo domovino, svojo trpečo afriško zemljo, razpokano od sonca. Domovino, najsi bo še tako opustošena, še tako črna.

Kakor jaz božam s pogledom naše lepo Goričko, tako si ti navezan na zelene palme in bujne kakteje, na pesek in sonce, na divje valove južnega morja. Zgubiš svojo grudo, svoje ubogo ljudstvo, svojo besedo, svojo pesem. S trpečo bolečino pa se zaveš, da si suženj na svoji zemlji. Medtem ko ti opravljaš najtežja dela, se potiš po plantajah in uničuješ v rudnikih, se jaz igram, pohajkujem, gledam televizijo, sedim in še tarnam, samo ne vedoč, čemu. Vendar mali moj prijatelj, vedi, da pride tudi zate svoboda, kakor pride sonce po nevihti.

Premišljudem, zakaj ne morejo dobiti svobode? Zakaj trpe? »Kako pomagati tem lačnim?« se vprašam jaz, se vprašam ti, se vpraša vsakdo med nami. In res! Kako pomagati lačnim? Kako bi bilo nam, če bi bili mi na njihovem mestu, če bi mi hodili z napihnjenimi trebuščki okrog, sestradani in obsojeni na propad? Kaj bi delali mi, če bi po nas lazile muhe? Ti ubogi ljudje si ne morejo pomagati. Niso sami krivi, če je tam suša in če nič ne zraste.

Živim v dobroti, ne poznam žeje, ne trpim lakote, vsega je preveč... Kako rada bi primaknila 100.000 hlebcov kruha za te narode, kako rada bi jim poslala svoje srce, da bi bilo, ko bi se njihovo ustavilo! Sreča vsaj, da so nekateri ljudje po svetu pošteni in jim pomagajo. Pred nedavnim je bil koncert za lačne v Afriki. Nastopili so vsi popularni pevci rocka. Tudi mi smo prispevali svoj delež. Pomaga jim tudi RK Slovenije in še mnogi drugi.

Želim, da bi ti ubogi otroci imeli hrano in da jih ne bi umiralo toliko, kot jih umira sedaj.

Tisoče in tisoče želja, združenih v eni besedi, enem dejanju... Moja preprosta pamet ne najde rešitve. Kje naj dobim sto rok, da jim pomagam, da jih branim?

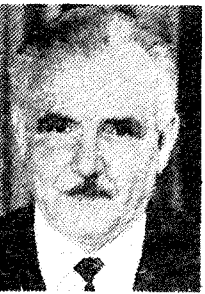
Zato bom sejala ljubezen, ker bede pregnati ne znam. Imam le dve roki in eno srce...

MAŠA SABATY, 7. a
COŠ Gornji Petrovci

Oto Brvar

Umrli je borec Oto Brvar, star 70 let. V narodnoosvobodilni boji se je vključil julija 1944 v Kamniško-zasavski odred in se v njem bojeval vse do konca vojne. Decembra lani smo ga pokopali na zagorskem pokopališču.

Alojz Miklavčič

Decembra lani smo se na zagorskem pokopališču poslovili od aktivista OF Alojza Miklavčiča, rojenega 1913. leta v rudarski družini. Takoj v začetku 1943 je začel aktivno sodelovati z OF. V boj je stopil leta 1944, in sicer v inženirsko brigado, kjer je ostal vse do konca vojne. Za udeležbo v boju je bil odlikovan.

Alojz Bizjak

Rodil se je 1915. leta v vasi Arto pri Krškem, novembra lani pa smo ga pokopali na senovskem pokopališču. K partizanom je odšel novembra 1944 in bil do demobilizacije maja 1945 vseskozi v Kozjanskem odredu. Bil je odlikovan z medaljo zaslug za narod.

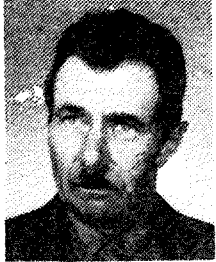
Alojz Logar

Lani smo se poslovili od Alojza Logarja, rojenega 1906. leta iz Bohinjske Bistrice. Zaradi sodelovanja z NOV je bil 1944. izseljen v taborišče Eischadt.

Jože Klemenc

V Podlublju nad Trzinom se je leta 1902 rodil Jože Klemenc. V času NOV je bil trdnjarski inženir. Pomagal je s hrano in raznim drugim materialom, vzdrževal stike s terenci in kurirji, ki so se zadrževali na tem območju. Od njega smo se poslovili novembra lani na trziškem pokopališču.

Anton Viher

Februarja lani smo v krajevni organizaciji ZB NOV Slivnice pri Mariboru izgubili svojega člana, zvestega praporščaka Antona. Rodil se je leta 1913 v Slivnici. Na pogrebu se je od njega poslovil med drugim tudi predsednik Odbora Zidanske brigade tovariš Krapušek; to je brigade, v kateri se je Anton Viher med vojno bojeval in bil tudi težko ranjen. Za delo med NOB je prejel spominsko medaljo svoje brigade ter orden zaslug za narod s srebrno zvezdo pa še nekaj drugih priznanj.

Ivana Čuk

V Idriji smo se oktobra lani poslovili od Ivane Čuk, rojene 1917. leta v Idrijskem logu. Že 1942. se je opredelila za OF. Zaprta je bila v Idriji in Črnem vrhu. Kljub pretepanju ji niso mogli dokazati ničesar, zato je bila izpuščena. Ponovno se je vključila v NOG na terenu. Po uspešnem napadu Gradnikove brigade v Črnem vrhu septembra 1944, se je morala umakniti v ilegalo. Kot aktivistka je delala na okrožju za področje Črni vrh, Vojsko in Trebuše do konca vojne. Za aktivno delovanje v NOB je bila odlikovana z redom zaslug za narod.

Vlado Uršič

Konec julija lani smo se na Kamnem pri Kobaridu poslovili od 62-letnega Vlada Uršiča, borca 3. prekomorske udarne brigade, vojaškega vojnega invalida in rezervnega podporočnika JLA. Leta 1943 so ga fašisti aretirali in ga odpeljali v posebno kazensko enoto. Po kapitulaciji Italije se je ob prvih stikih z NOG prostovoljno pridružil partizanom v partizanskem taborišču Gravina v Italiji. Za zasluge v NOV je bil odlikovan z redom zaslug za narod in z medaljo za hrabrost.

Ivo Pirkovič

Novembra lani smo se poslovili od Iva Pirkoviča, publicista, aktivista in borca NOB, ki je vse svoje življenje posvetil revoluciji. Rodil se je 1909. leta v revni a napredni družini v Senterneju. Končal je gimnazijo in študiral elektrotehniko na ljubljanski univerzi. V letih NOB je od prvih dni aktivno delal za NOV. Rajonski odbor OF v Senterneju, ki ga je vodil, je bil eno od žarišč vstaje in NOB. Leta 1942. so ga Italijani aretirali, domačijo so zažgali, brata Jožeta pa so ustrelili. Po kapitulaciji Italije je odšel na osvobodeno ozemlje in delal v znanstvenem inštitutu in v komisiji za ugotavljanje vojnih zločinov okupatorjev in njihovih pomagačev pri Slovenskem narodnoosvobodilnem svetu. Jeseni 1944 ga je vodstvo NOB poslalo v bazo NOV Jugoslavije v Bari, od koder je pošiljal v domovino dragocena poročila o stanju v Italiji, med drugim o stanju zavezniškov in Italijanov do Trsta in do bodočih meja. Od maja 1945 pa je opravljal delo tiskovnega atašea jugoslovanskega odposlanca v Rimu pri zavezniškem svetu za Italijo. Po osvoboditvi smo njegovo ime srečali zelo pogosto v našem tisku. Med drugim je objavil spomine na partizanske čase, o vstaji in razvoju narodnoosvobodilnega gibanja pod Gorjanci.

Marija Lukančič

Rodila se je leta 1899 v Zagradcu pri Zuzemberku, novembra lani pa smo se zadnjič poslovili od nje na borovniškem pokopališču. Ko je okupator zasedel naše kraje, se je cela družina vključila v boj. Enega brata so ji ubili domobranci, drugi je bil interniran in se mu je posrečilo prebiti k partizanom. Marija pa je bila tenka.

Katarina Ravhekar

V 91. letu je umrla Katarina Ravhekar. V Bohinj je prišla iz Rožne doline v Avstriji. Bila je članica društva koroških Slovencev. V delo NOB se je vključila takoj po začetku okupacije. Vsi njeni otroci so bili udeleženci NOV. Odlikovana je bila z redom zaslug za narod.

Marija Kovač

Na pokopališču Šmartno v Rožni dolini smo se julija lani poslovili od Marije Kovač iz Jezerc pri Šmartnem. Med NOB je vsestransko sodelovala s partizani. Njen dom je bil kurirski postojanka, kjer so se sestajali tudi terenski aktivisti OF in drugi. Za svoje nesebično delo je prejela več odlikovanj.

Jože Špeglič

Februarja lani smo se na pokopališču Šmartno v Rožni dolini poslovili od Jožeta Špegliča, rojenega leta 1920 v Brezovi. Med NOB je kot tankist tanka T-34 v jugoslovanski brigadi, formirani v ZSSR, sodeloval v bojih za osvoboditev Jugoslavije. Za svoje junastvo je prejel državna odlikovanja.

Anton Lesjak

Decembra lani smo se na senovskem pokopališču poslovili od Antona Lesjaka, rojenega leta 1910 v Križan vrhu pri Bistrici ob Sotli. Med partizane je odšel septembra 1944. Bojeval se je vse do osvoboditve kot borec Kozjanskega odreda. Odlikovan je bil z medaljo za hrabrost.

Anton Novak

Oktobra lani smo se na črešnjevkem pokopališču poslovili od borca Antona Novaka, rojenega 1924. leta v Vrholah pri Laporju. V partizane je vstopil 1945. leta in bil borec Serčerjeve brigade. Odlikovan je bil z medaljo za hrabrost.

Vilko Frahm

Na ljubljanskih Žalah smo se poslovili od aktivista, rezervnega kapetana 1. klase, višjega gasilskega častnika, družbenopolitičnega delavca ter člana ZB NOV Medvode tovariša Vilka Frahma. Rodil se je leta 1905 v kraju Vrhovec v hrvaškem Zagorju. Zaradi ilegalnega dela med vojno je bil izdan, zaprt in preganjan v nemško taborišče. Za NOG je delal od leta 1943. Po vojni je bil šolski upravitelj in nadzornik v Lendavi in Murski Soboti. Za svoje delo je prejel več odlikovanj in priznanj.

Jože Bertoncelj

Konec novembra lani je umrl borec Koroškega odreda Jože Bertoncelj. Za NOB je začel delati že leta 1941, in to v BPT. Julija 1944 je vstopil v Kokrški odred, kmalu nato pa so ga poslali na Koroško v Koroški odred. Tam je bil najprej četni nato pa bataljonski intendant. Odlikovan je bil z več medaljami in priznanji.

Ivanka Bohorič

Novembra lani smo se na trziškem pokopališču poslovili od Ivanke Bohorič. Med NOB je bil njen dom varno zavetje za vse sodelavce partizanov. Borec je pomagala tudi s prehrano, predvsem borcev Koroškega odreda, kjer je bil tudi njen mož, ki je padel na pragu svobode maja 1945 na Koroškem.

Franc Macuh

Oktobra lani smo se v Laporjah poslovili od Franca Macuha, rojenega 1926. leta. Z NOV je sodeloval od 1944. leta. Bil je kurir komisar 14. divizije in odlikovan z medaljo za hrabrost in medaljo zaslug za narod.

J. M. I. Želim zamenjati večje stanovanje z manjšim. Za manjše stanovanje je bila že plačana lastna udeležba, za večje, v katerem stanujem že 30 let, pa ne. Ali sta stranki ob tej zamenjavi stanovanj dolžni plačati lastno udeležbo in po kakšnih merilih?

Odgovor: Z odgovorom na Vaše vprašanje smo odlašali in sicer zaradi tega, ker je bil tedaj, ko smo vprašanje prejeli, v pripravi zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o stanovanjskem gospodarstvu, ki je to vprašanje natančneje urejal kot prej veljavni zakon. Novi zakon je bil objavljen v uradnem listu SR Slovenije št. 1/86 z dne 17. januarja 1986. Po novem zakonu, ki začne veljati 25. januarja, je lastne udeležbe oproščen, med drugim, občan, ki se preseli iz večjega v manjše stanovanje, ki ustreza standardni površini stanovanja, določeni s samoupravnim splošnim aktom stanodajalca. Če se torej selite v manjše stanovanje, ki po površini ustreza standardom stanodajalca, lastne udeležbe ne bo treba plačati. Plačati pa jo bo moral občan, ki se seli v vaše stanovanje in sicer glede na razliko v revalorizirani vrednosti prejšnjega in novo pridobljenega stanovanja. Merila za določitev višine plačila lastne udeležbe se določijo v samoupravnem splošnem aktu stanodajalca, zato se glede tega vprašanja obrnite na samoupravno stanovanjsko skupnost vaše občine.

C. M. T. Radi bi vedeli, kdaj so stopile v veljavo določbe novele zakona o vojaških invalidih, s katerimi je bila povsem na novo urejena pravica do invalidskega dodatka?

Odgovor: Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o vojaških invalidih je bil objavljen v Urad. listu SRS, št. 12/1985 ter je začel veljati 16. aprila 1985. Prečiščeno besedilo zakona o vojaških invalidih pa je bilo objavljeno v Urad. listu SRS, št. 24/1985.

L. T. S. Čas od julija 1942 do 15. 9. 1945 vam je bil priznan v posebno dobo iz naslova aktivnega sodelovanja v NOB in zapora ter internacije v dejanskem trajanju. Radi bi verjeli, ali ste zato upravičeni do kakšne olajšave pri odmeri davka od kmetijstva?

Odgovor: Do davčne olajšave, to je do ustreznega odstotnega znižanja odmerjenega davka od kmetijstva, so upravičeni le kmetje-borci, ki jim je čas udeležbe v NOV ali čas aktivnega organiziranega dela do 15. 5. 1945 priznan v posebno dobo v dvojnem trajanju, ne pa tudi tistim, ki imajo čas med okupacijo priznan v posebno dobo v dejanskem trajanju.

O. S. K. Kateri civilni invalidi vojne so oproščeni plačila cestnine?

Odgovor: Po sklepu o določitvi višine letnih povračil za uporabo cest, ki jih plačujejo uporabniki cest za cestna motorna vozila in priklopna vozila, so oproščeni plačila povračila za osebne avtomobile in motorna kolesa (cestnine) tudi civilni invalidi vojne od I. do IV. ter V. in VI. skupine, ki so invalidi zaradi okvare spodnjih okončin, če je vozilo namenjeno za njihov osebni prevoz.

R. M. V. Kateri civilni invalidi vojne so upravičeni do dodatka za postrežbo in tujo pomoč?

Odgovor: Po zakonu o civilnih invalidih vojne ima pravico do dodatka za postrežbo in tujo pomoč civilni vojni invalid I. skupine, ki zaradi 100 odstotkov invalidnosti na podlagi izvida in mnenja komisije za presojo vojaške invalidnosti neogibno potrebuje stalno postrežbo in tujo pomoč za osnovne življenjske potrebe.

B. R. Z. Ko ste bili v partizanih, vam je okupator požgal domačo hišo. Po osvoboditvi ste jo zasilno popravili. Sedaj pa ste jo popolnoma obnovili in jo predvsem uporabljate za počitek in oddih. Ali ste začasno oproščeni plačila davka od stavb?

Odgovor: Začasna, desetletna oprostitve plačila davka od premoženja, ki se plačuje na posest stavb, se priznava sicer tudi za popravljene in obnovljene stanovanjske hiše oziroma stanovanja in garaže, če se je zaradi njihovega popravila ali obnove njihova vrednost povečala za več kot 50 odstotkov. Toda ta oprostitve davka se po izrečni določbi 4. odstavka 166. člena zakona ne more priznati za prostore za počitek oziroma rekreacijo.

(nadaljevanje s 1. strani)

Ne rečem preveč, če trdim, da je poglavito opravljeno delo slonelo na nas, udeležencih NOB in revolucije in smo samo s svojo brezmejno zavzetostjo in visoko revolucionarno zavestjo zmogli opraviti, po našem trdnem prepričanju, predvsem svojo dolžnost borcev NOB in revolucije do njune zgodovine in s tem do svojega naroda in ljudstva.

Vendar, to je vse premalo, da bi sodobniki lahko dokončali začetno delo. Zgodovinarje NOB in revolucije ne moremo in ne smemo prepustiti samodejnosti. Predvsem pa moramo še, dokler smo pri moči mi, vpeljati v nepriprano in celovito delo na zgodovinsko mlajše sodelavce, ki teh prelomnih let naše preteklosti sami niso doživljali.

Torej – je nekaj časa, da tako rečem – visela med nami v zraku določna in enotna misel večine piscev zgodovine NOB in revolucije – nastopati moramo organizirano, da bomo lahko dali svoj kar največji prispevek za pospešeno, razširjeno in poglobljeno delo na zgodovinsko.

Postavili smo za uspešnejše organizirano delo svoj iniciativni odbor za ustanovitev društva, v katerega smo se vključili samo prostovoljci. Poudariti pa moram, da smo sodelovali in delali z vso partizansko zagnanostjo in žarom. Pravi užitek in osrečujoče zadovoljstvo je bilo delati v takšni družini in v takšnem delovnem ozračju.

Lado Ambrožič-Novljan

»Leto 1965 je bilo odločilno za vzpon zgodovinske pisarje NOB in revolucije. Tedaj je bila pri republiškem odboru ZZB NOV

Slovenije ustanovljena posebna zgodovinska komisija, ki naj bi skrbela za kvaliteto monografij, dajala piscem strokovno pomoč in iskala primerne avtorje. Ustanovljena je bila tudi posebna, specializirana založba Partizanska knjiga, ki naj bi bila izdajateljica zgodovinskih del. Med tem časom so na univerzi postopoma diplomirali mladi zgodovinarji in tako smo dobili prve visoke kvalificirane profesionalne kadre, da bi prevzeli poglavito vlogo pri razvijanju strokovnosti in drugih kvalitativnih zgodovinskih del. Sami so napisali odlična zgodovinska dela. Dalje je pomembno, da so številne nakdanje partizanske enote ustanovile svoje odbore, ki so imeli nalogo poiskati ustrezne avtorje, ki naj bi napisali monografijo njihove enote. Ker poklicni zgodovinarji niso mogli zadostiti vsem potrebam in zahtevam številnih odborov, teh odborov je sedaj več kot sto, so iskali avtorje tudi med neprofesionalnimi zgodovinarji in ljubitelji zgodovine.

Z veliko zagnanostjo se je zgodovinsko delovanje nadaljevalo in razvijalo ter doseglo zavidljive uspehe.

Niso pa bili pisci zgodovine NOB in revolucije družbene veljave, kot si je zaslužijo. Organizatorji bodo zagotovo dosegli več.

Zavedajo se, da se morejo prek svojih delegatov močnejše uveljaviti v svetih založniških hišah, katerih temeljni »proizvajalci« so. Zavzemali se bodo za svoje pravice, ker dobro vedo, da so bili doslej pri honorarjih nemalokrat obravnavani kot peto kolo.

Ambrožič-Novljan je še dejal:

»Dejal sem že, da smo pri svojem delu nekako nad

polovico zastavljenega plana. Še mnogo dela je pred nami. Če so že kje ovire, so bolj tehnične značaja: zaprti arhivi, pomanjkanje materialnih sredstev, zastarelost metod itd. Glede raziskave politične zgodovine, ki predstavlja delovanje političnih odborov in aktivistov na terenu, pa smo šele nekako na začetku. V končanje tega dela bo treba vložiti še veliko dela pa tudi razmišljanja. Obdelati bo treba teme, ki so izredno pomembne za razumevanje vojne zgodovine, a tudi za politično družbene tokove današnjega časa.

Pisci zgodovine NOB in revolucije izhajajo iz zgodovinskih dejstev o pomembnosti osvobodilne vojne. Tu je zakladnica moralne moči našega naroda. Osvobodilna vojna bo še dolgo izvir politične misli o življenju in razvoju družbe, umetniki bodo še dolgo zajemali z nje navdihe za svoja dela. Pisci hočemo odkriti njene vrednote pa tudi temne plati. Mi se ne bojimo razkrivati napak, ki so bile storjene. Podoba zgodovine je vedno večplastna, slabo se prepleta z dobrim, moralno z nemoralnim, zmage s porazi. Opozorjamo tudi na prepletenost politike in zgodovine. Politika bi zelo grešila, če bi vsiljevala lažno podobno zgodovine. Politika se mora oslanjati na realno in resnično podobo stvarnosti, potem šele bo lahko pravilno ocenjevala. Današnji čas se rad ozira nazaj. Želi si obnoviti dobrine, ki sta jih dala vojna in revolucija. Zlasti moralna plat tedanjega boja je neizbrisljiva vrednota, ki bi ji kazalo dandanes, v teh težkih časih pripraviti vrnitev na vseh področjih družbenega življenja.

V. K.

Kako je lani poslovalo zdravilišče Strunjan

Dvaindvajsetega januarja 1986 se je sestel paritetni odbor, sestavljen iz delegatov RO ZZB NOV Slovenije in Krke, Tozd Zdravilišče in obravnaval okvirne podatke o poslovanju Zdravilišča za vojaške invalide in borce NOV v Strunjanu v preteklem letu (podrobnejši podatki bodo znani ob zaključnem računu).

Zdravilišče je lani doseglo 75.000 nočitev ali 99 odstotkov od načrtovanega in je iztržilo nad 253 milijonov dinarjev celotnega prihodka. Dohodek je znašal 68 milijonov, čisti dohodek pa 50 milijonov dinarjev. Sestava gostov je bila taka: 15 odstotkov je bilo vojaških invalidov in udeležencev NOV na zdravljenju, 1 odstotek takšnih s spremljevalci, 33 odstotkov jih je bilo na oddihu z najbližjimi družinskimi člani, 16,5 odstotkov pa je bilo drugih, domačih in tujih gostov (tudi udeležencev NOV); 7,5 odstotkov je bilo delavcev DO Krka – na oddihu, 1 odstotek je bilo prehodnih gostov ter 26 odstotkov tujih gostov, med katerimi so bili tudi člani veteranskih organizacij iz drugih dr-

žav. Paritetni odbor ocenjuje, da je bilo v 1985. letu med gosti približno 65 odstotkov udeležencev NOV in pripadnikov borcevskih ter veteranskih organizacij iz tujine.

Z ustvarjenim celotnim prihodkom v Krki – tozd Zdravilišča paritetni odbor ni zadovoljen, saj meni, da bi bil lahko višji. Ugotavlja pa, da so na višino prihodka vplivali: dvomesečno zaprtje hotela (zaradi obnovitvenih del), visoka vlaganja v vzdrževanje zdraviliških naprav, opreme in obnove obale. V te namene so vložili nad 111 milijonov dinarjev in sicer v obnovo obale 52 milijonov, za nabavo osnovnih sredstev in inventarja 25 milijonov dinarjev, za vzdrževanje (direktni in indirektni stroški) pa 36 milijonov dinarjev. Temu so prispevali tudi nizke cene za tuje goste, premajhno število zdravljenj in nenazadnje znatna zvišanja osebnih dohodkov delavcev zdravilišča (z osebnimi dohodki so se približali dohodkom delavcev drugih tovrstnih ozd na obali.) Zato je nastala v čistem dohodku negativna razlika, ki jo bodo skušali izravnati znotraj tozd Zdra-

vilišča, zlasti z bolj kakovostnim gospodarjenjem in poslovanjem v 1986. letu.

Paritetni odbor je sprejel tudi nove cene storitev za zdravilišče Strunjan, in sicer:

– januar in februar 1986
2.300 dinarjev (dvoposteljna soba)
– marec in april 1986
2.800 dinarjev (dvoposteljna soba)

V navedenih cenah je vračunan 20 odstotni popust za udeležence NOV, ki morajo predložiti, v skladu s samoupravnim sporazumom, potrdilo združenja ali občinskega odbora ZZB NOV o članstvu v naši organizaciji. Popust se ne upošteva pri takojšnje paketi (sedemdesetdnevni aranžmajih), ki jih ne priporočamo udeležencem NOV, ker te cene vsebujejo le do 5 odstotni komercialni popust. Pri bivanju manj kot tri penzionerske dni udeleženci NOV prav tako niso deležni popusta. Krka tozd Zdravilišča bo tudi v prihodnje zagotavljala 20 odstotni popust za udeležence NOV v Dolenjskih in Šmarjeških toplicah.

Marjan Lenarčič

OBČICE VABIJO

(s snegom ali brez snega)

Dragi borci-rekreativci. Tako lanska kot letošnja zima sta nam s snegom nekam zagodli. Zato smo se letos odločili, da se dobimo, če bo sneg ali če ga ne bo! Tokrat bo tekma za pokal TV-15 v Črmošnjicah, in sicer v soboto, 8. februarja, kjer bo tudi sicer živahno, saj se bodo istega dne zvrstila tam različna medobčinska dolenjska tekmovanja.

Za prijave nam je odmerjen zelo kratek čas, zato se zanesljivo prijavite na uredništvu TV-15, Ljubljana, Miklošičeva 28, telefon: (061) 327-780, do torka, 4. februarja – ampak, to je res zadnji rok!

Če bo dovolj prijavljenih, bomo kot običajno organizirali avtobusni prevoz iz Ljubljane v soboto ob 7.30 izpred hotela Kompas na Miklošičevi cesti.

S seboj prinesite veliko dobre volje, če bo sneg, namazane smuči, če ne, pa namazane podplate!

Za jedačo in pijačo je poskrbljeno.

Pričakujemo vas!

Uredništvo TV-15

Kako dolgo še sramota na celjskem Golovcu?

Pozabljeno spoštovanje

Že pred leti so se v Celju odločili, da bodo opustili takojmenovano »slovensko« pokopališče pod Golovcem

podirajo, med grobovi se sprehajajo živali, nagrobne plošče so barbarsko razbite.

In vendarle na golovškem

Brinar, pisatelj, Salmič in upravnik mariborskega Narodnega gledališča med obema vojnama, dr. Radovan Kožuh in trgovec Anton Kolenc, politiki dr. Josip Vrečko, dr. Vekoslav Kukovec in dr. Ivan Dečko pa šolnika Armin Gradišnik in Josip Brenčič in seveda tudi prvi slovenski župan v Celju, dr.

Med razdejanjem so zobu časa in divjanju zlonamernežev in brezvestnežev prepuščene tudi takšne umetnine – kulturna dediščina! – kot Bernekerjeva reliefna upodobitev dr. Vatroslava Oblaka in njegova doprsna kipa dr. Dečka in dr. Serneca. Vse tri umetnine so že močno načete in le še vprašanje časa

Grobica padlim onkraj pokopališkega zidu je živo nasprotje. Z omikanostjo v Celju zagotovo nekaj ni v redu. Tujcu, ki slučajno zaide na golovško pokopališče, je težko pogledati v oči.

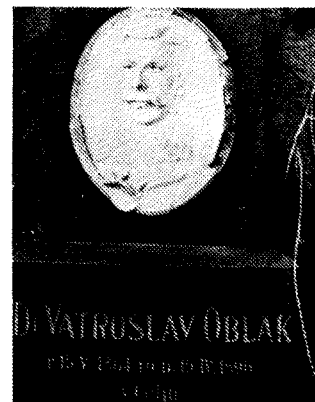
je, kdaj ne bo več moč reči, da jih še imamo, saj nihče ne skrbi zanje, kot za Golovec nasploh.

Onkraj golovškega pokopališkega zidu in žive meje stoji mogočna grobnica padlim v drugi svetovni vojni, vselej zelo lepo urejena. Ob tem se človeku nehote vsiljuje žalostno vprašanje, ki nosi v sebi veliko neizrečene. Smo res že tako sprenevedni in otopeli, da kar namenoma ločujemo pokojne? Smo se kdaj resneje vprašali, ali bi bilo moč izpeljati revolucijo, če ne bi naši predniki zastavili vse svoje življenj-

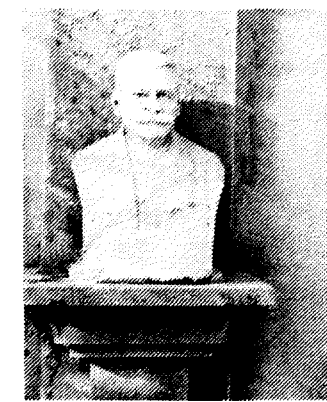
ske in intelektualne sile za razvoj in obrambo slovenske narodne biti, za njegovo samozavedanje in samozavest. ki se je toliko let pozneje izkazala v narodovem boju za osvoboditev?

Nikakršnega preobila besede ne potrebujemo, da bi potrdili tako zastavljeno vprašanje. Pokojniki, ki so utrjevali v vseh dolgih in težkih letih naše zgodovine to pot v nenehnih bojih z agresivnim nemštvom, so si zaslužili – celjsko Navje, ne pa skrunitev svojih zadnjih počivališč.

Milenko Strašek

Reliefna upodobitev dr. Vatroslava Oblaka (pod napisom je napis v starocerkveni slovanščini), delo kiparja Frana Bernekerja. Sledovi propadanja so dobro vidni!

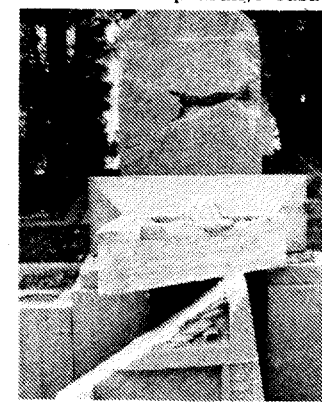
Dr. Janko Sernec (kip je delo F. Bernekerja)

pokopališču počivajo ljudje, pomebni ne le za celjsko, pač pa tudi slovensko zgodovino, na katere smo v svojem neodgovornem ravnanju do celca pozabili, ne da bi se zavedali, da oni niso nikoli pozabili na – svoj narod. Na narod, ki ni sposoben in voljan spoštovati lastno izročilo.

Na barbarsko izropanem in opustošenem golovškem pokopališču – njegova usoda je, kot kaže – še vedno zelo negotova in položena v roke brezdušnežev in zlikovcev vsake vrste – počivajo med drugim tudi znani filolog dr. Vatroslav Oblak, dr. Štefan Kočever, dr. Janko Sernec, dobrotnika slovenskega dijaštva prof. Josip

Juro Hrašovec in zadnji ravnatelj nižje slovenske gimnazije v Celju profesor Emilijan Lilek. Njegovi dijaki so se pred leti potrudili in mu postavili spodoben spomenik z ograjo. Zlikovci so se kaj kmalu spravili nad grob in ga razbili.

Številni politiki, šolniki, duhovniki, vneti za slovenstvo, kulturniki in znanstveniki, ki so našli svoj poslednji dom na Golovcu, ljudje, ki so v svojem času krojili gospodarsko, kulturno in moralno podobo slovenstva, si kaj takega gotovo niso zaslužili. Po drugi strani pa takšno ravnanje kaže na moralno stisko našega časa, ki je mirno in brezvestno prezrl temeljne norme obnašanja.

Vandale motijo celo spomeniki. A bilo je pred leti na Golovcu še huje, ko so v opusteli mrtvašnici prebivali Romi. Takrat so pred grobovi pekli meso, po pokopališču pa so se podile kokoši...

tv-15 naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semečim

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – Časopisni svet TV-15 naš tovariš: DUŠAN BENKO, RASTKO BRADARSKA, MILAN FILIPČIČ, TONE GOŠNIK, MARIJAN LAH, FRANCE PEROVŠEK (predsednik sveta), ZORKA PERŠIČ, VANDA ŠKODNIK, STANE SKRABAR, JULKA TAJNIKAR, DRAGO VRESNIK. Glavni urednik: ZVONE KRŽIŠNIK. Odgovorni urednik: VIKTOR KONJAR. Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino: BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRAŠEK – reportaže; BOJANA ŽOKALJ-JESIŠ – naša organizacija; Lektorica-redaktorica: KATJA HVALA; Tehnični urednik: DRAGO SETNICA. Tajnica uredništva: MARA OKORN. Telefon uredništva: 327-780. Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniški oddelke: Moše Pijade 24, p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 2.200 din, posamezna številka v prosti prodaji 50 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-4572 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije šteje 421-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov – Korektore in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35